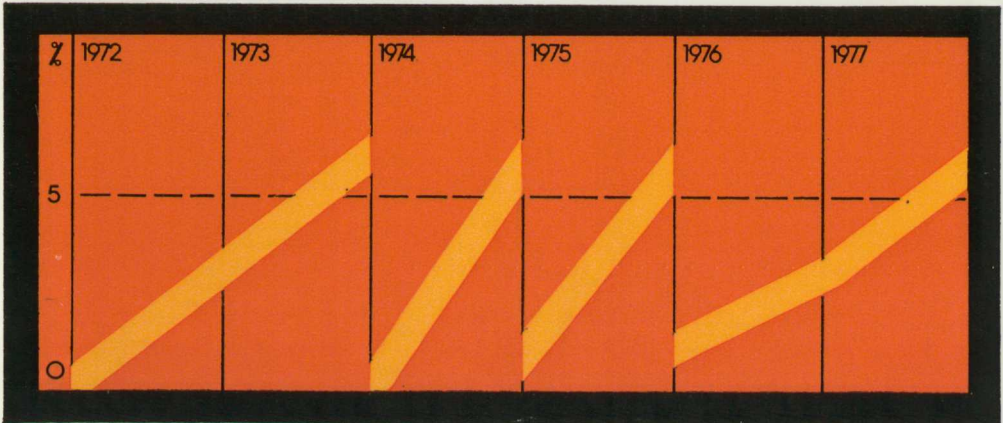

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Skadestånd IV

Värdesäkring av skadeståndslivräntor

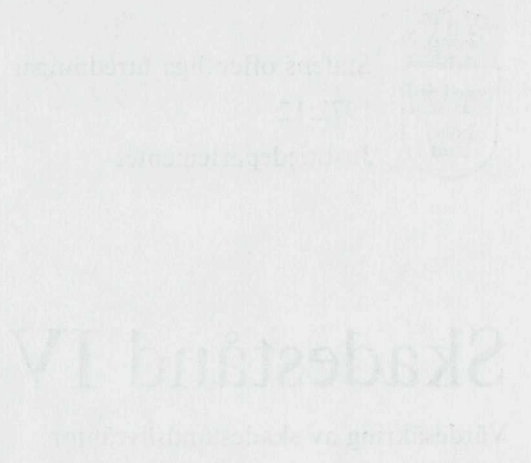
Statens offentliga utredningar
1972:12
Justitiedepartementet

Skadestånd IV

Värdesäkring av skadeståndslivräntor

Betänkande av skadeståndskommittén
Stockholm 1972

ISBN 91-38-00161-6

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 4 november 1966 tillkallades justitierådet Erland Conradi, ordförande, numera professorn Bertil Bengtsson och advokaten Carl Erik Lindahl att som sakkunniga utreda frågor om skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst och om efterlevandes rätt till skadestånd (direktiv se Ju 1967: 68). Till sekreterare förordnades den 10 maj 1967 hovrättsassessorn Erland Strömbäck.

De sakkunniga antog namnet skadeståndskommittén.

Genom beslut den 16 april 1971 utvidgades uppdraget till att också omfatta frågor om jämkning av skadestånd och om försäkringsgivares regressrätt m. m. (se Ju 1972: 30).

Kommittén har den 19 november 1971 avgett delbetänkandet "Skadestånd III. En allmän regel om jämkning av skadestånd m. m." (SOU 1971: 83).

Kommittén får härmed överlämna delbetänkande om värdesäkring av skadeståndslivräntor.

Utredningsarbetet bedrivs i samarbete med motsvarande kommittéer i Danmark, Finland och Norge. Förslag om värdesäkring framläggs dock endast av den svenska kommittén.

Av kommitténs experter har i denna etapp deltagit f. d. byråchefen fil. dr Gerdt Brundin, kanslichefen Johan Land, direktören Hans Lindstedt, försäkringsdomaren Carl Axel Petri, direktören Olle Rydberg,

avdelningsdirektören Åke Svensson samt chefsrådmannen Åke Widding.

Beträffande utredningsarbetets uppläggning hänvisas till kapitel 1.

Stockholm den 12 januari 1972

Erland Conradi

Bertil Bengtsson

Carl Erik Lindahl

/ Erland Strömbäck

Innehåll

<i>Lagförslag</i>	7	2.4.1 Värdesäkring på olika områden i Sverige	27
1 Förslag till Lag om ändring av skadeståndslivräntor	7	2.4.1.1 Basbeloppet	27
2 Förslag till Lag om tillägg till vissa ansvarighetslivräntor	8	2.4.1.2 Den allmänna försäkringen	28
3 Förslag till Lag om ändring i skadeståndslagen	10	2.4.1.3 Yrkesskadeförsäkringen	28
4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor	11	2.4.1.4 Enskild försäkring	28
5 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.	13	2.4.1.5 Familjerätten	29
Kapitel 1 <i>Inledning och sammanfattning</i>	15	2.4.1.6 Trafiklivräntorna	30
A Deskriptiv del	19	2.4.1.7 Statliga skadeståndslivräntor	31
Kapitel 2 <i>Gällande ordning m. m.</i>	19	2.4.2 Värdesäkring av skadestånd i utlandet	32
2.1 Personskadeersättning	19	2.4.2.1 Norden	32
2.1.1 Skadestånd	19	2.4.2.2 Övriga Europa	33
2.1.2 Socialförsäkring	21	2.5 Värdesäkring av livränta på grund av skada i utlandet	33
2.1.3 Enskild försäkring	22	2.5.1 Den internationella privaträtts regler om tillämplig lag	33
2.1.4 Arbetsgivarförmåner	23	2.5.2 Skadeståndsskyldigheten för svensk bilist	34
2.2 Försäkring på den skadeståndsskyldiges sida	23	2.5.3 Trafikförsäkringens giltighet utomlands	34
2.2.1 Frivillig ansvarsförsäkring	24	2.5.4 Trafikförsäkringens vidgade åtagande	35
2.2.1.1 Allmänt	24	2.6 Bestånden av olika skadeståndslivräntor	36
2.2.1.2 Organisation	24		
2.2.1.3 Kontroll	25	B Kommitténs överväganden	37
2.3 Säkerställande av livränta på grund av försäkring	25	Kapitel 3 <i>Värdesäkrade skadestånd</i>	37
2.4 Värdesäkring av periodiska förmåner	27	3.1 Allmänna synpunkter	37
		3.2 Finansiering och juridisk konstruktion	39

3.3 Index för värdeföljsamheten	41	7.1.1.1 Trafiklivräntekommittén	65
3.4 Begränsning av värdesäkringsförpliktelser	41	7.1.1.2 Departementsförslaget	66
3.5 Kostnadsfrågan	44	7.1.2 Kommitténs ståndpunkt	66
3.6 Huvuddragen av värdesäkring	45	7.2 Äldre trafiklivräntor som utges av statsmedel	68
3.7 Särskilt om förhållandena vid stigande penningvärde	47	7.3 Äldre ansvarslivräntor	68
3.8 Förhållandet till annan värdesäkringslagstiftning på skadeståndsområdet	47	7.4 Nya livräntor	69
Kapitel 4 <i>Allmänt om värdesäkring av äldre livräntor</i>	48	Kapitel 8 <i>Specialmotivering</i>	70
 		8.1 Allmänna ändringslagen	70
Kapitel 5 <i>Värdesäkring av äldre ansvarslivräntor</i>	50	1 §	70
5.1 Avgränsning	50	2 §	73
5.2 Trafiklivräntelagens grunder	50	3 §	74
5.3 Trafiklivräntelagens grunder och ansvarslivräntorna	51	4 §	75
5.4 Finansiering genom premierna eller fondmedel	53	5 §	77
5.5 Återförsäkrares ställning	54	Ikraftträdandebestämmelser	77
5.6 Kommitténs ståndpunkt i värdesäkringsfrågan	54	8.2 Ansvarslivräntelagen	77
5.7 Lagstiftning eller frivilligt åtagande	55	1 §	77
5.8 Huvuddragen av värdesäkringssystemet	55	2 §	78
5.9 Index för uppräknningen	57	3 §	78
5.10 Kostnadsberäkningar	57	4 §	78
5.11 Eventuell omfördelning av kostnaderna	59	5 §	79
5.11.1 Tänkbara grunder för omfördelning	60	6 §	79
5.11.2 Försäkringsinrättningarnas synpunkter	60	7 §	79
5.11.3 Kommitténs ståndpunkt i omfördelningsfrågan	61	8 §	79
5.12 Erforderlig lagstiftning	62	9 §	79
 		10 §	81
Kapitel 6 <i>Värdesäkring av äldre trafiklivräntor</i>	63	11 §	81
6.1 Eventuell begränsning i värdesäkring	63	12 §	81
6.2 Övriga frågor om ändring i gällande lagstiftning	64	Ikraftträdandebestämmelse	81
6.3 Eventuell ändring av grunderna för trafiklivräntorna	64	8.3 Ändringarna i trafikräntelagstiftningen	82
 		8.3.1 Trafiklivräntelagen	82
Kapitel 7 <i>Värdesäkring av livräntor med internationell anknytning</i>	65	1 §	82
7.1 Äldre trafiklivräntor på grund av försäkring	65	9 §	82
7.1.1 Förarbetena till 1 § 2 st. trafiklivräntelagen	65	16 §	82
		Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	82
		8.3.2 Trafiklivränteförordningen	82
		1 §	83
		6 §	83
		<i>Bilagor</i>	
		1 Initiala kostnader för värdesäkring av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor enligt kapitaltäckningssystem A	84
		2 Aktuariegruppens utlåtande	90
		3 Försäkringsinrättningarnas yttranden över 1970 års PM	94
		Förkortningar	102

1 Förslag till Lag om ändring av skadeståndslivräntor

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Livränta, som enligt dom eller avtal fastställts att utgå till fullgörande av skadeståndsskyldighet på grund av händelse som inträffat år 1973 eller senare, skall ändras i anslutning till basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

2 §

Ändring sker första gången den 1 januari året närmast efter det år, då basbeloppet för december månad med minst fem procent över- eller underskridit basbeloppet för december 1972.

Sedan ändring skett enligt första stycket, skall ändring ånyo ske varje 1 januari, som infaller efter det att basbeloppet för december månad närmast föregående år med minst fem procent över- eller underskridit det basbelopp som legat till grund för senaste ändring.

Ändring avser alla livräntor som fastställts före den dag från och med vilken ändringen skall räknas.

3 §

Ändring sker, lika för alla livräntor, med det procenttal med vilket basbeloppet ändrats. Ändringen får dock icke överstiga vad som motsvarar fem procent för år, räknat från den 1 januari 1973 eller, vid tillämpning av 2 § andra stycket, från nästföregående ändringstillfälle.

Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal.

4 §

Vid tillämpning av 2 § andra stycket och 3 § första stycket första punkten skall där angivna procenttal ökas eller minskas med sådant helt procenttal som vid tidigare ändringstillfälle icke kunnat beaktas på grund av vad som föreskrives i 3 § första stycket andra punkten.

5 §

Procenttalet enligt 3 och 4 §§ fastställs av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

Genom denna lag upphäves lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor och förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m., såvitt gäller livränta som utges på grund av händelse som inträffat den 1 januari 1973 eller senare.

2 Förslag till Lag om tillägg till vissa ansvarighetslivräntor

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges på grund av ansvarighetsförsäkring hos svenskt försäkringsbolag eller utländskt försäkringsbolag med koncession i Sverige, när försäkringsfallet inträffat före den 1 januari 1973.

Lagen gäller ej livränta på vilken lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor, förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m., eller kungörelsen (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m., är tillämplig, ej heller livränta till följd av skada som uppkommit utomlands.

2 §

Tillägg utgår i form av allmänt tillägg och indextillägg.

3 §

Tillägg enligt denna lag tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen har att täcka och utgår även om därigenom det belopp överskrider till vilket försäkringsgivarens ansvar är begränsat på grund av försäkringsavtalet.

4 §

Allmänt tillägg till livränta, som fastställts före utgången av år 1970, utgår enligt en procentsats som utgör, om livräntan fastställts

år 1939 eller tidigare, trehundra procent,

år 1940, tvåhundrafyrtio procent,

år 1941, tvåhundra procent,

åren 1942–1947, etthundrasjuttiofem procent,

åren 1948–1950, etthundrafemtio procent,

år 1951, etthundrafemton procent,

åren 1952–1955, nittiofem procent,

år 1956 eller 1957, sjuttiofem procent,

år 1958 eller 1959, sextiofem procent,

år 1960 eller 1961, femtiofem procent,

år 1962 eller 1963, fyrtiofem procent,

år 1964, fyrtio procent,
år 1965, trettiofem procent,
år 1966, tjugofem procent,
år 1967, tjugo procent,
år 1968, femton procent,
år 1969, femton procent,
år 1970, fem procent.

5 §

Indextillägg till livränta utgår från och med den 1 januari året närmast efter det år, då basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad med minst fem procent överskridit basbeloppet för december 1971. Ytterligare indextillägg utgår från och med varje 1 januari, som infaller efter det att basbeloppet för december månad närmast föregående år med minst fem procent överskridit det basbelopp som legat till grund för senaste indextillägg.

Indextillägg utgår endast till livränta som fastställts före den dag från och med vilken tillägg skall räknas.

6 §

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat. Tillägget får dock icke överstiga vad som motsvarar fem procent för år, räknat från den 1 januari 1972 eller, vid tillämpning av 5 § första stycket andra punkten, från den tidpunkt då senaste indextillägg började utgå.

Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal.

7 §

Vid tillämpning av 5 § första stycket andra punkten och 6 § första stycket första punkten skall där angivna procenttal ökas med sådant helt procenttal som vid tidigare höjningstillfälle icke kunnat beaktas på grund av vad som föreskrives i 6 § första stycket andra punkten.

8 §

Det procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

9 §

Bestämmelserna i 5 § andra stycket, 10 och 12 §§, 13 § första stycket samt 14 § andra punkten lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor gäller i tillämpliga delar för tillägg enligt denna lag.

10 §

Tillägg utges av den försäkringsinrättning som förvaltar livräntan.

11 §

Fordran hos försäkringsinrättning på tillägg enligt denna lag får ej utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar ej utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrives i utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

12 §

Närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

3 Förslag till Lag om ändring i skadeståndslagen¹

Härigenom förordnas, att till skadeståndslagen skall fogas följande nya bestämmelse, betecknad 5 kap. 10 §.

5 KAP. 10 §

Om ändring av skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet gäller särskilda föreskrifter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

¹ Skadeståndskommittén utgår från att skadeståndslagen enligt lagrådsremiss den 19 mars 1971 kommer att ha trätt i kraft innan nu framlagda lagförslag antas av riksdagen. Kommittén har i betänkandet "Skadestånd III" (SOU 1971: 83) föreslagit att i skadeståndslagen införas en ny paragraf (5 kap. 9 §).

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

Härigenom förordnas, att 1, 9 och 16 §§ lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Tillägg enligt denna lag utgår till livränta som utges enligt lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon eller på grund av annan försäkring mot ansvar för skada i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § nämnda lag (trafiklivränta).

Lagen gäller ej trafiklivränta till följd av skada som uppkommit *utomlands och ej heller* livränta på grund av försäkring på staten tillhörigt motorfordon eller motorfordon som användes uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område.

Lagen gäller ej trafiklivränta till följd av skada som uppkommit *utomlands, om icke livräntetagaren är svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige. Ej heller gäller lagen* livränta på grund av försäkring på staten tillhörigt motorfordon eller motorfordon som användes uteslutande inom järnvägs- eller fabriksområde eller inhägnat tävlingsområde eller annat sådant inhägnat område.

9 §

Indextillägg till trafiklivränta utgår från och med den 1 januari det år, då basbeloppet enligt lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring för januari månad med minst fem procent överskrider basbeloppet för januari 1967. Ytterligare indextillägg utgår från och med den 1 januari varje år basbeloppet för januari månad med minst fem procent över-

Indextillägg till trafiklivränta utgår från och med den 1 januari det år, då basbeloppet enligt lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring för januari månad med minst fem procent överskrider basbeloppet för januari 1967. Ytterligare indextillägg utgår från och med *varje 1 januari, som infaller efter det att basbeloppet för december månad närmast före-*

skriker det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg.

gående år med minst fem procent överskridit det basbelopp som legat till grund för senaste indextillägg.

I fråga om trafiklivränta, som fastställs efter det att indextillägg till tidigare fastställda livräntor börjat utgå enligt första stycket, utgår indextillägg från och med den dag närmast efter livräntans fastställande då ytterligare indextillägg till de tidigare fastställda livräntorna börjar utgå.

Indextillägg utgår med det procenttal med vilket basbeloppet ökat. Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal. Det procenttal med vilket indextillägg skall utgå fastställs av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

16 §

Fordran hos försäkringsinrättning på tillägg enligt denna lag får ej utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar ej utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrives i utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973. Vid prövning av tidpunkten för och storleken av det indextillägg som skall utgå första gången efter lagens ikraftträdande skall, i stället för det basbelopp som legat till grund för senaste indextillägg, användas basbeloppet för december månad närmast före den månad under vilken tillägget har utlöst.

5 Förslag till

Förordning om ändring i förordningen (1967:666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m.m.

Härigenom förordnas, att 1 och 6 §§ förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m., skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Tillägg enligt denna förordning utgår till livränta som i anledning av skada, vilken uppkommit *här i landet* till följd av trafik med motorfordon, utges av statsmedel eller på grund av en av staten tagen ansvarighetsförsäkring (trafiklivränta). Med motorfordon förstås *därvid* sådant fordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon.

Föreslagen lydelse

1 §

Tillägg enligt denna förordning utgår till livränta som i anledning av skada, vilken uppkommit till följd av trafik med motorfordon, utges av statsmedel eller på grund av en av staten tagen ansvarighetsförsäkring (trafiklivränta). *Har skadan uppkommit i utlandet skall tillägg dock utgå endast om livräntetagaren är svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.* Med motorfordon förstås *vid tillämpningen av denna paragraf* sådant fordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon.

6 §

Fordran hos staten eller försäkringsinrättning på tillägg enligt denna förordning får ej utmätas.

Bestämmelsen i första stycket hindrar ej utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrives i utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1973.

I Inledning och sammanfattning

I svensk skadeståndsrätt fastställs skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst i de allra flesta fall som livränta. Samma ersättningsform kommer regelmässigt till användning beträffande skadestånd till efterlevande för förlust av underhåll.

När skadeståndslivräntan bestäms tar man i princip inte hänsyn till förändringar i penningvärdet som kan inträffa under den tid livräntan utgår. Om penningvärdet sjunker kommer därför livräntans realvärde, dvs. dess köpkraft, att minska. Livräntetagarens ekonomiska situation försämras följaktligen vid jämförelse med förhållandena vid den tidpunkt då livräntan fastställdes. Om penningvärdet däremot stiger drabbas den skadeståndsskyldige av en större kostnad än som avsetts vid fastställsetidpunkten.

Under senare år har uppmärksamheten mer och mer kommit att riktas mot dessa förhållanden, särskilt inflationens inverkan på livräntornas köpkraft. I olika sammanhang har ifrågasatts om inte livräntorna skulle kunna värdesäkras genom att de förses med tillägg anpassade efter sjunkande penningvärde.

På några betydelsefulla områden har det visat sig möjligt att åstadkomma ett sådant inflationsskydd för skadeståndslivräntorna. En stor och viktig kategori, nämligen trafiklivräntorna, har sålunda värdesäkrats genom lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor (TLL), förordningen (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor,

som utgår av statsmedel, m. m. (TLF), samt viss anslutande lagstiftning. (Med trafiklivräntor förstås i detta sammanhang livräntor som utgår på grund av skador i följd av trafik med motorfordon.) En annan kategori beträffande vilka värdesäkringsfrågan har lösts är skadeståndslivräntor som utges av statsmedel och som inte omfattas av trafiklivräntelagstiftningen. Bestämmelserna finns i KK (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m. (här kallad 1971 års kungörelse).

De berörda författningarna tillgodoser ett mycket stort antal livräntetagare, med säkerhet långt mer än hälften av alla personer som i dag uppstår skadeståndslivränta. Vidgar man perspektivet finner man att periodiska förmåner på många andra områden knutits till penningvärdets utveckling, t. ex. förmåner från folkpensionering och tilläggs-pensionering och familjerättsliga underhållsbidrag. Men ännu saknar betydande kategorier, inte minst på skadeståndsområdet, ett inflationsskydd, t. ex. de som uppstår livräntor som utges på grund av vanlig ansvarsförsäkring eller livräntor som utges direkt av den skadeståndsskyldige och inte omfattas av lagstiftningen om tillägg till statliga livräntor. Många livräntetagare har på detta sätt försatts i en påtaglig undantagsställning i förhållande till livräntetagare som har gynnats genom den redan genomförda värdesäkringslagstiftningen.

Skadeståndskommittén har enligt sina di-

rektiv att bl. a. föreslå nya regler om bestämmande av skadestånd vid personskada och om skadestånd till efterlevande (Ju 1967: 68). Direktiven innehåller i värdesäkringsfrågan följande.

En fråga av stor betydelse rör möjligheterna att bereda livräntetagare skydd mot förluster i följd av ändringar i penningvärdet. Spörsmålet har som bekant numera blivit löst inom den allmänna försäkringen. Trafiklivräntekommittén har i sitt nyligen avlämnade betänkande (SOU 1966: 53) lagt fram förslag till lagstiftning om värdesäkring av livräntor som utges enligt trafikförsäkringslagen och av annan bilansvarsförsäkring eller som i anledning av trafikskada utgår av statsmedel. Det framstår i ljuset av denna utveckling som ett av rättvisesynpunkter starkt underbyggt önskemål att värdesäkringsfrågan får en generell lösning för alla ersättningar av livräntekaraktär inom skadeståndsrätten. Även om det bereder avsevärda tekniska och ekonomiska svårigheter att finna lösningar som fullt ut tillgodoser detta önskemål, kan frågan inte förbigås i detta sammanhang. Utredningen bör med beaktande av den utveckling som har ägt rum på socialförsäkringens, trafikförsäkringens och de familjerättsliga underhållsbidragens områden pröva olika tänkbara metoder för värdesäkring av livräntebelopp. Härvid har utredningen givetvis att överväga möjligheterna att uppräknas redan nu utgående livränta på grund av penningvärdeförsämringen. Ett värdesäkringssystem inverkan på den frivilliga ansvarsförsäkringen måste tillmätas stor betydelse. En utgångspunkt bör dock vara att värdesäkringsfrågan får lösas inom ramen för gällande placeringsbestämmelser för försäkringsbolagen.

Det anförda har, enligt vad som uttryckligt påpekats i direktiven, avseende såväl på invaliditetslivräntor som på livräntor till efterlevande.

Kommittén avsåg ursprungligen att skyndsammast möjligt presentera ett förslag till inflationsskydd för en mera begränsad kategori av skadeståndslivräntor, nämligen sådana som utgår på grund av ansvarsförsäkring, och låta den större och mera komplicerade frågan om en generell värdesäkring av alla skadeståndslivräntor t. v. anstå. En provisorisk lagstiftning om uppräknings och värdesäkring av förstnämnda livräntor borde nämligen, syntes det kommittén, kunna följa i huvudsak samma principer

som trafiklivräntelagstiftningen. Ett preliminärt förslag efter dessa linjer underställdes försäkringsinrättningarna under hösten 1970 för yttrande, eftersom möjligheterna att genomföra förslaget bedömdes vara i hög grad beroende av försäkringsbolagens positiva medverkan och intresse för saken.

Förslaget (här kallat 1970 års PM) innehöll en lag om tillägg till livräntor som utges på grund av ansvarsförsäkring hos svenskt försäkringsbolag eller utländskt försäkringsbolag med koncession i Sverige och som inte omfattas av trafiklivräntelagstiftningen (för enkelhetens skull benämnda ansvarslivräntor; jfr avsnitt 5.1). Försäkringsinrättningarnas synpunkter på förslaget var delvis negativa på vissa viktiga punkter. Inte minst uttrycktes farhågor för att försäkringstagarna inom ansvarsförsäkringskollektivet skulle dra sig undan kostnaderna för reformen genom att flytta över sina försäkringar till utländska bolag eller i ökad omfattning stå självrisk för ansvarsskadorna.

Kommittén ansåg sig under dessa omständigheter böra avstå från att lägga fram det remitterade förslaget och i stället söka en lösning efter andra linjer.

Huvuddelen av de svårigheter som försäkringsinrättningarna pekat på i sina yttranden kan enligt kommitténs mening övervinnas om indexregleringen knyts till själva skadeståndet i stället för till försäkringserättningen. Konstruktionen överensstämmer med vad kommittén tänkt sig som slutlig lösning av värdesäkringsfrågan beträffande alla skadeståndslivräntor, men ett förslag på denna grundval har alltså genom remissutfallet och kommitténs förnyade överväganden fått omedelbar aktualitet.

Kommittén har i enlighet härmed inriktat sig på att utarbeta ett förslag i vilket värdesäkringen blir en del av själva skadeståndet och inte en försäkringsförmån e. l. Efter som ett förslag i värdesäkringsfrågan, som redan framgått, bör prioriteras framför övriga punkter i kommitténs utredningsprogram har kommittén ansett det lämpligt att behandla frågan i ett delbetänkande, utan att avvakta det omfattande arbete som

kommitténs slutbetänkande i personskadedelen innebär.

I föreliggande betänkande presenterar kommittén ett förslag till *lag om ändring av skadeståndslivräntor* (i fortsättningen kallad allmänna ändringslagen). Lagen är tänkt att bli den centrala författningen i det framtida värdesäkringssystemet på skadeståndsområdet. Den princip som bär upp lagen är i huvudsak att beloppet av livränta, som utges till fullgörande av skadeståndsskyldighet, skall ändras i anslutning till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

Kommitténs avsikt är att den föreslagna lagen för framtiden skall reglera samtliga skadeståndslivräntors kontinuerliga anpassning till växlingarna i penningvärdet. Lagstiftningen kan självfallet bara avse sådana livräntor som hänför sig till skadefall efter ikraftträdandet (här kallade nya livräntor). Inom sitt tillämpningsområde kommer den emellertid att avlösa redan existerande författningar angående värdesäkring av skadeståndslivräntor. En trafiklivränta som fastställs på grund av händelse som har inträffat efter nya lagens ikraftträdande kommer följaktligen att indexregleras enligt denna och inte enligt TLL. Existerande författningar måste därför upphävas såvitt avser livräntor enligt nya lagen och äga fortsatt giltighet endast beträffande äldre livräntor.

Kommittén har emellertid ansett det oriktigt att stanna vid en lagstiftning som bara löser frågan om inflationsskydd för nya livräntor. Stora kategorier livräntetagare skulle därmed ställas utan kompensations för inflationens inverkan på deras livräntors köpkraft.

På ett begränsat fält har kommittén funnit det möjligt att föreslå en värdesäkring som skulle tillgodose vissa andra äldre livräntor än sådana som hittills har värdesäkrats genom TLL eller den lagstiftning som angår statliga livräntor. Kommittén syftar här på sådana livräntor som utgår på grund av ansvarsförsäkring och som avsågs i kommitténs preliminära förslag i 1970 års PM (ansvarslivräntorna). Det skulle i detta sammanhang vara fråga om att aktualisera en

del av detta förslag, nämligen uppräknigen till dagens penningvärde och den fortsatta värdesäkringen av redan existerande livräntor. Kommittén räknar med att försäkringsinrättningarnas inställning på denna punkt skall ha förändrats när nu frågan om värdesäkringen av nya livräntor avses få en annan lösning än den som presenterades i 1970 års PM. De ekonomiska förutsättningarna för försäkringsbolagen är nu också andra än när det preliminära förslaget lades fram. Lagtekniskt möter det inte några större svårigheter att räkna upp och värdesäkra ansvarslivräntorna, eftersom TLL är en användbar förebild som har prövats under en längre tid i praktisk tillämpning.

Därför föreslår kommittén även en motsvarighet till TLL när det gäller livräntor som utgår på grund av ansvarsförsäkring, nämligen en *lag om tillägg till vissa ansvarsförsäkringslivräntor* (ansvarslivräntelagen). Den skall omfatta uppräknigen till dagens penningvärde och fortsatt värdesäkring av livräntor på grund av ansvarsförsäkring i de fall då den skadeorsakande händelsen har inträffat före den tidpunkt då allmänna ändringslagen trätt i kraft.

Med sistnämnda förslag har kommittén täckt in den ytterligare kategori gamla livräntor beträffande vilken en värdesäkring enligt kommitténs uppfattning är genomförbar. Det torde nämligen inte vara praktiskt möjligt att genom lagstiftning ålägga skadeståndsskyldiga som nu själva direkt utger livränta till skadelidande att också utge värdesäkringstillägg. Kommittén har i denna fråga samma ståndpunkt som kom till uttryck i samband med lagstiftningen om trafiklivräntorna (TLP s. 46). Allmänna ändringslagen kommer emellertid självfallet att omfatta också sådana livräntor som utges direkt av den skadeståndsskyldige.

Genomförs kommitténs föreliggande två lagförslag omfattar följaktligen värdesäkringssystemet dels beträffande livräntor på grund av händelser som inträffat efter lagens ikraftträdande *allmänna ändringslagen*, dels beträffande livräntor på grund av händelser före allmänna ändringslagens ikraftträdande *TLL*, *ansvarslivräntelagen* samt

författningarna om statliga livräntor, närmare bestämt *TLL* och *1971 års kungörelse*.

Värdesäkringstilläggen enligt *TLL* finansieras av de försäkringskollektiv som existerar då tilläggen aktualiseras. Kommitténs förslag innebär inte någon ändring i detta avseende beträffande de livräntor som enligt det sagda också i fortsättningen faller under *TLL*. För finansieringen av tillägg enligt allmänna ändringslagen och ansvarslivräntelagen tänker sig kommittén dock ett annat system än *TLL*'s. Det föreslås att värdesäkring enligt dessa lagar begränsas inom en årlig ram av fem procent. Fonderingen av erforderligt kapital för en livränta skall säkerställa också framtida värdesäkringstillägg inom denna ram. Värdesäkring finansieras i enlighet härmed i sin helhet av samma försäkringskollektiv som bekostar själva grundlivräntan. Uppräkningen till aktuellt penningvärde av existerande ansvarslivräntor enligt ansvarslivräntelagen bekostas emellertid av det kollektiv som finns då uppräknningen genomförs.

Förutom vad som nu har nämnts föreslår kommittén bl. a. att det s. k. utlandsundantaget i 1 § 2 st. *TLL* inskränks på så sätt att lagen också kommer att omfatta trafiklivränta till följd av skada som har uppkommit utomlands om livräntetagaren är svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

Betänkandet innehåller en deskriptiv del som i korthet redovisar vad som i dag gäller om bestämmande av skadestånd vid personskada och om andra förmåner i samband med ett skadefall samt vilka värdesäkringssystem som redan finns på olika områden. Kommittén har här ansett det möjligt att på vissa punkter ge en mera summarisk framställning eftersom trafiklivräntekommittén bara för några år sedan behandlat väsentligen samma ämnen i sitt betänkande (*TLK*). I en senare del har kommittén tagit upp sina överväganden i en allmän motivering och en specialmotivering. Slutligen redovisas i bilagor visst utredningsmaterial samt en redovisning av remissyttrandena över 1970 års *PM*.

2.1. Personskadeersättning

2.1.1 Skadestånd

Allmänna föreskrifter om bestämmande av skadestånd vid personskada finns i 6 kap. 2 och 4 §§ strafflagen (SL). (I förslaget till skadeståndslag finns i sak motsvarande bestämmelser i 5 kap. 3 och 4 §§.) Dessa allmänna föreskrifter har generell giltighet så tillvida att de i princip tillämpas oavsett vad som utgör grunden för skadeståndsansvaret — den allmänna culpapregeln eller en regel om skärpt ansvar, ingående i speciallag, t. ex. bilansvarslagen (BAL), eller tillkommen genom rättspraxis.

I 6 kap. 2 § SL, som avser *ersättning till den skadade själv*, räknas ett antal olika ersättningsposter upp. Här är av intresse "hinder eller brist i den skadades näring". Den skadade kan förlora inkomst under den tid läkningsprocessen efter skadan pågår (den akuta sjukdomstiden) men också efter den tidpunkt då läkningsprocessen bedöms ha upphört och en stationär skada konstaterats (invaliditetstiden).

Under den akuta sjukdomstiden ersätts faktisk inkomstförlust och faktiska kostnader.

Om en bestående ("stationär") skada konstateras vid akuttidens slut inriktas skadeståndsprövningen på att fastställa vilken ersättning som skall utgå för framtida inkomstförlust ("ersättning för nedsatt arbetsförmåga" eller "invaliditetsersättning").

Innebörden av svensk skadeståndsrätt i dag är att den skadade skall ha full ersättning för sin förlust. Beräkningen av storleken av framtida inkomstförlust är givetvis förknippad med avsevärda svårigheter. Man är i betydande grad hänvisad att grunda avgörandet på antaganden för att principen om full ersättning skall kunna sägas ha iakttagits. Vad som skall antagas är dels den skadades framtida inkomster om han inte skadats, dels vilka inkomster han kan uppnå trots skadan. I praxis har en utveckling ägt rum som lett fram mot en så långt möjligt individuell bestämning av skadeståndet. Mycket ofta frångås den schablonmässiga bedömning som tillämpningen av de s. k. medicinska tabellerna innebär, till förmån för en värdering som tar sikte på skadans förvärvsmässiga följder i det särskilda fallet. (Se närmare om vilka principer som följs i dagens praxis TLK s. 21—23 samt Per Boëthius i *Svensk Läkartidning* 1970 s. 5409.)

Med ledning av det medicinska procenttalet, upplysningar om den skadades inkomstförhållanden (inkomstunderlaget) och andra tillgängliga uppgifter beräknar man den förlust som han skall ha ersättning för, vanligen i form av en livränta. Inkomstunderlaget vid bestämmande av livränta är i princip den inkomst som den skadade kan antas, om han inte blivit skadad, vid i huvudsak oförändrat penningvärde ha kunnat bereda sig under den tid livräntan skall

avse. Man beaktar sålunda t. ex. de konkreta utsikter till löneökningar eller befordran som förelegat för den skadades del. Ofta förflyter lång tid mellan olycksfallet och ersättningsprövningen. Därför tar man hänsyn till förändringar i penningvärdet som har tagit sig uttryck i löneökningar inom den skadades yrke under den angivna tiden.

Det är inte alltid som en definitiv livränta kan fastställas för den skadades återstående livstid eller fram till den tidpunkt då han når viss ålder. Ibland har man anledning räkna med sådana förändringar i invaliditetstillståndet som motiverar att livräntan fastställs endast för viss kortare eller längre period för att därefter omprövas (provisorisk livränta). Förändringarna kan vara antingen av medicinsk eller arbetsmässig art.

Om det medicinska tillståndet inte med tillräcklig säkerhet kan bedömas utan att utvecklingen ytterligare avvaktas kan det vara lämpligt att tidsbegränsa livräntan för att omprövning skall kunna äga rum, eller också skjuta upp det definitiva fastställandet. Ett naturligt led i en individuell invaliditetsvärdering är att man avvaktar resultatet av den rehabilitering som framstår som möjlig i det konkreta fallet. Under en omskolningsperiod är det befogat att ge den skadade ersättning efter 100-procentig invaliditet, varefter nedsättningen i förvärvsförmågan slutligt fastställs med beaktande av resultatet av omskolningen.

När en livränta på detta sätt omprövas tar man som regel hänsyn till de aktuella löneförhållandena i den skadades yrke. Skadeståndet påverkas alltså bl. a. av sådana lönehöjningar som har ägt rum under den tid som förflutit sedan skadeståndet sist prövades.

När livräntan en gång fastställts definitivt kan man normalt inte åstadkomma någon anpassning av skadeståndet till försämring eller förbättring i den skadades tillstånd. Endast i särskilda fall medges förbehåll om rätt till framtida talan angående ytterligare ersättning eller nedsättning i fastställd ersättning (se t. ex. NJA 1925 s. 103, 1930 s.

86, 1965 A 11). Den i praktiken säkraste metoden att uppnå anpassning av skadeståndet till framtida utveckling är den nyss angivna att tidsbegränsa livräntan för att omprövning skall kunna ske, eller att utvecklingen eljest avvaktas under lämplig tidsperiod innan skadeståndet definitivt fastställs. Försäkringsbolagen brukar emellertid också visa sitt tillmötesgående vid mera betydande medicinsk försämring i den skadades tillstånd genom att frivilligt gå med på en revidering av ersättningen.

Skadestånd för nedsatt arbetsförmåga fastställs inte alltid i form av livränta. Ersättning med engångsbelopp förekommer som regel när invaliditeten inte överstiger 10 %. Även i högre invaliditetsgrader kan engångsbelopp bli aktuellt, särskilt om någon egentlig förlust eller kostnad inte kan påvisas. Ett engångsbelopp får inte sällan karaktären av förhöjd ideell ersättning. En kombination mellan livränta och engångsbelopp förekommer knappast i svensk skadeståndspraxis, men under vissa förutsättningar medges att fastställd livränta helt eller delvis byts ut mot engångsbelopp (jfr 13 § TFL).

6 kap. 4 § SL, som avser *ersättning till efterlevande efter den som dödsats*, innehåller en tämligen snäv avgränsning av rätten till skadestånd. Det förutsätts att den efterlevande genom dödsfallet kommer att sakna erforderligt underhåll. Syftet är med andra ord inte i så utpräglad grad som eljest inom svensk skadeståndsrätt att den berättigade skall ha full ersättning för sin förlust. Snarare skall ersättningen inriktas på att täcka den efterlevandes försörjningsbehov i anledning av dödsfallet.

Behovet av underhåll prövas på grundval av det bidrag som den avlidne har lämnat till den efterlevandes försörjning. Även här fastställer man ett inkomstunderlag, i huvudsak efter samma principer som i invaliditetsfallen. Stadgandets restriktiva utformning har i dag inte så stor inverkan på ersättningarna såvitt gäller inkomsttagare i nivå med den genomsnittliga lönestandarden i samhället. Även skadestånd till efterlevande bestäms i dylika fall på sådant sätt

att ersättningen kan antas medverka till att den berättigade bibehålls vid i stort sett samma standard som före dödsfallet.

Prövningen sker med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet men på några punkter följer man standardiserade normer. En änkas konsumtionsandel anses t. ex. i normalfallet vara ca 40 %, dock vid högre åldrar ca 50 %. Beräkningssättet gäller emellertid inte beträffande högre inkomster.

I 6 kap. 4 § SL sägs uttryckligen att skadestånd till efterlevande kan bestämmas som engångsbelopp eller som livränta. I övervägande antalet fall torde ersättningen utgå som livränta.

Engångsbelopp eller livränta som skadestånd vid personskada bestäms i det penningvärde som råder vid tiden för fastställandet. Förändringar i samma värde som inträffar under tiden mellan olycksfallet och skadeståndets slutliga fastställande påverkar följaktligen skadeståndsbeloppet. Däremot inverkar inte framtida förändringar i penningvärdet som inträffar under livräntans löptid. Livräntans realvärde är följaktligen inte säkerställt för framtiden om inte livräntan antingen tillhör någon av de kategorier som har värdesäkrats genom lagstiftning (avsnitt 2.4.1.6 och 2.4.1.7) eller skall omprövas enligt vad som har medgivits i samband med att livräntan fastställdes (NJA 1955 C 199 och 1961 s. 572, i vilket rättsfall den ansvarige medgav livräntetagaren — en pojke som skadats vid 2 års ålder — rätt att framdeles föra talan om tillägg i anledning av väsentlig penningvärdeförsämring). Det torde höra till undantagen att omprövning medges med hänsyn till penningvärdeförsämringen eller att livräntan binds vid indexklausul.

Skadestånd samordnas i viss omfattning med andra förmåner som utgår i anledning av skadefallet, såsom förmåner från socialförsäkringen. Samordningen, som i regel innebär att skadeståndsbeloppet reduceras med beloppet av den andra förmånen, behandlas i den följande översiktliga framställningen av försäkringsförmåner m. m.

2.1.2 Socialförsäkring

Från socialförsäkringen utgår under akut sjukdomstid förmån i form av *sjukpenning*. Vid invaliditet kan periodisk ersättning från den allmänna försäkringen (folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen) ifrågakomma i form av *förtidspension* eller *sjukbidrag* och ur yrkesskadeförsäkringen i form av *yrkesskadelivränta*. *Invaliditetserättning* utgår till vissa försäkrade som inte åtnjuter pension från den allmänna försäkringen.

Till efterlevande kan utgå *familjepension* (änkepension och barnpension) från den allmänna försäkringen och *efterlevandelivränta* från yrkesskadeförsäkringen.

Förmånerna förenas ibland med tillägg. Till förtidspension i form av folkpension kan utgå barntillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Vid invaliditet av viss beskaffenhet kan också förekomma invaliditetstillägg. Inom yrkesskadeförsäkringen gäller att yrkesskadelivränta kan förhöjas med vårdbidrag.

Till folkpension i form av förtidspension och änkepension utgår *pensionstillskott* om pensionären inte alls har tilläggs pension eller har tilläggs pension endast till lågt belopp.

En aktuell skildring av den allmänna försäkringens system av förmåner finns i pensionsförsäkringskommitténs betänkande "Familjepensionsfrågor m. m." (SOU 1971: 19, s. 13—21).

Förmån från den allmänna försäkringen samordnas med yrkesskadeförmån enligt bestämmelser som finns i 17 kap. AFL. Huvudregeln är att förtidspension minskas med tre fjärdedelar av yrkesskadelivränta som utgår för samma tid som pensionen. Enligt 3 § beaktas vid denna samordning inga andra tillägg än barntillägg. Om förhållanden mellan förmån från socialförsäkringen å ena sidan samt skadestånd å andra sidan finns i sak överensstämmande föreskrifter i 20 kap. 7 § AFL och 51 § YFL. Rätten till ersättning från socialförsäkringen förklaras inte hindra den skadelidande att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver ersätt-

ningen som må tillkomma honom. Innebörden är i huvudsak att skadeståndslivränta skall reduceras med förtidspension eller familjepension från den allmänna försäkringen samt yrkesskadelivränta eller efterlevandelivränta från yrkesskadeförsäkringen.

Enligt nämnda lagrum i AFL och YFL utövas inte regress för socialförsäkringsförmån som utgår på grund av lagarna. Samordningen kan därför ske enligt en nettometod, innebärande att man med utgångspunkt från socialförsäkringsförmånens belopp beräknar skadeståndet inom det utrymme som återstår upp till den täckning av inkomstförlusten som åsyftas (den s. k. *nettolivräntemetoden*). Försäkringsförmån och skadestånd får tillhopa inte överstiga den lidna skadans belopp. En slutlig avräkning av försäkringsförmånen sker redan i samband med att skadeståndet fastställs. Sådana höjningar av försäkringsförmånen som sedermera äger rum, t. ex. därför att basbeloppet stiger, inverkar inte på skadeståndet (prop. 1962: 90 s. 421).

I och med att regress inte längre kan utövas beträffande yrkesskadeförmån bortfaller behovet att samordna sådan förmån och skadestånd enligt den s. k. *bruttolivräntemetoden*. Den innebär att skadeståndet kontinuerligt anpassas till den aktuella försäkringsersättningen genom att vid skadeståndslivräntans utbetalning avdrag görs för samtidigt utgående försäkringsersättning (se närmare TLK s. 70—73). I fråga om skada som har inträffat före den 1 januari 1969 kan regressrätt dock föreligga på grund av vad som föreskrevs i 51 § 2 st. YFL i dess lydelse före nämnda datum, och därför har bruttolivräntemetoden fortfarande praktisk betydelse. Den måste också användas vid samordning mellan skadestånd och förmån av annat slag — t. ex. vissa arbetsgivarförmåner — som är förenad med regressrätt (jfr avsnitt 2.1.4).

Ibland skall en viss del av socialförsäkringsersättningen lämnas utanför samordningen med skadestånd. Detta är fallet då skadeståndet jämkas på grund av den skadelidandes medvållande. Det har i så-

dana situationer ansetts att skadeståndet inte bör reduceras med större del av samtidigt utgående socialförsäkringsförmån än som svarar mot jämkningsgraden (NJA 1965 s. 129). Om förlusten uppgår till 20 000 kr per år, socialförsäkringsförmånen till 10 000 kr och jämkningsgraden till 1/2 skall endast 5 000 kr av förmånen reducera det jämkade skadeståndet 10 000 kr, med resultat att den skadelidande får täckning för 15 000 kr av sin förlust.

2.1.3 Enskild försäkring

Många medborgare skyddar sig mot skadefall genom kollektiv eller privat försäkring i olika former (liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring). Exempel på kollektiv försäkring är sådan olycksfallsförsäkring som tecknas för anställda på många arbetsplatser eller för skolbarn. Hit hör även sådan försäkring som utgör förmån i tjänsten, såsom tjänstegrupplivförsäkringen. Genom enskild försäkring kan man också bygga upp ett individuellt skydd mot förluster som kan uppkomma vid sjukdom eller olycksfall.

I de allra flesta fall är den enskilda försäkringen så konstruerad att ersättningen utgår i form av ett kapitalbelopp. Men det förekommer också periodiska ersättningar. Som exempel kan nämnas livränta som utgår på grund av livförsäkring, dagersättning på grund av olycksfallsförsäkring samt sjukersättning ur den enskilda sjukförsäkringen.

Förmån på grund av enskild försäkring påverkar endast undantagsvis skadestånd. Om förmånen — som t. ex. gottgörelse för sjukvårdskostnader ur olycksfallsförsäkringen — utgår med verkliga beloppet av kostnad eller förlust i anledning av skadan skall den räknas av på utgående skadestånd. Detta sammanhänger med att försäkringsgivaren i sådant fall har rätt att utöva regress mot den skadeståndsskyldige för vad han utgivit (25 § 2 st. 2 ledet FAL). Övriga förmåner ur liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring har däremot s. k. summakarakter (summaförsäkring). Försäkringsgivaren får inte utöva regressrätt för utgivet belopp (25 §

2 st. 1 ledet FAL). Ersättning ur summaförsäkring räknas inte av på samtidigt utgående skadestånd. Den skadelidande kan följaktligen — till skillnad från vad som gäller beträffande förmån från socialförsäkringen — kräva skadestånd också för sådan del av sin skada som täcks av försäkringen. Undantagsvis beaktas summaförsäkring dock vid bestämmande av skadestånd, nämligen vid prövningen av erforderligt skadestånd till efterlevande enligt 6 kap. 4 § SL. Detta gäller dock endast om försäkringersättningen överstiger ordinär storlek.

2.1.4 Arbetsgivarförmåner

Många anställda i offentlig och enskild tjänst har vid sjukdom och olycksfall rätt till förmåner av arbetsgivaren. En vanlig form av periodisk ersättning under akut sjukdomstid är *sjuklön*. Vid varaktig arbetsoförmåga eller dödsfall kan *sjukpension*, *förtidspension*, *efterlevandepension* e. l. ifrågakomma. Arbetsgivarförmånerna kan vara försäkrade eller också utges de av arbetsgivaren direkt. Exempel på det förstnämnda är sjuk- och invalidpension enligt den s. k. ITP-planen för tjänstemän i enskild tjänst. Enligt det på LO-området gällande avtalet om gruppsjukförsäkring (AGS) utbetalas dag ersättning som komplement till sjukpenning, förtidspension eller sjukbidrag enligt AFL.

Sjuklön som utges av arbetsgivare reducerar skadestånd eftersom arbetsgivaren anses ha rätt att regressvis återkräva vad han har utgivit av den skadeståndsskyldige. Det samma gäller i fråga om pensionsförmån som en arbetsgivare utger direkt till den skadelidande (beträffande efterlevandepension sker avräkning på skadeståndet utan motsvarande regressrätt för arbetsgivaren). Läget är emellertid annorlunda när det gäller pensionsförmån som utgår på grund av försäkring, i det att här summaförsäkring anses föreligga.

2.2 Försäkring på den skadeståndsskyldiges sida

Den skadeståndsskyldige kan skydda sig mot risken att få betala skadestånd genom att teckna ansvarsförsäkring, som är en form av skadeförsäkring (jfr 25 § 1 st. FAL). Ansvarsförsäkringen har i dag en mycket stor spridning, och det torde vara mycket vanligare att skadeståndet utgår ur försäkring än att det betalas direkt av den skadeståndsskyldige. Här bortses från det nu tämligen vanliga förhållandet att vissa offentliga och enskilda subjekt är självförsäkrare, dvs. underlåter att teckna försäkring därför att riskspridningen inom den egna verksamheten bedöms som tillräcklig. Självförsäkrare är bl. a. staten samt vissa större kommuner och företag (jfr avsnitt 4).

Den frivilliga ansvarsförsäkringens utbredning har nyligen beräknats. Det är vanligt att försäkringsformen ingår i en s. k. paketförsäkring (t. ex. hem- eller villaförsäkring), och antalet sådana försäkringar har uppskattats till 2—2,5 milj. Den kan också ingå i någon annan form av kombinerad försäkring, såsom fastighetsförsäkring, och av sådana torde i dag finnas närmare 1 milj. Företagsansvarsförsäkring, som också kan ingå i en kombination, finns till ett antal av ca 360 000.

En ny form av ansvarsförsäkring är den s. k. trygghetsförsäkringen som täcker ett ansvar för arbetsgivare på vissa kollektivavtalsområden vilket går utöver det vanliga skadeståndsansvaret.

I vissa fall är föreskrivet i lag att skadeståndsansvar skall täckas av ansvarsförsäkring. Det praktiskt viktigaste exemplet är trafikförsäkringen, som skall finnas för att täcka det skadeståndsansvar som enligt lag åvilar ägare och förare av motorfordon. Försäkringsplikt föreligger emellertid inte i samma omfattning som skärpt skadeståndsansvar för ägare, brukare och förare av motorfordon enligt BAL.

Frivillig ansvarsförsäkring — s. k. bilansvarighetsförsäkring — tecknas därför i betydande omfattning för skadeståndsansvar som kan uppkomma enligt BAL vid trafik

med sådant motorfordon beträffande vilket trafikförsäkringsplikt inte föreligger (jfr 2 § 4 st. betr. s. k. områdesfordon och 4 § TFL betr. statliga fordon). Skador vid trafik med sådana fordon som inte är motorfordon i TFL:s bemärkelse — vissa traktorer och motorredskap — täcks ofta av vanlig ansvarsförsäkring.

I det följande behandlas närmare endast den frivilliga ansvarsförsäkringen, med särskild inriktning på de sidor som är av intresse för frågan om värdesäkring av försäkringslivräntorna. Trafikförsäkringen har relativt nyligen behandlats i TLK, och beträffande denna kan alltså hänvisas dit (s. 23—26). De viktigare ändringar som sedan dess ägt rum i TFL är dels att kommunerna inte längre är befriade från trafikförsäkringsplikt enligt 4 § och dels att försäkringsgivarens ansvarighet enligt 11 § inte längre är begränsad till 1 milj. kr för varje skadad eller dödad person (jfr TLP s. 11).

2.2.1 Frivillig ansvarsförsäkring

2.2.1.1 Allmänt

Ansvarsförsäkringen täcker i normala fall den skadeståndsskyldighet enligt lag som försäkringstagaren kan åläggas för person- eller egendomsskada, tillfogad annan genom händelse under försäkringstiden. Ibland gäller försäkringen också beträffande skador som försäkringstagaren själv inte är ansvarig för. Företagsansvarsförsäkringen t. ex. täcker i viss omfattning det skadeståndsansvar som försäkringstagarens anställda ådrar sig i tjänsten, och hemförsäkringen täcker det skadeståndsansvar som kan åvila försäkringstagarens familjemedlemmar.

En betydelsefull skillnad mellan trafikförsäkringen och den frivilliga ansvarsförsäkringen är att trafikförsäkringen garanterar den skadelidande hans skadestånd. Detta s. k. garantimoment (se TLP s. 11) har bl. a. den praktiska innebörden att den skadelidande får ut försäkringsersättning även om försäkringstagaren inte har fullgjort sina skyldigheter i fråga om försäkringen eller

om försäkringsgivaren enligt 18—20 §§ FAL är fri från ansvar gentemot försäkringstagaren, t. ex. därför att denne har handlat uppsåtligen.

Försäkringsgivaren betalar vid ansvarsförsäkring det skadestånd som den försäkrade enligt lag kan bli skyldig att utge. I allmänhet gäller viss självrisk.

Försäkringsbeloppet vid personskada utgör i allmän ansvarsförsäkring 1 milj. kr för varje skada (jfr också avsnitt 8.1, 1 §). Om flera skador har uppkommit av samma orsak och vid samma tillfälle anses de i detta sammanhang som en enda skada. Före 1969 gällde betydligt lägre belopp.

2.2.1.2 Organisation

Endast ett fåtal av de försäkringsbolag med riksomfattande verksamhet som arbetar på den svenska skadeförsäkringsmarknaden saknar koncession för ansvarsförsäkring. Enstaka exempel finns på bolag som uteslutande meddelar ansvarsförsäkring. Direkt ansvarsförsäkring meddelas av de flesta av de svenska s. k. riksbolagen men också av utländska bolag med koncession i Sverige. Vissa svenska bolag med lokal verksamhet, vilka som regel inte har koncession för ansvarsförsäkring, förmedlar såsom ombud sådan försäkring i riksbolag.

Den som vill teckna frivillig ansvarsförsäkring är emellertid inte bunden till försäkringsföretag som har koncession i Sverige. Det förekommer att svenska företag tecknar försäkring direkt i utländskt försäkringsbolag.

För vissa ändamål förekommer pooler mellan ansvarsförsäkringsbolagen. Exempel är Svenska flygförsäkringspoolen, som fördelar flygförsäkring mellan anslutna medlemsbolag.

Något organ för gemensamma uppgifter av liknande karaktär som Trafikförsäkringsföreningen finns inte inom ansvarsförsäkringen.

För ansvarsförsäkringen gäller FRL. Ansvarsförsäkring får, liksom annan försäkringsrörelse, bedrivas endast av försäkringsaktiebolag eller ömsesidigt försäk-

ringsbolag som fått koncession av Kungl. Maj:t. Koncession för utländsk försäkringsgivare kan medges enligt lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket. Ansvarsförsäkringen utgör en självständig koncessionsgren. Kungl. Maj:t stadfäster också bolagsordning och — för vissa slag av verksamheter — särskilda grunder för bolaget. Om bolagsordning och grunder ändras för existerande försäkringsbolag — t. ex. i fråga om viss koncessionsgren — skall ändringsbeslutet fastställas av Kungl. Maj:t eller försäkringsinspektionen.

I stor utsträckning tillämpar bolagen enhetliga villkor inom ansvarsförsäkringen. Även enhetlig premiesättning har varit vanlig inom s. k. tarifföreningar som några bolag tidigare har upprätthållit. Under senare tid har emellertid konkurrensen mera allmänt tagit sig uttryck också i premiesättningen.

Sedan år 1947 finns för skaderegleringen inom ansvarsförsäkringen ett särskilt rådgivande organ, Ansvarighetsförsäkringens personskadenämnd (jfr inom trafikförsäkringen Trafikförsäkringsanstaltens nämnd, TLK s. 24, TLP s. 11). Den avger yttrande på begäran av anslutet försäkringsbolag eller av domstol. Sådana yttranden avser beräkning av personskadeersättning. På begäran av anslutet bolag yttrar sig nämnden även om utbyte av livränta mot livränta under kortare tid eller mot visst kapital. Bolag kan i vissa fall vara skyldigt att höra nämnden. Det gäller bl. a. bestämmande av ersättning i invaliditetsfall om invaliditeten inte understiger 10 %.

2.2.1.3 Kontroll

För skadeförsäkring gäller den s. k. *soliditetsprincipen*. Innebörden härav är att försäkringstagaren skall kunna fordra garantier för att det bolag som meddelar försäkringen har förmåga att fullgöra sina förpliktelser enligt försäkringsavtalet. Principen återspeglas i ett antal bestämmelser i FRL. Den gäller också i fråga om livförsäkring och därmed jämställd personförsäkring och

tillmäts särskild betydelse inom livförsäkringen.

Vidare gäller den s. k. *skälighetsprincipen*. Den innebär att försäkring skall beredas till en med hänsyn till försäkringens art skälig kostnad.

Ansvarsförsäkringen är inte på samma sätt som trafikförsäkringen bunden av detaljerade föreskrifter och fortlöpande kontroll. Försäkringsbolagen har tämligen fritt kunnat lägga upp sin verksamhet inom den ram som följer av soliditets- och skälighetsprinciperna och de närmare anvisningar som FRL innehåller.

För ansvarsförsäkringen finns sålunda t. ex. inte sådana specialregler om premiernas skälighet som TFL innehåller i 7—9 §§ och som medger en längre gående kontroll än vad som eljest följer av FRL:s bestämmelser för skadeförsäkring. Viss övervakning förekommer dock även i fråga om ansvarsförsäkringens premiesättning, bl. a. genom försäkringsinspektionens s. k. skälighetskontroll. Enligt 282 § 2 mom. FRL åligger det styrelsen och verkställande direktören att med hjälp av fortlöpande statistik eller på annat sätt övervaka att premiesättningen är skäligt avvägd med hänsyn till den risk som försäkringen är avsedd att täcka, nödiga omkostnader för försäkringen samt omständigheterna i övrigt. Vidare åläggs styrelsen och verkställande direktören att till försäkringsinspektionen sända in redogörelse för den metod som har använts för övervakningen av premiesättningen och för erfarenheter av övervakningen.

2.3 Säkerställande av livränta på grund av försäkring

I allt väsentligt gäller samma principer för säkerställande av livränta inom ansvarsförsäkringen som inom trafikförsäkringen (jfr härom TLK s. 25—26 och TLP s. 14—15).

I huvuddrag innebär det sagda bl. a. följande. I försäkringsanstaltens balansräkning skall såsom skuld under benämningen försäkringsfond tas upp värdet balansdagen av bolagets ansvarighet på grund av dels inträffade, inte slutreglerade försäkringsfall

(*ersättningsreserv*) och dels löpande försäkringar (*premiereserv*).

Om en skada, som täcks av exempelvis ansvarsförsäkring, medför rätt till livränta, skall livräntans värde jämte övriga kostnader för skadan belasta försäkringsgrenen för det år då skadan har inträffat. Regleras skadan inte slutligt under detta år skall det beräknade livräntevärdet — kapitalvärdet av livräntan — jämte övriga oreglerade kostnader för skadan tas upp i ersättningsreserven. Beloppet kvarstår sedan i ersättningsreserven till dess att livräntan har slutligt fastställts. Då avförs livräntans kapitalvärde från skadeförsäkringsgrenen och redovisas, om bolaget äger rätt att behålla ansvarigheten för livräntan, i stället inom skadelivränterörelsen.

Om bolaget inte har haft rätt att på detta sätt behålla ansvarigheten för livräntan har det fullgjort sin skyldighet gentemot livräntetagaren genom att köpa in livräntan hos försäkringsinrättning som har sådan rätt. Beträffande trafiklivränta gäller att svenskt bolag och utländsk försäkringsanstalt med koncession i Sverige skall, om bolaget eller anstalten inte har rätt att behålla ansvarigheten, fullgöra skyldighet att utge livränta genom köp av sådan livränta hos RFV eller hos behörigt svenskt försäkringsbolag.

Det torde höra till undantagen att svensk försäkringsgivare inom frivillig ansvarsförsäkring inte får behålla ansvarigheten för skadeståndslivränta. Vid den kartläggning av ansvarslivräntorna som kommittén har gjort (jfr *Bilaga 1*) har det visat sig att det finns några livräntor beträffande vilka här koncessionerade utländska bolag har behållit ansvarigheten, möjligen på så sätt att livräntorna står kvar i bolagens ersättningsreserv. Enligt FRL skall livförsäkringsrörelse bedrivas på grundval av den s. k. *kapitaltäckningsprincipen*. Detta innebär att, när skadeståndslivränta fastställs, ett belopp bokförs som skuld i livränterörelsen (fonderas), svarande mot livräntans kapitaliserade värde vid denna tidpunkt. Kapitalvärdet, som fastställs enligt grunder som gäller för livränterörelse i allmänhet, beräknas på grundval av antaganden om framtida för-

hållanden, vari ingår erforderliga bedömningar beträffande dödlighet, ränteutveckling e. 1.

Nu gällande grunder för beräkning av premiereserv för skadelivräntor bygger bl. a. på en antagen ränteintensitet av 3 %. Skadelivränterörelsen, som redovisas som särskild verksamhetsgren, gottskrivs också alltid 3 % ränta såsom avkastning på livräntefonden. Detta gäller oavsett den verkliga avkastningen på de värdehandlingar som har pantsatts för fonden (jfr nedan). Det ränteöverskott, som uppstår om den verkliga avkastningen överstiger 3 % — något som med nuvarande placeringsmöjligheter är regel —, överförs automatiskt från livränterörelsen till bolagets allmänna konsolidering. Skulle avkastningen understiga 3 %, fylls bristen från de allmänna konsolideringsmedlen. Skadeförsäkringsbolagens genomsnittliga placeringsränta uppgår f. n. till ca 6,5 % (jfr Sveriges officiella statistik: "Enskilda försäkringsanstalter 1969", inledningen s. 128).

Vissa föreskrifter gäller för placeringen av försäkringsfonden för livförsäkringar. Enligt 274 § FRL skall placeringen i första hand ske i guldkantade obligationer och in-teckningslån med fullgod säkerhet. En tiondel av fonden får placeras fritt, dock inte i aktier. De värdehandlingar, i vilka fonden redovisas, skall enligt 276 § FRL förvaras på visst sätt avskilda. Livräntetagarna åtnjuter panträtt i värdehandlingarna till säkerhet för sin fordran på bolaget.

För livränta som köps hos RFV har Kungl. Maj:t fastställt särskilda grunder beträffande beräkning av engångspremie och premiereserv. Dessa grunder bygger också på antaganden om framtida förhållanden. De avviker dock något från de grunder som tillämpas vid beräkningen av premiereserv inom skadelivränterörelsen i bolagen. Räntefoten är nämligen här 3 % under de första 10 åren och därefter 2,5 %. Dödligheten uppskattas enligt tabellen R 32. Dessa grunder har bl. a. tillämpats på de ansvarslivräntor som har inköpts hos RFV år 1945 och 1950 och som särskilt kommer att behandlas i det följande (avsnitt 2.6). Livrän-

tefonden förvaltas enligt reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder. I huvudsak gäller här samma placeringsföreskrifter som i 274 § FRL, dock utan bestämmelser om pantsättning till livräntetagarnas förmån.

Vid inköp av livränta hos svenskt försäkringsbolag som har rätt att driva livförsäkringsverksamhet bestäms premien enligt fastställda grunder för livförsäkring. För det förvaltande bolaget finns s. k. återbäringsgrunder som innebär att uppkommande överskott skall gå åter till försäkringstagaren. Det inköpande bolaget kan härigenom gottgöras den vinst som det förvaltande bolaget har lyckats uppnå vid förvaltningen av livräntekapitalet.

2.4 Värdesäkring av periodiska förmåner

En allmän framställning av värdesäkringsfrågor som uppkommer vid skadeförsäkring finns i värdesäkringskommitténs betänkande "Indexlån" del II (SOU 1964: 2), s. 293 ff. TLK innehåller på s. 26 ff. en skildring av "Värdesäkringsproblem inom skadeståndsrätten och vissa andra områden". I det följande ger kommittén en samlad och såvitt möjligt aktuell redovisning av hur värdesäkringsfrågor lösts här i landet på olika områden. Kommittén har också undersökt i vilken omfattning man nått fram till en lösning av frågan om inflationsskydd för periodiska skadeståndsförmåner i vissa främmande länder.

2.4.1 Värdesäkring på olika områden i Sverige

2.4.1.1 Basbeloppet

Periodiska förmåner på olika områden värdesäkras ofta genom anknytning till det s. k. basbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL. Det fastställs av Kungl. Maj:t för varje månad och utgör 4 000 kr multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget under andra månaden före den som basbeloppet avser och prisläget i sep-

tember 1957. Beräkningar av detta förhållande sker på grund av konsumentprisindex (basår 1949) och utförs av statistiska centralbyrån enligt KK (1962: 383) med föreskrifter för beräkning av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Ändring av relationstalet mellan de angivna prislägena föranleder inte ändring av basbeloppet om det inte har stigit eller gått ned med minst 3 % sedan den närmast föregående ändringen vidtogs. Det basbelopp som beräknas på detta sätt avrundas till närmaste hundratal kronor.

Basbeloppets utveckling framgår av följande tabell:

Kalenderår	Basbelopp för januari
1960	4 200
1961	4 300
1962	4 500
1963	4 700
1964	4 800
1965	5 000
1966	5 300
1967	5 500
1968	5 700
1969	5 800
1970	6 000
1971	6 400
1972	7 100

En jämförelse mellan konsumentprisindex och basbeloppets utveckling månadsvis under åren 1970 och 1971 görs i följande tabell.

Månad	Konsumentprisindex		Basbelopp	
	1970	1971	1970	1971
Januari	228	251	6 000	6 400
Februari	232	251	6 000	6 700
Mars	233	252	6 300	6 900
April	234	251	6 300	6 900
Maj	235	250	6 300	6 900
Juni	236	251	6 300	6 900
Juli	237	252	6 300	6 900
Augusti	238	256	6 400	6 900
September	239	256	6 400	6 900
Oktober	240	259	6 400	6 900
November	242	258	6 400	6 900
December	243		6 400	7 100

2.4.1.2 Den allmänna försäkringen

Den allmänna försäkringens pensionssystem — folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen — värdesäkras genom anknytning till basbeloppet. Alla förmåner från folkpensioneringen utom det kommunala bostadstillägget anges genomgående till visst procenttal av det för varje månad gällande basbeloppet. Hel förtidspension t. ex. utgör för ensamstående pensionär 90 % av basbeloppet. Invaliditetsersättningen utgår med 60 eller 30 % av basbeloppet.

Inom tilläggs-pensioneringen används basbeloppet vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst (inkomster under ett basbelopp och över 7 1/2 basbelopp undantas), vid uträkningen av de s. k. pensionspoängen samt vid bestämmandet av storleken av utgående tilläggs-pension.

Pensionstillskottet till ålderspension, förtidspension och änkepension från folkpensioneringen utgör f. n. 9 % av basbeloppet och stiger årligen fram t. o. m. år 1978, då det utgör 30 % av basbeloppet.

2.4.1.3 Yrkesskadeförsäkringen

Under tiden före 1967 års lagstiftning på yrkesskadeområdet (prop. 1967: 147) var yrkesskadelivräntorna inte värdesäkrade. Däremot hade de vid skilda tillfällen höjts, bl. a. med hänsyn till penningvärdeutvecklingen. De viktigaste höjningarna under senare år ägde rum genom lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete m. m. (ändrad genom lagen 1971: 284 i samband med reformen av yrkesskadeförsäkringens finansiering) samt lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. (ändrad genom lagen 1971: 285). Dessa lagar omfattar inte nya skadefall. I stället kan de sägas ha anpassat redan existerande livräntor till aktuellt prisläge.

Genom lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. (ändrad genom lagen 1971: 286) och KF (1967: 920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor,

som utgår av statsmedel, m. m., har emellertid en fullständig värdesäkring genomförts genom anknytning till basbeloppet. Också högsta beloppet för den årliga arbetsförtjänsten vid bestämmande av yrkesskadeersättning indexregleras genom anknytning till basbeloppet.

1967 års värdesäkringsbestämmelser gäller livränta på grund av obligatorisk försäkring enligt YFL m. fl. författningar på yrkesskadeområdet eller på grund av vissa förordningar om yrkesskadeersättning av statsmedel. Livräntor i anledning av skador som har inträffat före den 1 januari 1968 har räknats upp till den nivå de bör ha nämnda dag. Sålunda har livränta höjts med 25 % om skadan har inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om skadan har inträffat något av åren 1962—1964 och med 10 % om skadan har inträffat något av åren 1965—1967. För tiden efter den 1 januari 1968 värdesäkras de höjda livräntorna, liksom nytillkommande livräntor, genom anknytning till basbeloppet. Livräntan skall motsvara produkten av det för varje tid gällande basbeloppet och det tal, beräknat med två decimaler, som anger förhållandet mellan livräntans belopp och basbeloppet för januari månad 1968 eller, om skadan har inträffat efter den 31 december 1968, basbeloppet för januari månad det år då skadan inträffade.

2.4.1.4 Enskild försäkring

Basbeloppet har vunnit insteg också inom den enskilda försäkringen. Exempel utgör främst *pension enligt ITP-planen*, som kan tryggas genom försäkring i SPP (jfr ovan). Gränserna för pensionsmedförande lön inom ITP-systemet påverkas — liksom inom tilläggs-pensioneringen enligt AFL — under intjänandetiden av förändringar i basbeloppet.

Tillägg på utgående ITP-pensioner som kompensation för sådan penningvärdesämring som har inträffat sedan pensionen börjat utgå bestäms däremot inte på grundval av basbeloppet. Enligt SPP:s återbäringsgrunder skall i stället återbärning, som

tilldelas i form av tillägg på utgående pensioner, utgöra kompensation helt eller delvis för penningvärdeförsämring som kan ha inträffat under pensionstiden. Tilläggen bestäms av SPP:s styrelse för ett år i taget, med beaktande av bl. a. storleken av tillgängliga överskottsmedel. Hittills har pensionärerna fått full kompensation för pristegringen. Tilläggen för år 1972, som beräknats med utgångspunkt från pensionspristalet för december 1971 (207,86) och innebär en genomsnittlig höjning med 7 % framgår av följande tabell. Inom parentes anges de för år 1971 gällande tilläggen.

Basår (år då pension började utges)	Tillägg i % av tillförsäkrad pension	Basår (år då pension började utges)	Tillägg i % av tillförsäk- rad pen- sion
1935 eller tidigare	324 (296)	1956	89 (76)
1936	320 (292)	1957	84 (72)
1937	316 (288)	1958	74 (62)
1938	300 (273)	1959	69 (58)
1939	296 (270)	1960	67 (55)
1940	272 (247)	1961	61 (50)
1941	224 (202)	1962	57 (46)
1942	192 (173)	1963	50 (40)
1943—46	179 (160)	1964	45 (36)
1947	175 (157)	1965	40 (30)
1948	168 (150)	1966	32 (23)
1949—50	155 (138)	1967	25 (17)
1951	148 (132)	1968	20 (12)
1952	108 (94)	1969	18 (10)
1953—54	100 (87)	1970	15 (7)
1955	98 (85)	1971	7 (—)

Ett annat exempel på användning av basbeloppet inom enskild försäkring utgör sådan *indexreglerad sjukersättning* som förekommer inom vissa former av sjukförsäkring med långa ersättningstider. Om den försäkrade har varit arbetsoförmögen oavbrutet i mer än tolv månader, höjs ersättningen för varje år som arbetsoförmågan därefter varar i takt med den stegring av basbeloppet som kan ha förekommit från sjukperiodens början, dock med högst 4 % per år.

2.4.1.5 Familjerätten

Lagen (1966: 680) om ändring av vissa underhållsbidrag innehåller en ordning enligt vilken familjerättsliga underhållsbidrag kontinuerligt anpassas till förändringar i penningvärdet genom anknytning till basbeloppet. Lagen avser sådana bidrag till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, som någon är skyldig att utge på särskilda tider till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet. En ändring av basbeloppet om minst 5 % utlöser ändring av underhållsbidraget med det procenttal med vilket basbeloppet ändrats. Innebörden härav är att också en eventuell sänkning av basbeloppet vid stigande penningvärde återverkar på bidragets storlek. Lagen reglerar även uppräknig av äldre underhållsbidrag.

Enligt 2 § i lagen uppräknas bidrag som har bestämts under år 1940 eller tidigare med 140 %, under något av åren 1941—1946 med 115 %, under åren 1947—1950 med 100 %, under år 1951 med 70 %, under något av åren 1952—1955 med 55 %, under något av åren 1956 och 1957 med 40 %, under något av åren 1958 och 1959 med 30 %, under något av åren 1960 och 1961 med 25 %, under något av åren 1962 och 1963 med 15 %, under år 1964 med 10 % samt under år 1965 med 5 % av bidragsbeloppet.

Förhöjt bidragsbelopp eller belopp som har bestämts eller bestämmas efter utgången av år 1965 förändras sedan i anslutning till basbeloppet första gången den 1 april det år basbeloppet för april månad med minst 5 % över- eller underskrider basbeloppet för april 1966 och därefter den 1 april varje år basbeloppet för april månad med minst 5 % över- eller underskrider basbeloppet vid tidpunkten för senaste ändring (3 § 1 st.). Bidragsbeloppet ändras med det procenttal med vilket basbeloppet har ändrats. Brutet procenttal avrundas till närmast lägre hela procenttal (3 § 2 st.). Procenttalet fastställs av statistiska centralbyrån.

Förhöjningar har ägt rum den 1 april

1967 med 7 %, den 1 april 1970 med 10 % och den 1 april 1971 med 9 %.

Uppräkning av ett månatligt underhållsbidrag om 300 kr fastställt år 1956 skall med hänsyn till det sagda ske enligt följande:

Den 1 april 1967

1. Uppräkning med i lagen fastställt procenttal (40 %).
 $300 + 0,4 \times 300 = 420$ kr.
2. Uppräkning med procenttalet 7 fastställt av statistiska centralbyrån.
 $420 + 0,07 \times 420 = 449$ kr.

Den 1 april 1970

3. Uppräkning med procenttalet 10.
 $449 + 0,1 \times 449 = 493$ kr.

Den 1 april 1971

4. Uppräkning med procenttalet 9.
 $493 + 0,09 \times 493 = 537$ kr.

2.4.1.6 Trafiklivräntorna

Genom TLL värdesäkras livräntor som utges enligt TFL eller på grund av bilansvarighetsförsäkring. Lagen gäller emellertid inte trafiklivränta till följd av skada som har inträffat utomlands. Inte heller avser den livränta på grund av bilansvarighetsförsäkring på staten tillhörigt motorfordon, som i stället faller under TLF, eller på s. k. områdesfordon (1 § — jfr ovan avsnitt 2.2).

Genom TLF värdesäkras livräntor som utges av statsmedel i anledning av skada här i landet till följd av trafik med motorfordon. Värdesäkringen gäller också livränta av nu nämnt slag som utgår på grund av bilansvarighetsförsäkring som staten har tagit och detta även om försäkringen har gällt ett områdesfordon.

Värdesäkringen av trafiklivräntorna innebär dels uppräkning av äldre livräntor (fastställda före utgången av år 1965) till 1966 års penningvärde och dels fortsatt anpassning av dessa livräntor och ny tillkomna livräntor till penningvärdets fall.

Uppräkningen har skett på det sättet att de äldre livräntorna har försetts med *allmänt tillägg*. Detta utgör ett procenttal som har bestämts med hänsyn till stegringen av

konsumentprisindex sedan livräntan fastställdes (4 §).

Den fortsatta anpassningen sker på det sättet att uppräknade och ny tillkomna livräntor följer basbeloppets stegring genom *indextillägg* (9 §). Sådant tillägg utlöses endast vid sjunkande penningvärde. Indextillägg kom i fråga första gången från och med den 1 januari det år då basbeloppet med minst 5 % överskred basbeloppet för januari 1967. Ytterligare tillägg utlöses sedan från och med den 1 januari varje år basbeloppet för samma månad med minst 5 % överskrider det basbelopp som ligger till grund för senaste tillägg.

Om annan förmån, som innefattar gottgörelse för penningvärdets förändring, dras från livräntan då denna utbetalas skall vid beräkningen av allmänt tillägg bortses från sådan gottgörelse (5 § 2 st., 10 § 2 p.). Innebörden är att vid bruttosamordning (avsnitt 2.1.2) sådant värdesäkringstillägg som utgår till t. ex. en yrkesskadelivränta inte skall kunna föranleda reducering av värdesäkringstillägget enligt TLL.

Ett indextillägg om 5 % har utlösts fr. o. m. den 1 januari 1969, ett tillägg om 10 % fr. o. m. den 1 januari 1971 och ett tillägg om 10 % fr. o. m. den 1 januari 1972.

Värdesäkringen enligt TLL finansieras enligt kapitaltäckningsprincipen, närmare bestämt enligt det system som trafiklivräntekommittén kallade *kapitaltäckningssystem A*. Detta innebär att varje tillägg kapitaliseras och fonderas enligt samma grunder som gäller för själva livräntan och att kostnaden för fonderingen beaktas vid bestämmandet av premierna. Man diskuterade vid tillkomsten av TLL också ett *kapitaltäckningssystem B*, innebärande att en livränta redan från början görs värdebeständig för all framtid genom att till grund för beräkning av kapitalvärdet även läggs ett antagande om penningvärdets framtida utveckling. Detta skulle kunna ske genom att det konventionella ränteantagandet i beräkningsgrunderna byts ut mot ett antagande rörande realränta, dvs. skillnaden mellan placeringsränta och allmänna prisnivåns pro-

centuella ökning (avsnitt 2.3 och 3.4 samt TLK s. 40—41).

Uppräkningen av gamla livräntor kapitaliseras enligt samma grunder som gäller för själva livräntorna. Kostnaderna för denna fonduppräkning — ca 37 milj. kr — har tagits ut av försäkringstagarna genom särskilt premietillägg (engångspremie). För den framtida värdesäkring av såväl gamla som nya livräntor tillämpas kapitaltäckningsmetoden på så sätt att varje indextillägg kapitaliseras enligt samma grunder som gäller för själva livräntan, varefter kapitalvärdet fonderas. Kostnaden läggs ut på trafikförsäkringskollektivet via de ordinarie premierna. Dessa får alltså bestämmas bl. a. med hänsyn till beräknade värdesäkringskostnader under det närmast följande året.

Det indextillägg som utlöstes den 1 januari 1969 kostade 12,6 milj. kr och tillägget den 1 januari 1971 33,3 milj. kr. Kapitalvärdet av tillägget den 1 januari 1972 kan uppskattas till ca 40 milj. kr.

Speciella kategorier av trafiklivräntetagare bereds särskilda förmåner genom TLL och TLF. *Särskilt tillägg* utgår under vissa förutsättningar till skadad som på grund av föreskrift i lag eller försäkringsavtal uppbär livränta med lägre belopp än vad han har varit berättigad att få i skadestånd (6 §). *Extra tillägg* utgår till trafiklivränta till skadad som inte har fyllt 16 år vid skadans uppkomst, under förutsättning att livräntan har fastställts före utgången av år 1959 (8 §).

Tillägg enligt TLL tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån utöver det skadestånd som försäkringen har att täcka (3 §). Tillägg utges av den försäkringsinrättning som utger själva livräntan (14 §). De försäkringsanstalter som meddelar trafikförsäkring svarar solidariskt för kostnaderna för tilläggen (15 §). De kostnader som har uppstått under ett år fördelas mellan anstalterna i förhållande till premieinkomst för direkt tecknade trafikförsäkringar under närmast föregående kalenderår. Fördelningen has om hand av Trafikförsäkringsför- eningen.

Tillägg enligt TLF betalas av statsmedel.

2.4.1.7 Statliga skadeståndslivräntor

Utanför trafiklivräntornas område förekommer värdesäkring endast i fråga om skadeståndslivräntor som utges av statsmedel. Sålunda har äldre sådana livräntor förbättrats vid skilda tillfällen alltsedan mitten av 1940-talet, i huvudsak genom procentuella tillägg. Dessa har oftast avsett kompensation för penningvärdets fall. Ibland har syftet också varit att förbättra livräntetagarens standard.

Genom 1971 års kungörelse har skett en mera definitiv reglering av värdesäkringen av vissa statliga skadelivräntor. De livräntor som avses är, om Kungl. Maj:t inte föreskriver annat, sådana som utgår av statsmedel eller på grund av en av staten tagen ansvarsförsäkring i anledning av skada som har uppkommit inom riket eller på svenskt fartyg utom riket (skadelivränta). Kungörelsen gäller dock inte skadelivränta på vilken TLF eller 1967 års förordning om värdesäkring av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel är tillämplig, inte heller skadelivränta som har fastställts att utgå med belopp som fortlöpande anpassas efter aktuell löne- eller pensionsnivå, eller sådan del av skadelivränta som har bytts ut mot engångsbelopp.

Regleringen, som tillämpas från den 1 januari 1971, innebär att äldre livräntor förbättras i ungefär samma mån som trafiklivräntorna och enligt i huvudsak samma principer som gäller enligt TLL och TLF.

Allmänt tillägg utgår till livräntor fastställda före utgången av år 1968 (4 §). Tillägget beräknas med utgångspunkt i medelvärdet av konsumentprisindex för år 1969.

Äldre och nytillkommande livräntor värdesäkras för framtiden genom *indextillägg* (5 §). Också på denna punkt har TLL och TLF utgjort förebild. Indextillägg till livränta som har fastställts före utgången av år 1969 utgår med 6 %. Ytterligare indextillägg till sådan livränta utgår fr. o. m. den 1 januari det år då basbeloppet enligt AFL för januari månad med minst 5 % överskrider basbeloppet för januari 1971, och därefter fr. o. m. den 1 januari varje år bas-

beloppet för januari månad med minst 5 % överskrider det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg.

Om livräntan har fastställts under år 1970 eller fastställs under år 1971 eller senare utgår indextillägg från och med den dag närmast efter livräntans fastställande då ytterligare indextillägg börjar utgå till livräntor som fastställts före utgången av år 1969.

Enligt 5 § 3 st. utgår indextillägg som grundar sig på ökning av basbeloppet med det procenttal med vilket basbeloppet har ökat. Procenttalet fastställs av försäkringsinspektionen. Ett ytterligare indextillägg om 10 % har utlöst fr. o. m. den 1 januari 1972.

Om vid beräkningen av tillägg avdrag görs för annan periodisk förmån som innefattar gottgörelse för penningvärdets förändring skall avdraget inte omfatta den del av den andra förmånen som utgör sådan gottgörelse (6 § 2 st.).

Särskild ersättning utöver tillägg kan utgå till skadad som inte fyllt 16 år vid skadans uppkomst och vars arbetsförmåga var nedsatt genom skadan med minst hälften vid livräntans fastställande. Detta gäller dock endast om livräntan har fastställts före utgången av år 1969 (12 §).

2.4.2 Värdesäkring av skadestånd i utlandet

2.4.2.1 Norden

Av de nordiska länderna har, vid sidan av Sverige, endast *Finland* lagstiftning om värdesäkring av skadeståndslivräntor.

Redan år 1964 infördes dyrtidstillägg till trafikskadeersättningar. Enligt lagen den 17 december 1971 om bindande av vissa trafikskadeersättningar vid lönenivån, som ersätter 1964 års lagstiftning, är de periodiska ersättningar som till följd av personskada erlaggs på grund av olika lagar om trafikförsäkring bundna vid den allmänna lönenivån i landet. Ersättningarna justeras nämligen kalenderårsvis på grund av de förändringar som har inträffat i lönenivån enligt det löneindex som årligen fastställs en-

ligt 9 § lagen om pension för arbetstagare. Då trafikskadeersättningarna med stöd av 1964 års lag senast hade höjts med verkan från den 1 januari 1970 och då ersättningarna måste motsvara nivån år 1971 för tillämpande av index enligt lagen om pension för arbetstagare innehåller nya lagen en koefficientserie med vars hjälp ersättningarna först måste höjas till denna nivå. Därefter sker den kontinuerliga anpassningen till förändringarna i nämnda index. Detta fastställs av social- och hälsovårdsministeriet för varje kalenderår med den allmänna lönenivån i september föregående år som grund.

Förpliktad att erlagga förhöjningsbelopp enligt 1971 års lag är den försäkringsinrättning som ansvarar för erläggandet av grundersättningen. De årliga utgifterna för beloppen beaktas vid fastställandet av försäkringspremien.

Också skadestånd i form av livränta som ålagts enligt de allmänna skadeståndsbestämmelserna i 9 kap. strafflagen, dvs. vid invaliditet eller förlust av försörjare, har indexreglerats. Enligt 3 § lagen den 16 december 1966 om vissa underhållsbidrags bindande vid levnadskostnaderna (nr 660/1966) må underhållsbidrag, som någon med stöd av stadgandena i 9 kap. strafflagen ålagts att utge som skadestånd på bestämda tider, höjas på grund av sådan stegring av levnadskostnaderna som ägt rum efter den 1 januari 1967. Höjning från början av ett kalenderår utlöses enligt 2 § om levnadskostnadsindex för oktober månad året innan stigit med minst 5 % från det indextal som motsvarar den senaste höjningen. Tillägget är lika många 5 % av det underhållsbidrag som erhållits på grund av den senaste höjningen som stegringen av levnadskostnadsindex med fulla 5 %. Om indextalet för oktober månad ett år däremot gått ned med minst 5 % skall efter motsvarande principer underhållsbidraget i stället sättas ned från det följande årets ingång.

Tilläggen betalas av den som är skyldig att utge skadeståndet. Någon finansiering i form av avsättning till fond för tryggnad av framtida utbetalningar förekommer inte,

ej heller kostnadsfördelning inom något kollektiv.

Den *norska* skadeståndskommittén har nyligen i sitt betänkande om skadestånd för framtida förlust av arbetsinkomst och för förlust av försörjare (Instilling fra Erstatningslovkomitéen, avgitt i mai 1971) föreslagit att skadeståndet skall kunna fastställas som engångsbelopp eller livränta eller en kombination därav (§ 5—4). I samband därmed berör kommittén frågan om värdesäkring av livräntorna (s. 43—45). Kommittén lämnar inte något förslag i frågan eftersom den räknar med att engångsbeloppen skall bli den dominerande ersättningsformen, men antar att en ordning med värdesäkring av livräntorna till en början bör begränsas till trafiklivräntorna eftersom man där har en obligatorisk försäkring som bör kunna finansiera också värdesäkringen.

2.4.2.2 Övriga Europa

Inga andra europeiska länder än Finland och Sverige synes ha en ordning med lagstiftning om inflationstillägg till periodiskt utbetalade skadestånd.

På åtskilliga håll förekommer emellertid att man vid bestämmandet av skadeståndet tar viss hänsyn till framtida penningvärdeförsämring. I *Italien* läggs t. ex. inte sällan ett särskilt inflationstillägg till skadestånd i form av engångsbelopp.

Eljest förekommer i vissa länder att en löpande ersättning kan höjas genom omprövning. Detta är fallet i *Västtyskland* och *Österrike*. Enligt västtysk rätt kan livränta ändras vid väsentligt förändrade förhållanden. Som ett sådant förhållande kan en höjning av löne- och prisnivån anses. I huvudsak samma principer gäller enligt österrikisk rätt.

I *Schweiz* däremot är omprövning av detta slag inte tillåten, oaktat domstolarna där har möjlighet att inom två år ompröva en livränta om skadeföljderna inte med tillräcklig säkerhet kan fastställas vid tiden för den första prövningen. I *Frankrike* har frågan om indexreglering av skadeståndslivränta förts upp till högsta instans, som dock

förklarat att en livränta inte kan bindas vid ett index. Däremot anses en domstol kunna förklara att skadestånd till minderårig skall helt eller delvis användas för inköp av indexbundna värdepapper eller andelar i investeringsfond för att skydda den minderåriga mot penningvärdeförsämringen under hans uppväxttid.

2.5 Värdesäkring av livränta på grund av skada i utlandet

TLL gäller inte trafiklivränta till följd av skada som har inträffat utomlands (1 § 2 st.). Enligt 1 § 1 p. gäller TLF endast tillägg till livränta i anledning av skada som har uppkommit här i landet. 1971 års kungörelse begränsar också tillämpligheten beträffande utlandsskador. I 1 § 1 st. sägs att tillägg enligt kungörelsen utgår till livränta i anledning av skada som har uppkommit inom riket eller på svenskt fartyg utom riket.

2.5.1 Den internationella privaträttens regler om tillämplig lag

Enligt svensk internationell privaträtt bestäms skadestånd i utomobligatoriska förhållanden som regel enligt lagen i det land där skadan har inträffat ("lex loci delicti commissi" — NJA 1933 s. 364 och 1935 s. 585; regeln här i fortsättningen kallad lex loci). Denna grundsats gäller också i de flesta andra europeiska länder (Belgien, Danmark, Frankrike, Grekland, Italien, Jugoslavien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Tjeckoslovakien, Österrike och troligen också i Finland), liksom i USA. Det skadeståndsansvar som en svensk medborgare, t. ex. en bilist, i normala fall kan drabbas av omfattar följaktligen beträffande skada här i landet den ersättning som skall utgå enligt svenska skadeståndsbestämmelser och beträffande skada i utlandet ersättning enligt lex loci.

Lex loci-regeln är inte obestridd. På vissa håll modifieras den i större eller mindre utsträckning när stark anknytning till annan

lag föreligger. Sålunda kombineras ibland *lex loci* med domstolslandets lag (*lex fori*). Så är fallet i Canada, England, Israel, Japan och Tyskland. I sistnämnda land låter man t. ex. skadestånd enligt den egna lagen bilda en övre gräns för vad som ålägges en tysk medborgare vid tysk domstol. Också *lex domicilii* (lagen i den skadelidandes hemland) följs ibland, t. ex. i Norge, där det finns en tendens att tillämpa norsk rätt i skadeståndsmål mellan norska medborgare.

Lex loci-principen har man försökt motivera teoretiskt på olika sätt (se Nial: Internationell förmögenhetsrätt, 2 uppl., s. 80) men den uppfattas numera, oavsett dessa motiveringar, som den i praktiken mest tilltalande regeln. Den är enkel, klar och lättillgänglig, vilket har betydelse inte minst med tanke på alla skadeståndsuppgörelser utom rätta (jfr Essén: Tillämplig lag vid internationella trafikolyckor, Nordisk Försäkrings-tidskrift 1969 s. 221).

Enligt ett förslag till konvention om tillämplig lag vid internationella trafikolyckor, som har antagits vid Haagkonferensens elfte session år 1968, skall som huvudregel vid sådan olycka tillämpas den interna lagen i det land där olyckan ägde rum. *Lex loci*-regeln kan därigenom anses ha förstärkts. Förslaget innehåller dock vissa undantag, som grundas på de inblandade fordonens registrering. Registreringslandets lag tillämpas t. ex. beträffande passagerarskada om endast ett fordon är inblandat i olyckan, dock endast om passageraren hade hemvist i annat land än olyckslandet. En svensk avslutning till konventionen är f. n. inte aktuell.

2.5.2 Skadeståndsskyldigheten för svensk bilist

Frågan om skadeståndsansvaret för skada som svensk medborgare eller person med hemvist här orsakar utomlands har självfallet den största praktiska betydelsen i samband med biltrafik. Även på andra områden, t. ex. luftfarten, kan emellertid ansvaret för sådan skada få aktualitet. *Lex loci*-regeln medför att ansvaret för en skada som

svensk bilist åstadkommer utomlands i allmänhet skall bedömas i överensstämmelse med den materiella lagen i det land där trafikolyckan har inträffat. Detta gäller vare sig utländsk eller svensk domstol prövar skadeståndsfrågan. Svensk domstol kan ibland vara behörig att bedöma utlandsskada, nämligen om den skadeståndskyldige har stadigvarande hemvist här eller har egendom här.

Den praktiska betydelsen av det sagda är att skadeståndsansvaret i fråga om såväl ersättningsskyldighet som ersättningens omfattning och form följer lagen i det land där skadehandlingen (dvs. trafikolyckan) ägde rum. Om t. ex. en svensk bilist kolliderar med en cyklist på en gata i Paris och cyklisten såväl som en svensk passagerare i bilen skadas bedöms frågan om skadeståndsansvar föreligger, om skadeståndets storlek etc. enligt fransk rätt.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är vad som enligt de utländska rättssystem som kan bli tillämpliga gäller om ersättningens form.

I de flesta västeuropeiska länder är det vanligt att skadestånd för nedsatt arbetsförmåga utgår som engångsbelopp. Så är fallet i Belgien, Danmark, England (ökad användning av livränta kan förutses), Frankrike, Luxemburg, Norge, Portugal och Schweiz. Undantagsvis kan det också förekomma livränta i vissa av dessa länder. I andra länder brukas kapital och livränta som alternativa ersättningsformer, beroende på förhållandena i det särskilda fallet. Regler av denna innebörd finns i Holland, Italien och Spanien. I åtskilliga länder slutligen är livränta huvudregel. Så är förhållandet i Finland, Sverige, Västtyskland och Österrike samt i Östeuropa (Jugoslavien, Polen, Sovjetunionen, Tjeckoslovakien och Ungern).

2.5.3 Trafikförsäkringens giltighet utomlands

Av 3 § TFL framgår att den obligatoriska trafikförsäkringen endast gäller för skada som har uppkommit vid trafik här i riket

med det försäkrade fordonet. Bilistens obligatoriska försäkringsskydd sträcker sig följaktligen inte lika långt som hans presumtiva skadeståndsansvar. Det skulle alltså i och för sig vara nödvändigt att den som avser att bila i utlandet skaffar sig kompletterande försäkringsskydd beträffande eventuella utlandsskador. Detta skydd ordnas emellertid nu på så sätt att trafikförsäringen gäller som ansvarsförsäkring utan tilläggspremie vid trafik i Danmark, Finland och Norge samt i länder som är anslutna till det s. k. gröna kort-systemet, vilket är fallet med praktiskt taget samtliga europeiska länder. I andra fall måste bilisten dock själv bygga på sitt skydd genom att teckna en särskild bilansvarighetsförsäkring (s. k. gränsförsäkring).

I den mån utlandsskador enligt det sagda gottgörs av trafikförsäringen vilar ansvarigheten på frivilligt åtagande från försäkringens sida. Bolagen har dock av försäkringsinspektionen medgivits att redovisa de ökade kostnader som föranleds av sådana åtaganden som trafikförsäkringskostnader.

Om de förhållanden som ligger bakom trafikförsäkringens utvidgade skydd kan följande sägas.

Inom *de nordiska länderna* gäller på grund av särskilda överenskommelser s. k. generell trafikförsäkringsgaranti, som innebär att trafikförsäkring som har tecknats i ett nordiskt land utan vidare är giltig också i de andra nordiska länderna.

Vid trafik i *övriga västeuropeiska (och de flesta östeuropeiska) länder* utsträcks bilistens försäkringsskydd genom det s. k. gröna kort-systemet, som vilar på överenskommelser mellan europeiska försäkringsbolag. I de länder som deltar i detta system godtas en särskilt upprättad försäkringshandling för utlandsfärd ("Internationellt försäkringskort för motorfordon" — gröna kortet) som bevis för att gällande trafikförsäkring finns. Regleringen av en skada som bilisten blir ansvarig för i det främmande landet sker genom en särskilt inrättad skadebyrå. Den tar på sig ansvarighet enligt den i landet gällande lagstiftningen om obligatorisk trafikförsäkring som om byrån

hade meddelat sådan försäkring. Byrån riktar sedan återkrav för vad som har utgivits gentemot sin motsvarighet i bilistens hemland (i Sverige Trafikförsäkringsföreningen).

Försäkringen kan genom dessa överenskommelser anses ha anpassat sig till lex loci-principen, eftersom den täcker det skadestånd som kommer i fråga enligt lagstiftningen i skadelandet. När det gäller ansvarsbeloppen får försäkringstagaren ofta t. o. m. ett bättre skydd än som följer enbart av skadelandets lag. I allmänhet sägs nämligen i villkoren att försäkringen täcker de försäkringsbelopp som föreskrivs i de länder där den gäller eller med de svenska beloppen om de är högre (jfr 11 § TFL).

2.5.4 Trafikförsäkringens vidgade åtagande

Ett uppmärksammat fall där en svensk kvinna skadades vid utlandsfärd i svensk bil och enligt lex loci i princip inte var berättigad till något skadestånd (NJA 1969 s. 163) har föranlett bilförsäkringsbolagen att utvidga trafikförsäkringens ansvar. Svensk rätt tillämpas under vissa förutsättningar då detta från den skadelidandes synpunkt leder till förmånligare resultat än en tillämpning av lex loci.

Vid reglering av skada som utomlands drabbar svensk person (varmed avses svensk medborgare samt person som är mantalsskriven i Sverige) i följd av trafik med i Sverige trafik- eller bilansvarighetsförsäkrat motorfordon skall enligt åtagandet följande gälla. Understiger den sammanlagda ersättningen enligt skadelandets lag vad den skadelidande skulle få enligt svensk skadeståndsrätt regleras skadan enligt denna. Vid bedömningen av vållandefrågan tillämpas skadelandets lag. Om nämnda lag emellertid innebär att den skadelidande för att få ersättning måste bevisa att föraren har vållat skadan, skall skadeståndsskyldigheten bedömas enligt den svenska bilansvarighetslagen. Om skadad passagerare är anhörig till föraren/ägaren eller gratispassagerare och på grund härav enligt skadelandets lag utesluten från rätt till ersättning äger han dock få ersättning, beräknad enligt svensk lag.

Skaderegleringen i dessa fall sker i praktiken direkt av det svenska bolaget utan förmedling av utländsk byrå eller utländsk försäkringsgivare, och ersättningen fastställs i svenska pengar.

Det skadestånd som enligt det sagda bestäms enligt svenska normer gäller endast de fall där den svenska försäkringen tas i anspråk. När utländskt fordons ägare eller förare är skadeståndsskyldig utgår däremot ersättning enligt vanliga principer, dvs. som regel *lex loci*. Till grund för regress mot försäkringstagare, förare eller annan som har vållat skadan, kan enligt den nya tillämpningen endast läggas det skadestånd som skulle ha fastställts enligt gällande rätt. Vid regress mellan svenska bolag bör emellertid den ersättning som faktiskt har utgivits läggas till grund för regresskravet.

Samtliga 18 trafikförsäkringsbolag har åtagit sig att följa rekommendationen. De har i allmänhet börjat tillämpa den fr. o. m. den 1 oktober 1969, några bolag dock först fr. o. m. den 1 januari 1970.

Mot det uttryckliga undantaget i 1 § 2 st. TLL beträffande utlandsskador har försäkringsinspektionen inte ansett sig kunna tillstyrka att bolagens vidgade åtagande också får omfatta värdesäkringstillägg enligt lagen.

2.6 Bestånden av olika skadeståndslivräntor

Det har inte varit praktiskt möjligt för kommittén att kartlägga de skadeståndslivräntor som utges av den skadeståndsskyldige direkt (staten, kommun, företag eller privatperson).

Däremot kan kommittén presentera en uppskattning av antalet livräntor som utges på grund av *ansvarsförsäkring* (trafikförsäkring och annan ansvarsförsäkring).

Trafiklivräntornas antal och storlek kartlades av trafiklivräntekommittén. Kapitalvärdet av livräntorna utgjorde den 1 juli 1964 något över 90 milj. kr (TLK s. 36—37). Av tabell 1 i bilaga till TLK (s. 124) framgår att antalet trafiklivräntor per den 1 juli 1964 utgjorde 5 439 och sammanlagda årliga beloppet 6,8 milj. kr. Bilansvarsliv-

räntorna utgjorde 213 st. till ett sammanlagt årligt belopp av 247 081 kr. Skadeståndskommittén har inte haft möjlighet att komplettera dessa uppgifter med antalet livräntor i dag och utgående belopp. Endast ungefärliga tal har intresse i nu förevarande sammanhang, och de uppgifter som har redovisats i TLK erbjuder ett visst underlag för en sådan uppskattning.

Antalet livräntor på grund av *ansvarsförsäkring* kan kommittén däremot redovisa på grund av egna undersökningar. Kommittén har nämligen från försäkringsinrättningarna samlat in uppgifter om beståndet den 1 januari 1968 av definitivt fastställda invaliditets- och efterlevandelivräntor, som utgår direkt till livräntetagare eller förmyndare på grund av annan ansvarsförsäkring än trafik- eller bilansvarighetsförsäkring. Insamlandet har skett från försäkringsinrättningar som förvaltar sådana livräntor, nämligen 13 svenska försäkringsbolag — varav 1 livförsäkringsbolag —, 2 utländska försäkringsbolag samt RFV. Undersökningsmaterialet redovisas i *Bilaga 1*. Andra försäkringslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor utgjorde vid utgången av år 1967 enligt tabell 2 i denna bilaga 1 354 st. till ett sammanlagt årligt belopp om 2,2 milj. kr.

RFV förvaltar efter inköp f. n. 13 (ursprungligen 67) livräntor. Av dessa utgör 10 ett enhetligt bestånd som inköpts per den 1 januari 1945 (i ett fall per den 1 januari 1950) i samband med att Enskilda Järnvägars försäkringsanstalt mot olycksfall (Jofa) upphörde. Livräntorna i detta bestånd utgår på grund av lagen (1886:7) angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift. En livränta, fastställd år 1923, utgår på grund av allmänna skadeståndsregler i 6 kap. SL. Vid tiden för kommitténs kartläggning av ansvarslivräntorna var antalet av RFV förvaltade livräntor 16.

3.1 Allmänna synpunkter

I det nutida samhället står penningvärdet knappast någonsin stilla. Ett enkelt exempel visar hur förändringen kan inverka under sjunkande penningvärde. Om en periodisk förmån år 1960 fastställdes till 1 000 kr i månaden representerar den år 1971 endast 630 kr, mätt i 1960 års penningvärde. För bibehållen köpkraft borde det nominella värdet av förmånen ha ökats med 58 % till 1 585 kr.

Ett periodiskt utfallande belopp som anpassats till köpkraften det år beloppet fastställts har följaktligen som regel inte samma realvärde från ett år till ett annat om det också för framtiden har fixerats till samma nominella belopp. Den som tilldelats beloppet lider kontinuerliga förluster vid fallande penningvärde men gör vinster vid stigande penningvärde. Den som skall ge ut beloppet gör å sin sida vinster vid fallande penningvärde och åsamkas förluster vid stigande penningvärde.

Det sagda får givetvis central betydelse i de olika sammanhang där en fordran eller en skuld spänner över en så lång tidrymd att förändringarna i penningvärdet mera avsevärt inverkar på köpkraften hos det belopp fordringen eller skulden avser. I dagens samhällsliv har man knappast anledning räkna med en uppgång i penningvärdet. Det normala är istället att penningvärdet minskar år från år. Den som lånar en

summa pengar ett visst år för att betala igen den ett följande år kan räkna med att skulden reduceras av inflationen, i samma mån som långgivarens fordran minskar i värde. Och den som uppbär en livränta, för all framtid bestämd till ett visst penningbelopp, måste under nuvarande utveckling räkna med att beloppets realvärde minskar år från år. Är förmånstagaren beroende av livräntan för sitt uppehälle resulterar penningvärdeförsämringen i successivt sänkt standard. Häremot skall ställas den ständiga anpassning till prisutvecklingen som t. ex. lönerna undergår.

Ju starkare inflationen är år från år desto mer uppenbara blir de nu påtalade effekterna av den. Efterkrigstiden har kännetecknats av en stark nedgång i kronans realvärde. De frågor som sammanhänger med lämpligt inflationsskydd för periodiska förmåner har därför fått en framskjuten position i olika sammanhang. På det ena området efter det andra har man strävat efter att i största möjliga utsträckning knyta periodiska förmåner till lämpligt index som återspeglar penningvärdets förändringar.

Kommittén har i det inledande avsnittet beskrivit några olika former av periodiska prestationer där man på skilda vägar har lyckats komma ifrån bundenheten vid ett ursprungligt nominellt belopp och i stället uppnått en fortlöpande anpassning av förmånen till prisutvecklingen.

I avgörande grad har de skilda lösningar

man kommit fram till hängt samman med möjligheterna att åstadkomma en tillfredsställande finansiering av kostnaderna för skyddet. I flera fall — t. ex. inom socialförsäkringen — har finansieringen visserligen inneburit ett samhällsekonomiskt problem men från principiell och teknisk synpunkt inte rymt några större komplikationer. Det har närmast varit fråga om att fördela kostnaden över ett visst kollektiv. Höjningen av förmånerna för att motverka inflationen har kunnat knytas till ett index som nära återspeglar den faktiska prisutvecklingen. Beträffande andra förmåner har man — som fallet är t. ex. med SPP-pensionerna — fått maximera skyddet med hänsyn till de medel som kontinuerligt kan ställas till förfogande för värdesäkringen. Varje förmåns inflationsskydd får under sådana betingelser självfallet mindre kontakt med själva penningvärdeutvecklingen än om värdesäkringen följer ett index som återspeglar denna utveckling. Oavsett vilken exakthet i anpassningen som uppnåtts på de berörda områdena har man dock åstadkommit att förmånstagarna inte ensamma behöver bära följderna av att penningvärdet inverkar på förmånernas köpkraft.

Inom skadeståndsrätten förekommer, som har berörts i inledningen, i stor omfattning periodiska ersättningar av livräntekarakter. Vid bortfall av inkomst eller underhåll av någon betydelse utgår ersättning nästan undantagslöst i form av livränta. Man kan anta att dessa förmåner ofta har stor betydelse för den skadelidandes försörjning. En person som invalidiserats genom skadehändelse, framkallad av annans vårdslöshet, har — om invaliditeten är av någon betydelse — sannolikt också rätt till förmån från socialförsäkringen i form av förtidspension, yrkesskadelivränta e. l., eller skydd på grund av enskild försäkring. Den "restpost" som skadeståndet i sådana situationer utgör spelar dock troligen i de flesta fall en viktig roll för den skadelidandes och hans närståendes ekonomi. Det finns säkerligen också många situationer där skadeståndslivräntan utgör den enda gottgörelsen för inkomstförlusten därför att socialförsäk-

ringen av någon anledning inte griper in (invaliditetsgraden uppgår t. ex. inte till 50 % och den skadade har inte rätt till förmån från yrkesskadedeförsäkringen).

Det är på grund av det sagda realistiskt att utgå från att frågan om värdesäkring av periodiska skadeståndsförmåner är av stor betydelse för många medborgares dagliga försörjning. Kommittén anser det vara en angelägen uppgift att man försöker skydda dessa förmåner mot en värdeminskning genom penningvärdets fall. Kravet på lämpliga åtgärder understryks av att övriga förmåner av någon vikt som i dag utgår till en skadad eller efterlevande redan är värdesäkrade.

Vad man hittills har kunnat åstadkomma i fråga om värdebeständigt skydd för skadeståndslivräntor är partiella lösningar på några områden. Man har inte avvaktat en generell reform för hela skadeståndsrätten utan byggt upp värdesäkringsordningar för vissa begränsade kategorier av skadeståndslivräntor beträffande vilka ett inflationskydd förefallit tekniskt och ekonomiskt möjligt. Karakteristiskt för de ordningar som hittills har genomförts — gällande trafiklivräntor och statliga livräntor — är att värdesäkringen har konstruerats som en särskild förmån vid sidan av själva skadeståndet och att den tagit sikte enbart på följderna av sjunkande penningvärde. Inflationsskyddet har tillagts livräntetagaren utan att det samtidigt förelegat eller tillskapat någon skadeståndsrättslig skyldighet för utgivaren att tillgodose mottagaren på detta sätt (TLK s. 67—69, TLP s. 57—58).

När det gäller skyddet för statliga livräntor genom 1971 års kungörelse har behovet av principiella motiveringar för en värdesäkringsordning inte varit stort. Det har här bara varit fråga om att skadeståndsbetalaren frivilligt och av sociala skäl tagit på sig en extra kostnad utöver lagenligt skadestånd. För trafiklivräntornas del var det emellertid nödvändigt att komplettera den sociala indikationen med argument som väsentligen byggde på trafikkollektivets ansvar gentemot trafikoffren och den nära släktskapen mellan socialförsäkringen —

som redan genomfört värdesäkring — och trafikförsäkring (se direktiven till trafiklivräntekommittén i riksdagsberättelsen 1965: I Fi 22 och TLK s. 32—35). Trots att skadeståndsbetalaren själv svarar för värdesäkring enligt 1971 års kungörelse är anpassningen till penningvärdets förändringar begränsad till höjning på grund av inflation.

De partiella reformer som redan genomförts har lämnat andra områden med måhända lika starka sociala behov orörda. Frånvaron av skydd mot penningvärdets växlingar har där helt naturligt kommit att bli än mer påtaglig. Det skulle i och för sig kunna tänkas att man fortsätter på den inslagna vägen och försöker åstadkomma dellösningar för andra framträdande kategorier av skadeståndslivräntor. Om man därigenom täcker in det stora flertalet livräntor finns det likväl fall som hamnar utanför. Kommittén anser det vara ett starkt rättvisekrav att alla livräntor inom skadeståndsrätten får en likartad behandling.

Härtill kommer att de tekniska och juridiska komplikationer som är förknippade med separata värdesäkringslösningar på kvarvarande områden enligt kommitténs uppfattning är betydligt större än de som mötte regleringen av trafiklivräntorna och de statliga livräntorna. De fördelar som ligger i att man så snabbt som möjligt uppnår inflationsskydd för ytterligare begränsade kategorier av livräntetagare uppväger under alla omständigheter inte de principiella och ekonomiska nackdelar som är förenade med sådana reformer.

Dessa nackdelar illustreras klart av försäkringsinrättningarnas erinringar mot förslaget i 1970 års PM till värdesäkring av ansvarslivräntorna (*Bilaga 3*). Om kostnaderna för en värdesäkring läggs på ett kollektiv inom frivillig försäkring ansågs riskerna för minskning av kollektivet och därmed av dess förmåga att bära kostnaderna vara stora. Tanken på en generell värdesäkring som inte konstruerats som försäkringsförmån utan som en del av själva skadeståndsskyldigheten visade sig emellertid ha en stark förankring hos inrättningarna.

Någon lösning av värdesäkringsfrågan genom utveckling av rättspraxis är knappast att förvänta, åtminstone inte efter tillkomsten av 1967 års trafiklivräntelagstiftning. Även om domstolarna skulle ta ett steg i riktning mot indexreglerade skadeståndslivräntor finns det ingen garanti för att man på denna väg når en tillfredsställande generell reglering.

Kommittén har med hänsyn till det sagda stannat för att man redan nu måste inrikta sig på att lagstiftningsvägen försöka finna en lämplig reglering som gäller alla skadeståndslivräntor.

3.2 Finansiering och juridisk konstruktion

Den viktigaste frågan är hur ett allmänt värdesäkringsskydd för skadeståndslivräntorna lämpligen skall finansieras. I intimt samband härmed står frågan om skyddets juridiska konstruktion.

Mot bakgrund av den lösning som kan finnas på dessa frågor måste övervägas om man skall eftersträva att livräntorna följer penningvärdet vare sig detta stiger eller sjunker. Från spørsmålet om uppräknings av redan existerande livräntor kan t. v. bortses. Det behandlas i följande avsnitt (4—6).

En finansiering med hjälp av skattemedel kan redan från början avfärdas. Redan den mera begränsade frågan om finansieringen av trafiklivräntornas värdesäkring fick enligt särskilt uttalande i direktiven till trafiklivräntekommittén inte lösas med anlåtande av allmänna medel.

Det är också uteslutet att man bekostar en generell värdesäkring av skadeståndslivräntorna genom någon form av särskild uttaxering och clearing inom vissa försäkringstagarkollektiv, närmast trafikförsäkrings- och ansvarsförsäkringskollektiven. Det är ogörligt att finna en juridiskt och sakligt hållbar motivering för en sådan uttaxering, i varje fall om den avser andra livräntor än sådana som kollektivet ändå har att svara för. Det sagda innebär bl. a. att kommittén knappast kan finna någon vägledning i de metoder som praktiseras vid

värdesäkring av trafiklivräntorna och som innebär att endast försäkringsersättningen värdesäkras.

I stället bör övervägas om inte värdesäkringstilläggen kan bekostas på samma sätt som själva livräntorna. Det ligger med andra ord nära till hands att man utvidgar skadeståndsskyldigheten i fråga om periodiska prestationer av livräntenatur till att omfatta också tillägg som bibehåller prestationen vid dess ursprungliga köpkraft för mottagaren. Samtidigt skulle den skadeståndsskyldiges intressen kunna tillgodoses genom att livräntebeloppet ändras också vid stigande penningvärde.

Till en början kan konstateras att de samhällsekonomiska konsekvenserna torde bli i stort sett desamma om man väljer att värdesäkra skadeståndet i stället för försäkringsersättningen. Troligen mycket få skadeståndslivräntor vid sidan av de statliga utges av den skadeståndsskyldige direkt.

Att återopa bristande betalningsförmåga hos den skadeståndsskyldige i de fåtal fall där denne är en privatperson som av egna medel betalar en skadeståndslivränta är inte rimligt. Med samma fog kan ett sådant argument användas beträffande den nominella livräntan. Betalningssvårigheter hos gäldenären har inte ansetts utgöra hinder mot en värdesäkring av de familjerättsliga underhållsbidragen, även om viss möjlighet till omprövning föreligger (jfr 4 § i 1966 års lag) och bidragen i stor omfattning förskottas genom samhällets försorg. Till skillnad från de familjerättsliga underhållsbidragen kan man i det alldeles övervägande antalet fall utgå från att skadeståndslivräntorna betalas av subjekt med god likviditet, såsom staten, större företag, försäkringsbolag etc. Normalt finansieras livräntan då på det sättet att ett kapital som täcker de framtida livränteutbetalningarna fonderas, eller genom att den successiva kostnaden för utbetalningarna behandlas som en löpande utgift i den verksamhet som skall bära livräntan. Det framstår inte som något oöverstigit ekonomiskt hinder att ytterligare belasta dessa utbetalningar med värdesäkringstillägg. Att fonderingen för ett värde-

beständigt belopp kan vålla svårigheter skall kommittén återkomma till i det följande (avsnitt 3.4).

Det anförda argumentet mot en värdesäkring skadeståndsvägen måste vägas mot de skäl som gör denna lösning tilltalande från principiell synpunkt.

Här vill kommittén peka på att värdesäkring kan ses som en fråga om vem av den skadeståndsskyldige eller den skadelidande som skall bära följderna av att penningvärdet sjunker. När skadeståndet fastställs har man avgjort vilken köpkraft som skall tillhandahållas den skadelidande genom livräntebeloppet. Närmast till hands ligger onekligen att den skadeståndsskyldige ansvarar för att denna köpkraft inte minskas genom inflationen. Det har redan framhållits att den skadelidande gör en förlust som — schematiskt sett — svarar mot en vinst för den betalningsskyldige om livräntan under hela sin löptid utgår i samma nominella värde som gällde vid fastställandet.

Den situationen att penningvärdet stiger har i dagens samhälle närmast teoretiskt intresse. Det hör dock enligt kommitténs mening till bilden att en skadeståndslivränta regleras helt efter penningvärdets utveckling. Om en tidigare inflation har lett till att livräntan höjts, kommer höjningen således att reduceras om pengarnas köpkraft ökar. I princip kan denna reduktion gå så långt att livräntans nominella belopp blir mindre än det som en gång bestämdes när skadeståndet prövades. Samma effekt bör kunna uppkomma om penningvärdet är i stigande vid den tidpunkt då livräntan fastställs.

En anledning till att man inte lät trafiklivräntorna följa också stigande penningvärde var att värdesäkringsförmånerna konstruerades som särskilda förmåner vid sidan av skadeståndet, utan att skadeståndsreglerna ändrades. Om det föreskrevs att en livränta skulle anpassas också till stigande penningvärde skulle detta kunna medföra att själva det ursprungliga livräntebeloppet kunde komma att reduceras, och ett sådant ingrepp i skadeståndsreglerna var inte möjligt med den juridiska konstruktion som valts i TLL.

Om livräntan på angivet sätt följer såväl stigande som sjunkande penningvärde tillgodoses skadeståndsbetalarens intresse av att slippa ge ut en livränta vars köpkraft för mottagaren har ökat vid jämförelse med förhållandena vid tiden för fastställandet, eller med andra ord ett större skadestånd än som avsetts då det bestämdes.

Slutligen bör framhållas en viktig fördel som hänger samman med försäkringstäckningen av skadeståndsansvaret. Säkerställande och utgivande av skadeståndslivränta är i dag väsentligen en fråga för försäkringsbolagen. Om värdesäkring blir en del av själva skadeståndsskyldigheten uppnår man betydande försäkringsmässiga fördelar. Den kanske viktigaste är att man inte, som fallet kan vara om värdesäkringstilläggen konstrueras som en ren försäkringsförmån, behöver räkna med någon minskning av de svenska försäkringsbestånden inom frivillig ansvarsförsäkring. Värdesäkringsförpliktelsen skulle komma att drabba den skadeståndsskyldige även om försäkringen finns i utländskt bolag eller den skadeståndsskyldige bär självrisk.

Finns de försäkringsmässiga förutsättningarna för en lösning inom skadeståndsrättens ram anser kommittén på nu angivna skäl att ändringarna i penningvärdet bör inverka på skadeståndsskyldighetens omfattning på så sätt att en skadeståndslivränta följer dessa ändringar.

Kommittén skall i specialmotiveringen (avsnitt 8.1, 1 §) närmare belysa vad det innebär att värdesäkringen blir en del av skadeståndsförpliktelsen.

3.3 *Index för värdeföljsamheten*

Basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring bör utgöra grundläggande norm för ändringarna. Basbeloppet har nu valts som indexregulator i så många andra sammanhang att man är på väg att uppnå enhetlighet i värdesäkringsmekanismen för likartade förmåner på olika områden. Från praktisk synpunkt framstår det som uteslutet att i detta sammanhang introducera någon annan norm. Som framhållits i TLP (s.

52) fyller en höjning av livräntebeloppet i takt med ändringarna i basbeloppet alla rimliga anspråk på följsamhet till penningvärdeförändringen.

Kommittén har emellertid anledning att för skadeståndslivräntornas del överväga särskilda begränsningar i följsamheten till basbeloppet. Frågan diskuteras i följande avsnitt.

3.4 *Begränsning av värdesäkringsförpliktelsen*

Ansvarsförsäkringen (trafikförsäkringen såväl som annan ansvarsförsäkring), som omfattar den lagenliga skadeståndsskyldigheten, skall — inom ramen för sitt betalningsansvar — täcka värdesäkringstilläggen lika väl som andra delar av skadeståndet.

Man kan anta att det alldeles övervägande antalet av skadeståndslivräntorna utges på grund av ansvarsförsäkring av något slag. Den situationen att en livränta utges direkt av den skadeståndsskyldige torde ha praktisk betydelse endast beträffande statliga eller kommunala livräntor eller livräntor som betalas av stora företag som har burit självrisk.

Eftersom försäkringslivräntorna har en så dominerande position blir frågan om säkerställandet av en livränta, värdesäkrad enligt den ordning kommittén tänker sig, av avgörande betydelse. För andra skadeståndsbetalare än försäkringsbolagen kan denna fråga också vara av viss vikt, även om man kan anta att de flesta betalarna inom denna kategori tar pengar av löpande medel i takt med att livräntan förfaller till betalning.

Ett försäkringsbolag säkerställer den framtida utbetalningen av en livränta på det sättet att ett belopp, motsvarande livräntans kapitalvärde, avsätts och fonderas. Kostnaden för fonderingen räknas in i de skadekostnader som skall täckas av de årliga premierna. Vad som åtgår till denna fondering belastar i princip det år under vilket den skada som föranlett livräntan har inträffat. Slutregleras skadan under nämnda år överförs beloppet till livräntefonden, eljest till

den vid årets slut redovisade ersättningsreserven, där det kvarligger till dess slutreglering sker. Beräkningen av kapitalvärdet sker enligt stadfästa grunder som bygger på antaganden om framtida förhållanden (dödlighetsantaganden m. m.) och som bl. a. inbefattar ett antagande om förräntningen av det avsatta kapitalet. Nu tillämpas vid dessa antaganden en ränteintensitet om 3 %, medan genomsnittliga placeringsräntan för närvarande uppgår till ca 6,5 % (avsnitt 2.3 samt TLK s. 25—26 och 39—40).

Om den framtida livräntan inte utgör ett fixerat belopp utan ett belopp som varierar i takt med penningvärdeutvecklingen uppkommer självfallet komplikationer som kräver avsteg från det angivna mönstret. Anknytningen till penningvärdets skiftningar kräver att det avsatta kapitalet täcker också tillägg som föranleds av sjunkande penningvärde. Alternativen är att den fond vari det ursprungliga kapitalet förvaltas successivt tillförs ytterligare medel som för framtiden säkerställer varje beslutat tillägg, eller att de kostnader som varje år uppkommer för tillägg finansieras inom den löpande rörelsen utan att medel i förväg har fonderats för ändamålet.

De frågor som här uppkommer är av delvis annan natur än de som förelåg vid lagstiftningen år 1967 om trafiklivräntorna. Det gällde då bl. a. att räkna upp äldre livräntor till aktuellt penningvärde och bereda dessa fortsatt inflationsskydd, och helt naturligt kunde man inte via premier eller andra tillskott lägga värdesäkringskostnaden på det försäkringskollektiv som existerade då den skada uppkom som föranlett livräntan. Värdesäkringen måste av bl. a. den anledningen utformas som en särskild förmån ur försäkringen, bekostad av det kollektiv som finns när tillägg kommer i fråga. Försäkringskollektivens solidaritet mellan olika generationer och trafikförsäkringens obligatoriska karaktär kunde åberopas för denna lösning. Det vid värdesäkringen av trafiklivräntorna diskuterade kapitaltäckningssystem A (jfr nedan), som bygger på de angivna principerna, utgjorde med trafikförsäkringens obligatorium inte ett finansieringsalternativ

som av principiella skäl måste avvisas. Med hänsyn till trafikförsäkringsplikten kunde man räkna med att det under normala förhållanden alltid skulle finnas ett kollektiv som kunde bära de framtida kostnaderna.

Om man konstruerar värdesäkringen som en beståndsdel av själva skadeståndet ställs man inför problemet att med viss precision placera kostnaden för värdesäkringstilläggen på "rätt betalare". Skadeståndet i alla dess delar skall betalas av den skadeståndsskyldige eller det försäkringskollektiv i vilket han ingår när skadeståndsskyldigheten uppkommer. Det nuvarande förfarandet för säkerställande av grundlivränta vilar på denna princip. Samma princip bör sålunda följas när det gäller värdesäkringskostnaderna. Detta innebär att man måste göra en fondavsättning som tryggar inte bara själva livräntebeloppet utan också framtida tillägg som följer penningvärdets utveckling.

Av de tre finansieringsmetoder som trafiklivräntekommittén diskuterade — kapitaltäckningssystem A, kapitaltäckningssystem B och fördelningssystemet (avsnitt 2.4.1.6) — fyller varken kapitaltäckningssystem A eller fördelningssystemet det angivna kravet.

Kapitaltäckningssystem A innebär en successiv fondering allteftersom tillägg beslutas. Systemet medför en belastning på framtida försäkringskollektiv som inte är förenlig med värdesäkringens skadeståndskaraktär. En annan anledning till att system A måste lämnas ur räkningen är att man nu inte enbart har att göra med försäkringskollektiv som hålls samman av lagstadgad försäkringsplikt. Det finns alltid en fara att ett sådant kollektiv minskar — och därmed dess förmåga att bära framtida fondavsättningar — genom t. ex. ökat självrisktagande. Systemet är vidare svårt att förena med ansvarsbegränsningar av den typ som representeras av reglerna om begränsning av fraktförarens ansvarighet vid passagerarskada i 1929 års Warszawakonvention (jfr avsnitt 8.1, 1 §).

Kritiken mot system A gäller i än högre grad fördelningssystemet, som innebär att hela bördan av värdesäkringen läggs på det kollektiv som finns när tilläggen betalas ut.

Kapitaltäckningssystem B blir därmed den väg man hänvisas till. Med system B avsätts redan från början hela den beräknade kostnaden för värdesäkring för all framtid. Till grund för beräkningarna av livräntans kapitalvärde måste då, utöver dödlighets- och ränteantagandena, läggas ett antagande om penningvärdets framtida utveckling. Detta kan ske genom att det konventionella ränteantagandet i beräkningsgrunderna byts ut mot ett antagande rörande realränta. Härmed avses skillnaden mellan placeringsränta och den allmänna prisnivåns procentuella ökning. (Om realräntan är lika med 0 och den genomsnittliga placeringsräntan 5 % täcker fonderingen en årlig inflation om 5 %.) Systemets främsta förtjänst i detta sammanhang är att värdesäkringskostnaden belastar samma kollektiv som får svara för grundlivräntan.

Genom en avsättning enligt det sagda skapas emellertid inte försäkringsmässiga betingelser för en fullständig värdeföljsamhet. Detta skulle nämligen — till följd av den uppenbara vanskligheten att göra prognoser i fråga om penningvärdets framtida utveckling — förutsätta att försäkringsbolagen hade möjlighet att placera sina fondmedel i värdebeständiga objekt. Några placeringsmöjligheter av detta slag, som fyller FRL:s bonitetskrav, finns emellertid inte. Realränteantagandet måste därför åtföljas av en motsvarande maximering av värdesäkringstilläggen. Om penningvärdeförsäringen är större än som svarar mot den maximerade värdesäkring som beaktas i realränteantagandet får sålunda livräntetagaren själv bära en del av inflationens inverkan på livräntan.

Kommittén har under sitt arbete övertygats om att det med ovan nämnda begränsning är tekniskt möjligt för försäkringsgivarna att praktiskt tillämpa system B. Erforderlig fondering för livränta och tillägg kan beräknas, och därmed finns också det nödvändiga underlaget för premieberäkningen. Försäkringsinspektionens inställning till en lösning enligt metod B har, som skall beröras i nästa avsnitt, varit positiv. Det bör f. ö. erinras om att det inom en-

skild försäkring redan existerar indexbundna förmåner, t. ex. indexreglerad sjukersättning i sjukförsäkring med långa ersättningstider (avsnitt 2.4.1.4).

De försäkringsmässiga betingelserna för system B innebär att tilläggen måste hållas inom en viss ram. Om inte denna ram är alltför låg anser kommittén att man måste acceptera att livräntetagarna inte garanteras full täckning i alla situationer för penningvärdeförsämringen. Det bör påpekas att, även om TLL inte upptar någon procentuell begränsning av den inflation som beaktas, lagen i 11 § innehåller en generell möjlighet att bromsa eller reducera nya indextillägg och särskilda skäl föreligger. Inte ens TLL ger med andra ord livräntetagarna full inflationsgaranti, fastän förutsättningarna för finansieringen av indextilläggen enligt nämnda lag varit mindre begränsade än de som nu måste uppställas.

Frågan om lämpligt maximum för den inflation som skall beaktas sammanhänger givetvis med vilka kostnader som kan accepteras för värdesäkring. Dessa frågor skall behandlas närmare i nästa avsnitt. Vid prövningen måste också uppmärksammas att en allmän reglering kommer att gälla även framtida livräntor av det slag som redan har värdesäkrats genom TLL, TLF eller 1971 års kungörelse, och att man inte rimligen kan genomföra en ordning som skulle innebära en påtaglig försämring för blivande livräntetagare inom dessa kategorier.

Kommittén utgår i de följande resonemangen från att den skadeståndsrättsliga inflationsgarantin begränsas till 5 % per år men att — som närmare skall utvecklas i avsnitt 3.6 — en viss balansering till följande år skall kunna äga rum av procenttal som inte har kunnat utnyttjas ett visst år. Med denna nivå kan man räkna med att den försämring i köpkraften som varit normal under senare år kommer att kunna beaktas (se bl. a. Finansplanen 1971 s. 5 och 19, samt Reviderad finansplan 1971 s. 5 och 12). Procenttalet bör emellertid för enhetlighetens skull gälla också vid stigande penningvärde.

3.5 Kostnadsfrågan

Även om finansieringen av en värdesäkring på skadeståndsrättslig grund är tekniskt möjlig att genomföra kan, som kommittén nyss antydde, kostnaderna i form av höjda premier tänkas motverka en lösning.

Försäkringsinspektionen har bl. a. att övervaka att försäkringsbolagen inte underskattar sina förpliktelser vid redovisning av försäkringsfond enligt 262 § 1 mom. FRL. Ränteantagandet i gällande grunder för skadelivräntornas premiereserv — en treprocentig avkastning på avsatt kapital — har av inspektionen hittills godtagits vid bolagens skuldföring av livränteförpliktelserna med hänsyn till dessas långfristighet. Eftersom den genomsnittliga faktiska kapitalavkastningen i skadeförsäkringsbolagen i dag uppgår till omkring 6,5 % leder nuvarande grunder till avsevärda ränteöverskott. Även efter erforderliga justeringar med hänsyn till eventuell underdödighet m. m. kan försäkringsbolagen f. n. föra betydande delar av överskotten till allmän konsolidering.

En värdesäkring enligt de linjer som kommittén har dragit upp i det föregående innebär ökad avsättning till livräntefonderna och därmed i princip också ökade premieuttag. Man ställs här mycket påtagligt inför en avvägning mellan å ena sidan kravet på tillfredsställande marginal för livräntornas och värdesäkringstilläggens trygghet och å andra sidan intresset av att inte belasta försäkringstagarna med alltför höga premier. Om fondavsättning för livräntans grundbelopp plus tillägg inom ramen för en årlig inflation om 5 % sker enligt nu gällande grunder kommer effekterna av den stora skillnaden mellan antagen och faktisk avkastning på livräntekapitalet att bli ännu mera framträdande än f. n. Enligt kommittén ligger det med hänsyn härtill nära till hands att undersöka om inte det treprocents antagandet i grunderna kan förändras. Eljest är tänkbart att de premier som måste tas ut blir så höga att värdesäkringen inte kan förverkligas.

Vissa beräkningar som gjorts under utredningsarbetet och som närmast haft ka-

raktären av räkneexempel tyder på att farhågor i denna riktning kan komma att be-sannas. Det är inte uteslutet att premiehöjningar i närheten av 15 % skulle kunna bli nödvändiga i vissa grenar. Vid bedömningen härav måste man beakta att ytterligare höjningar kommer att krävas inom ansvarsförsäkringen för att göra en uppräknig av nu utgående ansvarslivräntor möjlig (avsnitt 5).

För att man skall kunna hålla premierna inom en acceptabel ram bör man enligt kommittén i första hand överväga ett mera realistiskt ränteantagande. Om inflationsgarantin begränsas till 5 % per år — med möjlighet att föra över ej utnyttjade procenttal till följande år (se avsnitt 3.6) — och ränteantagandet åtminstone för de första 10 åren grundas på den genomsnittliga faktiska avkastningen i dag torde ändå en betryggande marginal för inflationstäckningen finnas utan större premiehöjning än som kan bedömas som acceptabel. Kommittén har diskuterat frågan med försäkringsinspektionen. Mot bakgrunden av dessa diskussioner, som bl. a. rört möjligheterna att mjuka upp de nuvarande grunderna för säkerställande av livränta — t. ex. på det sättet att man utgår från en avkastning om 6 % under de första 10 åren och därefter en något lägre avkastning — har kommittén bedömt det som möjligt att lägga fram ett förslag till allmän värdesäkring enligt de linjer som har antytts i det föregående.

Sedan värdesäkringssystemet varit i funktion någon tid kan uppkommande vinster inom livränterörelsen utnyttjas för att minska premiebehovet för de nytillkommande livräntorna. Särskilt må pekas på att sådana vinster successivt bör komma fram i samma mån som inflationen blir mindre än som svarar mot det relativt höga inflationsantagandet.

Kommitténs resonemang i detta avsnitt visar att det är oundvikligt att ett förslag av den nu aktuella karaktären får bygga på tämligen grova uppskattningar av vad förslaget kommer att kosta. Den slutsats som kommittén har kommit fram till är emeller-

tid att finansieringsfrågan inte skall hindra en lagstiftning.

Som kommittén redan varit inne på styrs förslaget i åtskilliga avseenden — t. ex. beträffande nödvändigheten av begränsning i inflationsgarantin och begränsningens höjd — av vad som är försäkringsmässigt möjligt att genomföra. Det går av olika skäl inte att ha skilda bestämmelser beroende på om livräntan utgår ur försäkring eller inte. Den lagstiftning som blir aktuell skall följaktligen tillämpas beträffande såväl försäkringslivräntor som livräntor vilka utges av den skadeståndsskyldige direkt.

3.6 Huvuddragen av värdesäkring

Av samma skäl som åberopades i samband med trafiklivräntelagstiftningen bör inte varje ändring av basbeloppet utlösa ändring av livräntan (TLP s. 52). Regleringen bör i stället ske på det sättet att viss minsta höjning eller sänkning av basbeloppet utlöser tillägg till eller reduktion av livräntan. Basbeloppets förändring bör utgöra minst 5 % vid jämförelse med det basbelopp som ligger till grund för den senaste ändringen (angående jämförelsegrund vid första ändringen se nedan). Av administrativa och andra praktiska skäl bör ändringarna samordnas så att de sker samtidigt och med samma procenttal för alla livräntor.

Med hänsyn till det nu sagda bör huvuddragen i systemet utformas på följande sätt. Det förutsätts att regleringen träder i kraft den 1 januari 1973.

Skadeståndslivränta ändras vid en ändring om minst 5 % av basbeloppet. Samtliga livräntor som är fastställda vid ingången av det år, då ändring aktualiseras, omfattas av ändringen. Ändringen sker enhetligt för alla livräntorna med samma procenttal som basbeloppet har ändrats.

De olika basbelopp som läggs till grund för bedömningen bör lämpligen avse december månad. Ändring verkställs därefter från den 1 januari påföljande år. Att kommittén här väljer basbeloppet för den månad som ligger närmast före ändringsmåna-

den och inte — som i TLL och TLF — basbeloppet för själva ändringsmånaden grundas på praktiska erfarenheter från tillämpningen av den nu gällande värdesäkringslagstiftningen. Basbeloppet fastställs nämligen så sent att utbetalningen av indextillägg ibland har förskjutits.

Från och med det år då basbeloppet för december månad året innan stigit med minst 5 % vid jämförelse med basbeloppet för december 1972 kan värdesäkringstillägg första gången komma i fråga. Nya tillägg utlöses sedan vid ny stegring om minst 5 % av basbeloppet, räknat mellan december månad året före det år föregående ändring ägt rum och december månad ett påföljande år. Efter motsvarande metod avgörs om livräntan skall sänkas vid nedgång i basbeloppet.

Ökningen eller minskningen av livräntebeloppet måste rymmas inom den årliga ram om 5 % som kommittén har funnit nödvändig. Skulle t. ex. basbeloppet öka med mer än 5 % mellan december 1972 och december 1973 kan endast ett femprocentigt tillägg komma i fråga från den 1 januari 1974.

Eftersom den årliga inflationsgarantin maximeras till 5 % av livräntans aktuella belopp och försäkringen förutsätts kunna täcka in denna garanti anser kommittén att man inom femprocentsramen bör bereda livräntetagarna bästa möjliga skydd på det sättet att till kommande år får balanseras sådant helt procenttal som inte har kunnat utnyttjas visst år.

Det sagda skulle närmare bestämt innebära följande. Om basbeloppet har höjts med 6 % från december ett år till december påföljande år kan enligt det tidigare sagda endast 5 % därav slå igenom som tillägg till livräntan. En balansering till följande år medför att "överskottet", 1 %, kan läggas till den då aktuella basbeloppshöjningen vid prövningen av om nytt tillägg kan komma i fråga. Utgör basbeloppshöjningen 4 % medverkar det balanserade procenttalet till att livräntan får ett nytt tillägg inom ramen för den möjliga inflationsgarantin.

En så att säga automatisk balansering lig-

ger i det förhållandet att kravet på en minst femprocentig basbeloppsökning kan uppfyllas genom utvecklingen under längre tidsperiod än ett år. Om basbeloppets procentuella höjning mellan två år inte räcker till för att utlösa något tillägg — höjningen är kanske bara 3 % — innebär kommitténs förslag att procenttalet i sin helhet förs över till påföljande år. Basbeloppshöjningen behöver då endast utgöra 2 % för att tillägg skall komma i fråga.

Metoden att balansera "överskott" i basbeloppsförändringen innebär inte att den årliga inflationsgarantin om 5 % får överskridas. Skall ett balanserat överskott om 4 % läggas till en aktuell basbeloppshöjning om 5 % får 4 % ånyo balanseras till följande år om höjning har utlösts vid närmast föregående årsskifte.

Kommittén skall ytterligare exemplifiera den tänkta metoden i specialmotiveringen (avsnitt 8.1, 4 §).

Begränsningen av möjlig ändring till 5 % per år av livräntans aktuella belopp innebär att det vid stark inflation under några år kan tänkas uppkomma en tämligen betydande differens mellan livräntans nivå och prisnivån om man jämför med förhållandena då livräntan fastställdes. I viss mån motverkas en sådan utveckling genom den tänkta balanseringen av procenttal. Att ett balanserat procenttal appliceras på en livränta som redan förhöjts med vissa procenttal ur samma basbeloppsökning ger vidare viss ersättning för den underkompensation som följer av femprocentsbegränsningen.

Alla livräntor som är fastställda vid den tidpunkt då ändring aktualiseras skall som nämnt kunna få tillägg. Detta kan ibland innebära att livräntetagaren kompenseras för inflation som redan inverkat på det penningvärde i vilket grundlivräntan har fastställts. En livränta som bestäms under år 1974 kan få tillägg redan fr. o. m. år 1975 om höjningen av basbeloppet mellan december 1973 och december 1974 uppgår till minst 5 %. Den inflation som detta procenttal uttrycker ligger emellertid till större eller mindre del redan i det penningvärde i

vilket livräntan har bestämts. Kommittén anser att intresset av ett enhetligt och lätt-administrerat system måste väga över nackdelen av möjlig överkompensation av detta slag. Denna kan f. ö. antas i viss mån motverkas genom att man vid skadeståndsprövningen beaktar närmast aktuella tillägg.

Också metoden med balansering av procenttal från ett år till ett annat kan medföra viss överkompensation. Det kan tänkas att en viss årgång livräntor representerar ett penningvärde som redan inrymmer den inflation som ligger i det balanserade procenttalet. Om 2 % av basbeloppshöjningen mellan december 1972 och december 1973 balanseras till december 1974 finns hela detta procenttal redan i det ursprungliga penningvärde vari 1974 års livräntor fastställs. Kommittén anser emellertid också här att intresset av enhetlighet och enkel administration måste väga över. Sett från den skadeståndsskyldiges synpunkt kan de nämnda förhållandena synas anmärkningsvärda, men häremot skall ställas att han genom balanseringen kan göra vissa vinster. Om inflationen ett visst år inte uppgår till 5 % och balans från föregående år inte föreligger slipper han kompensera livräntetagaren för den mera begränsade inflationen nämnda år. Man kan anta att de nu berörda effekterna på den skadeståndsskyldiges och den skadelidandes sida i viss mån jämnar ut varandra.

I TLL infördes en möjlighet för Kungl. Maj:t att, om särskilda skäl föreligger, förordna om begränsning i rätten att få ut dextillägg eller förordna om lägre tillägg än som följer av regleringen i övrigt (11 §). Sådana särskilda skäl angavs vara kraftig inflation i förening med en mera väsentlig tillbakagång av trafikförsäkringens premieunderlag (TLP s. 78). För den nu aktuella lagstiftningen saknar en nedgång i premieunderlaget intresse eftersom värdesäkring inte till någon del finansieras av framtida försäkringskollektiv. Behov i övrigt av en motsvarighet till 11 § TLL föreligger enligt kommitténs mening inte med hänsyn till den procentuella begränsningen av möjliga värdesäkringstillägg.

3.7 Särskilt om förhållandena vid stigande penningvärde

Kommittén anser som redan framgått att samma ordning som nu angetts för en tänkt inflationsutveckling bör gälla vid en eventuell stegring av penningvärdet. De försäkringsmässiga omständigheterna är här visserligen av annan natur, men det skulle ställa sig komplicerat att följa skilda principer vid inflation och deflation, inte minst om penningvärdet under en period svänger mellan stegring och fall.

I den skadeståndsskyldiges intresse ligger vid en deflationistisk utveckling att systemet med balanserade procenttal tillämpas. De problem som detta system för med sig i en period då penningvärdet ömsom stiger och ömsom sjunker behandlar kommittén i specialmotiveringen.

3.8 Förhållandet till annan värdesäkringslagstiftning på skadeståndsområdet

Övervägandena i det föregående bygger på antagandet att en allmän lag om ändring av skadeståndslivräntor kan träda i kraft den 1 januari 1973. Den kommer då att kunna tillämpas på livräntor på grund av skadehändelser fr. o. m. nämnda datum (i detta betänkande kallade *nya livräntor*). Eftersom värdesäkringen avses bli en del av skadeståndsskyldigheten griper den in också på områden där värdesäkring av skadeståndslivräntor redan har införts. Intresset av enhetliga bestämmelser om värdesäkringen på hela skadeståndsområdet motiverar att sådan särskild reglering avlöses av den nya lagen.

Existerande lagstiftning, dvs. TLL, TLF och 1971 års kungörelse, bör därför i samband med ikraftträdandet av den nya lagen begränsas till livräntor på grund av skadehändelser före den 1 januari 1973. Som framgår av kommitténs överväganden i det följande skall samma gränsdragning tillämpas i fråga om den specialreglering som kommittén föreslår beträffande ansvarslivräntorna (avsnitt 5). Kommittén benämner de livräntor som grundar sig på skadehän-

delse före den 1 januari 1973 och som värdesäkras genom den nämnda övergångslagstiftningen för *äldre livräntor*.

Uppräkningen och den fortsatta värdesäkringen av trafiklivräntorna genom TLL och TLF (avsnitt 2.4.1.6) och av återstående statliga livräntor genom 1971 års kungörelse (avsnitt 2.4.1.7) löste värdesäkringsfrågan för några viktiga kategorier av livräntor. Denna lagstiftning skall som nämnts avlösas av den allmänna ändringslagen såvitt avser nya livräntor (avsnitt 3.8). I fråga om äldre livräntor, dvs. sådana som utgår på grund av skadehändelser före den 1 januari 1973 och som faller inom tillämpningsområdet för författningarna, gäller dessa följaktligen också i framtiden. Överväganden om ändringar i TLL och TLF i anledning av den nu aktuella lagstiftningen redovisar kommittén i avsnitt 6.

En viktig fråga har varit om man kan låta sig nöja med att endast vissa äldre livräntor värdesäkras. Det har legat nära till hands att undersöka, om inte ytterligare kategorier av livräntor som inte nås genom den allmänna ändringslagen kan värdesäkras i detta sammanhang. Den inflation som hittills minskat kronans köpkraft har drabbat andra betydelsefulla grupper av livräntetagare som måste vara i angeläget behov av kompensation för redan inträffad och framtida inflation. Som kommittén i tidigare sammanhang har understrukit medför en värdesäkring för vissa kategorier att läget för andra, som inte får del av kompensationen, framstår som ännu mindre tillfredsställande.

Mot denna bakgrund har kommittén övervägt om inte det preliminära förslag till värdesäkring av ansvarslivräntorna, som kommittén presenterade i 1970 års PM, ånyo kan aktualiseras i modifierad form (om avgränsningen se avsnitt 5.1). Kommittén diskuterar denna fråga i avsnitt 5.

Några ytterligare kategorier av livräntor anser kommittén inte kunna värdesäkras genom lagstiftning. Det torde sålunda inte vara möjligt att i lag ålägga skadeståndsskyldiga, som nu själva direkt utger livränta till skadelidande, att också utge värdesäkringstillägg. Redan i samband med lagstiftningen om trafiklivräntorna kom denna ståndpunkt till uttryck (TLP s. 46).

Det finns dock en grupp av äldre livräntor som kräver en särskild kommentar i detta sammanhang. Kommittén syftar på livräntor som betalas direkt av s. k. självförsäkrare. Som sådana anses rättssubjekt som med hänsyn till riskutjämnningen inom den egna verksamheten har funnit det förenligt med sina ekonomiska intressen att inte teckna försäkring (jfr förslaget till skadeståndslag s. 22). Det måste principiellt hävdas att en skadelidande inte bör försättas i en sämre situation därför att den skadeståndsskyldige uppträder som självförsäkrare än om försäkring tecknats i sedvanlig omfattning. Från denna synpunkt är det angeläget att också livräntor som självförsäkrare utger värdesäkras.

Självförsäkrare är i första hand staten

och — i undantagsfall — kommunerna. För statens del är värdesäkringsfrågan — med hänsyn till 1971 års kungörelse — inte längre något problem. Frågan om värdesäkring av livränta som utges av kommun bör enligt kommittén lämpligen avgöras av kommunen själv och följaktligen inte regleras i lag. Kommittén anser sig på goda grunder kunna anta att kommunerna frivilligt räknar upp och i fortsättningen värdesäkrar livräntor som inte allmänna ändringslagen omfattar. Som förebild lär kommunerna kunna använda 1971 års kungörelse.

Självförsäkrare är också ofta större företag. Kommittén har av praktiska skäl inte kunnat kartlägga livräntor som utges direkt av självförsäkrare inom denna kategori, men har kännedom om att sådana existerar. Det framstår som rimligt att livräntetagarna genom frivilligt åtagande av de skadeståndsskyldiga eller genom avtal blir delaktiga av en uppräknings och värdesäkring efter samma normer som gäller i fråga om försäkringslivräntorna. Kommittén anser att frågan om sådana avtal, där så är lämpligt och praktiskt möjligt, bör tas upp vid förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

5.1 Avgränsning

Kommittén behandlar i detta avsnitt frågan om man beträffande andra äldre skadeståndslivräntor på grund av försäkring än dem som har värdesäkrats genom TLL, TLF och 1971 års kungörelse kan lösa frågan om lämpligt inflationsskydd genom lagstiftning.

De livräntor som då kommer i blickpunkten är sådana som utgår på grund av frivillig ansvarsförsäkring inom kategorierna företagsansvarsförsäkring, privatansvarsförsäkring och annan ansvarsförsäkring (jfr redovisningen i *Bilaga 1*). Uppmärksammas bör också — med hänsyn till det särskilda undantaget i 1 § 2 st. TLL — sådana livräntor som härrör från bilansvarighetsförsäkring tecknad för områdesfordon (TLP s. 59—60). Detta gäller dock endast i den mån de inte har värdesäkrats genom TLF, dvs. endast om de inte utgår på grund av en av staten tagen bilansvarighetsförsäkring (jfr 1 § 1 p. TLF och TLP s. 88).

Sammanfattningsvis rör det sig om äldre livräntor — dvs. härrörande från skadehändelser före den 1 januari 1973 — som utgår på grund av ansvarsförsäkring och som inte faller under TLL, TLF eller 1971 års kungörelse. Till denna kategori, som kommittén benämner *ansvarslivräntor*, bör räknas de livräntor som efter inköp förvaltas av RFV (se avsnitt 2.6).

5.2 Trafiklivräntelagens grunder

Kommittén vill inledningsvis försöka klarlägga i vilken mån de grunder som bär upp TLL kan återopas också vid en värdesäkring av ansvarslivräntorna.

Värdesäkring genom TLL av trafiklivräntorna innebar uppräknade av redan bestående livränta (äldre trafiklivränta — sådan som fastställdes före utgången av år 1965) till aktuellt penningvärde (1966 års) samt anpassning av de uppräknade livräntorna och nytillkommande livräntor till framtida försämring av penningvärdet.

TLL:s principer, som har redovisats i avsnitt 2.4.1.6, innebär i korthet följande. Uppräkningen av de äldre livräntorna genom allmänna tillägg skedde med ledning av konsumentprisindex. Den framtida värdesäkring genom indextillägg följer automatiskt basbeloppets stegring. Allmänna tillägg och indextillägg kapitaliseras efter samma grunder som gäller för själva livräntan. Också fondering och förvaltning av kapitaliserade belopp sker enligt vad som gäller för själva livräntan. Kostnaden för engångsuppräknningen har tagits ut av trafikförsäkringskollektivet som en engångskostnad under år 1968. Kostnaden för utgående indextillägg läggs på det kollektiv som existerar under det år då tilläggen börjar utgå (kapitaltäckningssystem A). Tilläggen utges

av den försäkringsinrättning som förvaltar livräntan. Fördelningen av kostnaderna mellan anstalterna sker efter grunder som enligt 21 § TFL redan tillämpas i fråga om vissa andra kostnader för trafikförsäkringen. Det organ — Trafikförsäkringsförbundet — som ombesörjer fördelningen existerade redan vid lagstiftningens tillkomst.

Tilläggen enligt TLL tillkommer livräntetagaren som en särskild förmån ur försäkringen och är alltså inte att anse som en del av själva skadeståndet. De bekostas av ett försäkringskollektiv som åtminstone delvis är ett annat än det som existerade då den skada, som har föranlett livräntan, uppkom.

5.3 Trafiklivräntelagens grunder och ansvarslivräntorna

Mot bakgrunden av en principiell jämförelse mellan trafikförsäkringen och den vanliga ansvarsförsäkringen undersöker kommittén i detta avsnitt vilka av TLL:s grunder som har betydelse också i detta sammanhang.

Trafikförsäkringen garanterar den skadelidande hans ersättning och har genom denna funktion en speciell karaktär. I förhållandet till försäkringstagaren eller annan vars skadeståndsansvar täcks av försäkringen är den dock en form av ansvarsförsäkring (jfr 3 § TFL).

Vissa skillnader mellan trafikförsäkringen och annan ansvarsförsäkring gör att TLL inte utan vidare kan användas som förebild för ansvarslivräntornas värdesäkring. I några avseenden synes t. o. m. värdesäkringsproblemen vara av delvis annan natur i fråga om ansvarslivräntorna än i fråga om trafiklivräntorna.

Vid en jämförelse kan man till en början inte förbigå att *strukturen inom de båda försäkringsgrenarna* skiljer sig väsentligt. På ansvarsförsäkringsområdet är förhållandena — till skillnad från vad som gäller inom trafikförsäkringen — ibland mindre enhetliga. I de flesta bolag är ansvarsförsäkringen endast en bland många verksam-

hetsgrenar. Bolagen kan erbjuda kombinerade försäkringar med en gemensam premie för kombinationens olika beståndsdelar. Hur stor del av premien som faller på ansvarsmomentet kan i dessa fall vara svårt att ange. Men det finns också enstaka bolag som uteslutande ägnar sig åt ansvarsförsäkring. Förhållandena medför bl. a. svårigheter att använda premieinkomsterna som fördelningsgrund vid en eventuell omfördelning av värdesäkringskostnaderna (jfr avsnitt 5.11).

Ett skäl till den separata lösningen av trafiklivräntornas värdesäkring var att det i fråga om dessa livräntor ansågs föreligga *särskilda försäkringsmässiga betingelser* för en värdesäkring som saknas i fråga om annan privat försäkring och enskilt skadestånd. I direktiven för trafiklivräntekommittén framhölls att man kunde bygga värdesäkringen på ett obligatoriskt försäkringssystem med en enhetlig intressegrupp av försäkringstagare. Det hänvisades till yrkesskadeförsäkringen, som erbjöd exempel på att en sådan intressegrupp får bära kostnaden för uppräknig av livräntor (TLK s. 33).

Ansvarsförsäkringen vilar inte på samma sätt på ett kollektiv som har bildats för ett och samma syfte och som hålls samman av en lagreglerad försäkringsplikt. Den solidariska inriktning på att hjälpa vissa kategorier skadelidande som kännetecknar trafikförsäkringen är inte lika renodlad inom ansvarsförsäkringen. Den har i stället en mångskiftande sammansättning. Vidare skall vitt skilda risker täckas av försäkringen i dess olika former. Tecknandet av försäkringen beror av försäkringstagarens eget gottfinnande, även om det ofta finns starka incitament för en privatperson eller en företagare att skaffa sig och bibehålla försäkringsskydd.

Kommittén anser likväl att man numera med visst fog kan betrakta ansvarsförsäkringen som en tämligen fast intressegemenskap — på frivillighetens grund — och en betydelsefull faktor i samhällets olika ersättningsmekanismer. Detta innebär att man i någon utsträckning bör kunna dra paralleller med den intressegemenskap

inom yrkesskadeförsäkringen och inom trafikförsäkringen som har motiverat att dessa kollektiv får bära värdesäkringen på sina respektive områden. Kommittén är emellertid medveten om att de principiella invändningar som kan riktas mot att hänföra värdesäkringskostnaderna till aktuella kollektiv har större tyngd nu än i tidigare sammanhang.

Vid trafiklivräntornas värdesäkring åberopades att *betydande skadekostnader har förts över från trafiksäkringen till det allmänna genom den allmänna försäkringens förmåner*. Några principiella invändningar borde därför inte resas mot att de vid varje tid aktuella försäkringstagarna bär kostnaderna för värdesäkring av ersättningar i skadefall, där försäkringstagare från andra perioder bär skadeståndsansvaret. Kommittén anser att dessa förhållanden också kan åberopas nu. Att premierna för ansvarsförsäkring är för dagens kollektiv relativt måttliga kan i ej obetydlig utsträckning antas bero just på att socialförsäkringens förmåner reducerar skadestånden och därmed ansvarsförsäkringens kostnader.

En fråga som bör uppmärksammas särskilt och som sammanhänger med intressegemenskapen inom försäkringen är hur känsligt kollektivet är för ökade kostnader. Frågan hänger intimt samman med vilken *finansieringsmetod* man väljer för värdesäkringen. Kommittén skall beröra detta spörsmål något mera ingående.

Det finns alltid en viss risk att ett försäkringskollektiv minskar om ökade kostnader läggs på det. Denna risk, som tillmättes viss betydelse av trafiklivräntekommittén (TLK s. 60), har uppenbarligen i princip större vikt i fråga om ansvarsförsäkringen, som är frivillig, än i fråga om den obligatoriska trafikförsäkringen. Om kostnaderna för värdesäkring medför en sådan ökning av premierna att försäkringstagare i någon utsträckning träder ut ur kollektivet, försvagas dettas förmåga att bära de ökade kostnader som värdesäkringen för med sig.

När det gällde trafiklivräntorna hade problemen med minskade kollektiv och resurser betydelse väsentligen i sådana situa-

tioner då motorfordonstrafiken gick ned på grund av t. ex. avspärningar i tillförseln av drivmedel. Sådana situationer skulle enligt tankarna vid TLL:s tillkomst kunna lösas genom förordnande enligt 11 §. Ökade kostnader på kollektivet skulle däremot inte innebära någon större risk för frånfall av försäkringstagare, eftersom trafikförsäkringsplikt föreligger. Man kunde därför lägga kostnaderna för framtida indextillägg på de aktuella och framtida kollektiven (kapitaltäckningssystem A).

På denna punkt kan man uppenbarligen inte utan vidare lägga TLL:s principer till grund för en lösning som gäller ansvarslivräntorna. Ansvarsförsäkringen vilar inte på ett obligatoriskt kollektiv som kan antas vara i huvudsak okänsligt för den belastning på premierna som värdesäkringen innebär. En sådan ökad belastning kan för kostnadsmedvetna försäkringstagare innebära antingen övergång till utländsk försäringsgivare, eftersom dessa inte kan nås med en försäkringsmässig reglering av värdesäkringen och därför inte behöver öka sina premier, eller också ökat självrisktagande. Riskerna i detta hänseende har understrukits i försäkringsbolagens yttranden över 1970 års PM (*Bilaga 3*) och påtalats av försäkringsinspektionen vid överläggningar med kommittén.

Kommittén vill i sin bedömning först understryka att de problem som sammanhänger med risken för frånfall av försäkringstagare måste betraktas som mindre framträdande vid den lösning som nu övervägs än de var i sammanhang med 1970 års PM. Vad som nu skall lösas är värdesäkringen av ett begränsat antal livräntor, eftersom allmänna ändringslagen i princip skall tillämpas på framtida livräntor. En särskild lagstiftning för ansvarslivräntorna kommer endast att omfatta vad som här benämns äldre livräntor, dvs. nu existerande livräntor och de livräntor som under den närmaste tiden kan komma att fastställas på grund av händelser före den 1 januari 1973.

Om man, här som enligt TLL, tillämpar *system A* kommer kostnaden för uppräkningsningen av nu utgående livräntor att belasta

det kollektiv som är aktuellt vid tiden för uppräknings (dvs. 1973 års kollektiv), i den mån kostnaderna skall tas ut via premierna (jfr nedan). Fondavsättningen för framtida tillägg till dessa och till nytillkommande livräntor, grundade på händelser före år 1973, finansieras däremot under samma förutsättning via premier som betalas av det kollektiv som finns när tilläggen börjar utgå.

Tillämpar man *system B* faller kostnaden för uppräknings av nu utgående livräntor, liksom hela kostnaden för fortsatt värdesäkring av dessa, på det kollektiv som finns vid tiden för uppräknings. Hela kostnaden för den framtida värdesäkrings av nytillkommande livräntor, grundade på händelser före år 1973, faller principiellt på det kollektiv som finns skadeåret, eftersom kostnaden för viss skada enligt avsättningsreglerna skall belasta försäkrings det år då skadehändelsen har inträffat (avsnitt 2.3).

För *system A* talar bl. a. att den inledande belastningen på det aktuella kollektivet blir mindre. Värdesäkringskostnaderna fördelas jämnare under livräntans löptid. Inflationskostnaderna betalas vidare i det penningvärde som är aktuellt då tillägg kommer i fråga. Man får ett enhetligt system för trafiklivräntor och ansvarlivräntor, eftersom TLL vilar på *system A*.

Mot system A talar i första hand att fondavsättningen inte synes tillfredsställa skuldföringskravet enligt 262 § FRL. Man måste också beakta de komplikationer som kan uppstå om någon försäkringsgivare i framtiden upphör med sin verksamhet. En annan omständighet är de påtalade riskerna för en försvagnings av kollektivet genom att försäkringstagarna definitivt går över till annat försäkringsbolag, t. ex. utländska försäkringsgivare, eller ökar sin självrisk. Eftersom den aktuella lagstiftningen bara avser en övergångsperiod bör emellertid risker av detta slag inte överdrivas.

För *system B* talar att värdesäkrings av samtliga livräntor blir säkerställd för framtiden inom en kort tidrymd. Skuldföringskravet i 262 § FRL tillgodoses oberoende av eventuella senare frånfall av försäkrings-

tagare. Man undgår också de problem som kan uppkomma om den försäkringsgivare som svarar för livräntan i framtiden upphör med sin verksamhet.

Mot system B talar att kostnaderna, som i princip är av engångskaraktär, kan bli höga, särskilt under den begränsade tid då kostnaderna för uppräknings och värdesäkring av de gamla livräntorna skall finansieras. Vad som blir aktuellt är ju en fondering som skall inkludera inflationsgaranti för all framtid. En temporärt hög belastning på premierna skulle kunna uppkomma. Erfarenheterna från trafiklivräntornas värdesäkring antyder dock att totalkostnaden för en värdesäkring enligt B-alternativet inte är större än de kostnader för en värdesäkring enligt A-alternativet som man efter hand kommer upp till under livräntornas återstående löptid (jfr TLK s. 41—45 och uppgifterna i avsnitt 2.4.1.6 om kostnaderna för hittills utlösta indextillägg enligt TLL). Kommittén utgår också från att fondavsättningen skall kunna begränsas enligt de mera realistiska grunder som kommittén har behandlat i anslutning till allmänna ändringslagen (avsnitt 3.5). Detta innebär bl. a. att samma system med begränsning av inflationsgarantin till 5 % som där diskuterats skulle gälla även i fråga om ansvarlivräntorna. Det är slutligen inte realistiskt att räkna med att en uppdelning av kostnaderna på flera år kan bli möjlig.

5.4 Finansiering genom premierna eller fondmedel

Det torde finnas flera olika metoder att dämpa värdesäkringskostnadernas inverkan på premierna. Dessa metoder skulle väsentligt underlätta en värdesäkring enligt B-systemet, men kan även främja en lösning enligt A-systemet.

Enligt vad som har framkommit vid kommitténs överläggningar med försäkringsinspektionen är det tänkbart att kostnaderna kan fördelas under ett visst antal år närmast efter värdesäkrings genomförande. Effekten på varje år blir då begränsad, måhända rentav i sådan grad att pre-

miehöjning kan undvikas. Det bör vidare framhållas att tillämpning av liberalare grunder för beräkning av livräntefond medför att fondmedel för nu aktuella förpliktelser kan frigöras.

Ett skäl att så långt det är möjligt använda fondmedel är följande. Som redan har framhållits lär de medel som avsätts för livräntorna ge betydligt högre avkastning än vad som erfordras för att säkerställa utbetalningen. Om — som regelmässigt är fallet — ansvarsbolaget inom egen livränterörelse har behållit ansvarigheten för sina livräntor, kan det relativt fritt tillgodogöra sig den överränteavkastning som uppkommer på de mot livräntefonden svarande värdehandlingarna. Det har varit och är möjligt för bolaget att använda avvecklingsvinster på livränterörelsen till allmän konsolidering eller till täckningsbidrag i den löpande rörelsen, t. ex. i den som avser ansvarsförsäkring. Sådana bidrag möjliggör ett lägre premieuttag än som annars skulle ha varit nödvändigt.

I de undantagsfall då livräntan har uppkommit i rörelse som drivs av sådant bolag som inte äger behålla ansvarigheten för sina livräntor placeras den normalt hos livbolag (placering hos RFV kan också tänkas). Detta tillgodoför ansvarsbolaget överavkastningen vid livränteförvaltningen i form av återbäring och/eller s. k. ränterabatt. Därigenom torde situationen för ansvarsbolaget när det gäller överräntan vara i stort sett jämförbar med den som gäller för bolag som själva behåller ansvarigheten för sina livräntor. Det diskuterade argumentet har därför bärkraft också i de undantagsfall då livräntan har placerats hos annan försäkringsgivare.

Det är emellertid osäkert om och i vilken mån bolagen har samlat upp konsolideringsmedel i form av överräntor under gångna år. Förhållandena kan — som också visades vid remissbehandlingen av 1970 års PM — variera mellan olika försäkringsinrättningar. I den mån sådana särskilda finansieringsmöjligheter som kommittén har berört i föregående avsnitt inte är tillräckliga kan det bli nödvändigt att bolagen be-

lastar den löpande ansvarsförsäkringen för att täcka värdesäkringskostnaderna. Men kommittén vill inte se en sådan belastning på annat sätt än andra variationer i premienivån, särskilt med hänsyn till att denna nivå i många bolag enligt vad som nyss sagts kan ha hållits lägre än som eljest varit nödvändigt tack vare räntevinsterna på fonderade medel.

5.5 Återförsäkrares ställning

Som påvisats vid remissbehandlingen av 1970 års PM kan återförsäkrare inte åläggas ersättningsplikt för uppräknig och värdesäkring av redan fastställda livräntor. Värdesäkringskostnaden kommer att falla på den direkta försäkringsgivaren.

Kommittén kan för sin del inte finna att detta förhållande förändrar bilden i avgörande grad. Att man inte kan nå ”rätt betalare”, dvs. försäkringskollektiv i förfluten tid, när det gäller uppräknig av existerande livräntor får, som kommittén redovisat i det föregående, inte hindra en lösning av värdesäkringsfrågan. Lika omöjligt som att nå kollektiv i förfluten tid är det att ålägga återförsäkrare i redan avslutade skador del i kostnaderna. Inte heller denna omständighet av samma principiella natur bör enligt kommitténs mening tillåtas hindra en värdesäkring av ansvarslivräntorna.

5.6 Kommitténs ståndpunkt i värdesäkringsfrågan

Kommittén anser, mot bakgrund av vad som har sagts i föregående avsnitt, att en värdesäkring av ansvarslivräntorna bör genomföras. I huvudsak torde det härvid vara möjligt att följa de principer som TLL bygger på. Värdesäkringen bör innebära uppräknig till aktuellt penningvärde av existerande livräntor och fortsatt värdesäkring av dessa samt av nytillkommande äldre livräntor (jfr avsnitt 5.8).

För finansieringen bör emellertid kapitaltäckningssystem B tillämpas. Därvid fäster kommittén avgörande vikt vid att kravet på soliditet vid fondavsättningen i enlighet

med 262 § FRL innebär full kapitaltäckning av försäkringsinrättningarnas förpliktelser. Med ett kollektiv av den typ som ansvarsförsäkringen representerar kan detta krav varken formellt eller reellt tillgodoses om en del av värdesäkringskostnaden skjuts över på kommande generationer av försäkringstagare. Som kommittén har visat i det föregående bör paralleller i detta avseende inte dras med den obligatoriska trafikförsäkringen. Det kan visserligen sägas att också system B innefattar viss risk för uttunning av försäkringsbestånden, men den är dock mera temporär än vid en värdesäkring enligt system A. Ståndpunkten gäller även för det fall att uppräkningskostnaderna delas upp över flera år och slår igenom i premierna.

Med det sagda accepterar kommittén för sin del bl. a. att den framtida inflationsgarantin begränsas till samma nivå som avses gälla enligt allmänna ändringslagen. Det system med balanserade procenttal som kommittén föreslår beträffande livräntor enligt allmänna ändringslagen bör tillämpas också här. En följd av den begränsade inflationsgarantin är bl. a. att någon motsvarighet till 11 § TLL inte behöver tas upp i ansvarslivräntelagen (se i övrigt avsnitt 8.2, 9 §). Att begränsningen inte skall gälla vid uppräkningskostnaderna av utgående livräntor berörs i avsnitt 5.8.

Frågan om behandlingen av de livräntor i avvecklingsbestånd som förvaltas av RFV (avsnitt 2.6) kräver särskilda överväganden. Kommittén anser att resonemangen i avsnitt 5.4 om överräntan vid livränteförvaltningen i princip har tillämpning också på dessa livräntor. Att avkastning utöver den enligt grunderna beräknade har uppkommit vid förvaltningen av RFV-livräntorna utgör ett starkt argument för att gemensamma fondmedel ur yrkesskadeförsäkringsfonden, i vilken livräntekapitalet förvaltas, används för de tämligen blygsamma kostnader som livräntornas uppräkning och fortsatta värdesäkring drar med sig. Det kan anmärkas att RFV i sitt yttrande över 1970 års PM har ställt sig positivt till en sådan lösning.

Om värdesäkringskostnaderna skall omfördelas mellan försäkringsbolagen eller inte är ett spørsmål som kommittén tar upp i ett följande avsnitt (5.11). I specialmotiveringen behandlar kommittén värdesäkringens administration (avsnitt 8.2, 10 §).

5.7 Lagstiftning eller frivilligt åtagande

Kommittén har övervägt om värdesäkringen av ansvarslivräntorna inte skulle kunna lösas utan lagstiftning, t. ex. på så sätt att berörda bolag träffar en överenskommelse att tillämpa viss form av inflationsskydd för livräntorna. Lagstiftning utgör emellertid enligt kommitténs mening den enda säkra garantin för en enhetlig värdesäkring som kommer samtliga livräntetagare på det aktuella området till godo. Man kan nämligen inte utgå från att en frivillig överenskommelse kommer att omfatta samtliga berörda försäkringsinrättningar. Om en reglering med fullständig anslutning inte kan åstadkommas är det tänkbart att en del försäkringsbolag löser frågan på egen hand. Detta vore emellertid otillfredsställande. Olika principer skulle kunna bli gällande för värdesäkringen i olika bolag, samtidigt som livräntor i bolag som inte alls genomför värdesäkring ställs utan inflationsskydd.

5.8 Huvuddragen av värdesäkringssystemet

Värdesäkringen av ansvarslivräntorna bör i huvudsak regleras efter mönster av TLL. Denna lag har visat sig fungera tillfredsställande i praktisk tillämpning. Den utgör också förebild för 1971 års kungörelse. Ett system för uppräkning och fortsatt värdesäkring av ansvarslivräntorna (om avgränsningen se avsnitt 5.1) synes lämpligen kunna utformas enligt följande. Utgångspunkten är att lagen härom, liksom allmänna ändringslagen, träder i kraft den 1 januari 1973.

Livräntorna skyddas mot sådana förändringar i penningvärdet som har lett eller leder till att livräntan förlorar sin ursprungliga köpkraft. Skyddet utformas som tillägg till livräntorna och blir juridiskt att anse som en särskild försäkringsförmån.

Livräntor fastställda före utgången av år 1970 räknas upp genom tillägg (*allmänt tillägg*) så att de når upp till 1971 års penningvärde. Till grund för uppräkningsläggs medelvärde av konsumentprisindex för år 1971 (se närmare avsnitt 5.9). Detta index förutsätts vara känt när lagstiftningen avslutas. Någon procentuell begränsning i inflationskompensationen per år föreskrivs inte beträffande förfluten tid. En sådan begränsning skulle — med hänsyn till inflationsutvecklingen under gångna år — ha mycket liten faktisk betydelse (jfr TLK s. 52, tabell 2).

Såväl uppräknade som nytillkomna livräntor — *fastställda fr. o. m. år 1971* men utgående på grund av händelse som inträffat före den 1 januari 1973 — ändras genom anpassning till basbeloppet. Om basbeloppet under ett eller flera (hela) år har ökat med minst 5 % utlöses tillägg till livräntorna (*indextillägg*). Liksom enligt allmänna ändringslagen görs basbeloppsjämförelsen mellan december månad ett år och december månad påföljande år (avsnitt 3.6). Indextillägget utgår med samma procenttal med vilket basbeloppet har ökat, dock högst 5 % per år. Sänkning av basbeloppet inverkar inte på vare sig livräntan eller utgående tillägg.

Ett första indextillägg utlöses fr. o. m. den 1 januari det år då basbeloppet för december månad året före överskridit basbeloppet för december 1971 med minst 5 %. Indextillägget utgör högst 5 % av livräntans aktuella belopp för varje år som omfattas av basbeloppsförändringen.

Nytt indextillägg utlöses sedan fr. o. m. den 1 januari varje år basbeloppet för december månad året före med minst 5 % överskridit det basbelopp som ligger till grund för senaste indextillägg. Motsvarande begränsning till 5 % av aktuella livräntebeloppet för varje år som omfattas av basbeloppsförändringen gäller beträffande de nya indextilläggen.

På grund av uppräkningsläggs livräntor *fastställda t. o. m. år 1970* i 1971 års penningvärde. Livräntor *fastställda under år 1971* utgår också i nämnda penning-

värde, som — åtminstone beträffande värdet under senare delen av året — återspeglas i basbeloppet för december 1971. En minst femprocentig ökning mellan detta basbelopp och basbeloppet för december 1972 utlöser indextillägg från den 1 januari 1973 till livräntor fastställda t. o. m. år 1971.

Livräntor *fastställda under år 1972* bör också kunna få indextillägg om en minst femprocentig ökning mellan basbeloppen för december 1971 och december 1972 äger rum. Man har anledning räkna med att hänsyn tas till en snar framtida höjning genom indextillägg när dessa livräntor fastställs, och till skillnad från vad som föreskrevs i fråga om trafiklivräntor som fastställdes under år 1967 bör därför någon särskild begränsning inte föreskrivas beträffande livräntor hörande till denna kategori (se p. 2 i övergångsbestämmelserna till TLL och TLF samt TLP s. 77 och 85).

Livräntor *fastställda under år 1973* höjs tidigast fr. o. m. den 1 januari 1974. Samma princip — att indextillägg kan utlösas redan året efter fastställandet — tillämpas också beträffande *senare fastställda äldre livräntor*. Överkompensation undviks genom att man vid fastställandet av en livränta tar hänsyn till indextillägg som kan beräknas komma i fråga vid påföljande 1 januari (avsnitt 8.2, 5 §).

Kostnaderna för uppräkningsläggs och den fortsatta värdesäkringens finansieras i princip enligt kapitaltäckningssystem B. Detta innebär beträffande uppräknade livräntor att medel måste fonderas för att säkerställa att livräntans grundbelopp plus allmänt tillägg kan förses med indextillägg inom femprocentsramen. Beträffande nytillkommande livräntor skall fondavsättningen trygga indextillägg till grundbeloppet inom samma ram.

Att tilläggen konstrueras som en särskild förmån från försäkringens som utgår utöver det skadestånd som försäkringens har att täcka innebär bl. a. att de inte skall anses som en del av själva skadeståndet. Vad som i olika avseenden gäller om den skadeståndsskyldighet som ligger till grund för

livräntan har följaktligen inte tillämpning på tilläggen. Regress beträffande tilläggen är t. ex. inte möjlig även om detta skulle vara fallet med själva livräntan. Vidare skall tilläggen utgå oavsett om därigenom det belopp överskrids till vilket försäkringsgivarens ansvar kan vara begränsat.

Kommittén anser att kostnaderna för värdesäkring i största möjliga utsträckning bör begränsas med hänsyn till att de i viss omfattning läggs på ett kollektiv som åtminstone delvis inte är detsamma som det vilket har ansvaret för livräntornas utgivande. De principiella betänkligheter som anfördes mot särskilda höjningar av vissa trafiklivräntor — maximerade livräntor och livräntor till personer som har skadats i unga år — måste därför tillerkännas särskild tyngd i detta sammanhang (jfr TLP s. 41—42, 53).

Kommittén finner på grund härav att tillägg motsvarande särskilt tillägg enligt 6 § TLL, extra tillägg enligt 8 § TLL eller särskild ersättning enligt 12 § 1971 års kungörelse inte bör komma i fråga i den aktuella lagstiftningen.

5.9 Index för uppräknigen

Uppräknigen av äldre ansvarslivräntor skall som nämnt ske med ledning av konsumentprisindex. Eftersom konsumentprisindex' medelvärde för år 1971, som skall ligga till grund för uppräknigen, ännu inte är känt har den följande diskussionen i huvudsak bara principiellt intresse.

Enligt TLL behandlades alla livräntor som har tillkommit under ett kalenderår lika. Konsumentprisindex' medelvärde för varje år bildade utgångspunkt för beräkningen av de allmänna tilläggen. Höjningens storlek uttrycktes i procent av livräntebeloppet. Procenttalet skulle motsvara konsumentprisindex' procentuella stegring. Men en viss schematisering förekom i syfte att förenkla det administrativa förfarandet. Livräntorna indelades nämligen i vissa årsgrupper med samma procentuella höjning inom samma grupp. Härvid sammanfördes fast-

ställelseår med tämligen likartat penningvärde till samma grupp (TLP s. 49 och 61—62).

Kommittén anser att samma principer bör tillämpas vid den tänkta uppräknigen av ansvarslivräntorna. Där så har befunnits lämpligt har kommittén sammanfört olika år med likartat penningvärde till gemensam fastställelseperiod. Storleken av avvikelser från konsumentprisindex för enskilda år inom en sådan period har som regel inte tillåtits överstiga 5 %. Sammandragningen till fastställelseperioder leder alltså endast i begränsad omfattning till över- eller underkompensation vid indexhöjningen. Livräntor fastställda före år 1940 har av praktiska skäl sammandragits till en klass. Den beräknade indexhöjningen i % från visst fastställelseår eller viss fastställelseperiod framgår av tabell 1 i *Bilaga 1*.

En beräkning av kostnaderna för uppräknigen redovisas i följande avsnitt.

5.10 Kostnadsberäkningar

Kommittén har samlat in vissa uppgifter om det existerande beståndet av ansvarslivräntor den 1 januari 1968. På grundval av dessa uppgifter har kommittén beräknat årligt belopp och kapitalvärde av allmänna tillägg till dessa livräntor. Beräkningarna grundar sig på en finansiering enligt kapitaltäckningssystem A. Uppgifter och beräkningar redovisas i *Bilaga 1*. Kommittén vill här göra följande kommentarer.

I tabell 5 visas kapitalvärdena den 1 januari 1968 av *dels* utgående livräntebelopp, *dels* de beräknade allmänna tilläggen. Av tabellen framgår bl. a. att de tidigt fastställda livräntorna är procentuellt sett dyra att värdesäkra men att de har en mycket liten andel av det totala livräntebeståndets kapitalvärde. De sent fastställda livräntorna är däremot föga kostsamma att räkna upp.

I tabell 6 redovisas de beräknade allmänna tilläggens kapitalvärde per den 1 januari 1968 fördelat efter invaliditetsgrad och ursprunglig försäkringsgren. Det visar sig att ca 14 % av det totalt beräknade kapitalvärdet hänförde sig till efterlevandeliv-

räntor. Ca 50 % av det totala kapitalvärdet hänförde sig till invaliditetslivräntor i sådana fall där invaliditeten har fastställts till mindre än en tredjedel.

I primärmaterialet ingår livräntor fastställda t. o. m. år 1967. Den i tabell 5 angivna engångskostnaden 7,5 milj. kr. avser kapitalvärdet den 1 januari 1968 för indexuppräknings av dessa livräntor till 1968 års penningvärde.

Kommitténs föreliggande förslag innebär emellertid bl. a. att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1973 och att i engångsuppräkningsen skall tas med livräntor fastställda t. o. m. år 1970 medförande indexhöjning till 1971 års penningvärde (avsnitt 5.8). Om årsmedelvärdet av konsumentprisindex för år 1971 antages bli 252 — lika med index för juli månad — kan den tidigare beräkningen av kostnaden för allmänna tillägg enligt kapitaltäckningssystem A revideras enligt följande. Beståndet av ansvarslivräntor utökades med nybeviljade livräntor inom allmän egendoms-, inkomst- och ansvarighetsförsäkring till ett sammanlagt kapitalvärde av ca 9 milj. kr. under år 1968, ca 9,8 milj. kr. under år 1969 och ca 10,5 milj. kr. under år 1970. Om det antas att beståndsavvecklingen är 6 % årligen kan kapitalvärdet den 1 januari 1973 av livräntor fastställda t. o. m. 1970 uppskattas till ca 50 milj. kr. och engångskostnaden för allmänna tillägg till ca 13 milj. kr., utgörande ca 1 % av den premieinkomst som mot bakgrund av den hittillsvarande utvecklingen möjligen kan förväntas i allmän egendoms-, inkomst- och ansvarighetsförsäkring under år 1972.

Som framgått av den tidigare framställningen var kommittén länge inställd på att samma kapitaltäckningssystem (A) som nu gäller för trafiklivräntorna skulle tillämpas vid uppräkningsen och den fortsatta värdesäkring av ansvarslivräntorna. Därför utfördes databearbetningen av det insamlade primärmaterialet endast för detta kostnadsalternativ. Kommittén har i det föregående redovisat varför den i stället stannat för att ansvarslivräntorna bör uppräknas och värdesäkras enligt kapitaltäckningssystem B

(avsnitt 5.6), som medför full kapitaltäckning för bolagens genom uppräkningsen och värdesäkring väsentligt utvidgade förpliktelser. Kommittén räknar med att ändrade grunder för beräkning av erforderlig försäkringsfond för nämnda livräntor (liksom för skadeståndslivräntor enligt allmänna ändringslagen) kommer att fastställas efter överläggning mellan försäkringsinspektionen och berörda försäkringsbolag. De nya grunderna bör bl. a. innefatta ett inflationsantagande motsvarande den maximerade värdesäkringsförpliktelsen (5 % per år) och realistiska ränteantaganden. Dessa senare synes kunna bli föremål för diskussioner. Det är inte möjligt för kommittén att förutskicka vilka preciserade ränteantaganden som kan komma att bli resultatet av kommande överväganden av försäkringsinspektionen och försäkringsbolagen. Med hänsyn till vad som nu anförts kan kostnaderna för uppräkningsen och värdesäkring av ansvarslivräntorna enligt kommitténs förslag endast belysas uppskattningsvis och i mycket grova drag.

I tabell 5 TLK s. 128 har angivits kapitalvärden av utgående trafik- och bilansvarslivräntor och en fullständig indexhöjning av dessa beräknat per den 1 juli 1964. Kapitalvärdena har här angivits för tre alternativa ränteantaganden, nämligen

1. ränteintensitet 3 %, vilket tillämpas f. n.,
2. ränteintensitet 1 %, vilket avser att belysa en antagen realränta av 1 % och
3. ränteintensitet 0 %, vilket avser att belysa en antagen realränta = 0.

En jämförelse av de beräknade kapitalvärdena ger vid handen att för det vid angivna tidpunkt aktuella trafiklivräntebeståndet kapitaltäckningssystem B vid en antagen realränteintensitet av 0 % (alternativet 3 här ovan) skulle ha inneburit ett ca 55 % större fonderingsbehov än kapitaltäckningssystem A (alternativet 1). Kapitaltäckningssystemet B, varierat enligt alternativet 2, dvs. med en antagen realränteintensitet av 1 %, skulle ha krävt en drygt 30 % större fondering än kapitaltäckningssystemet A (enligt alternativet 1).

Uppskattningen av det nu aktuella ansvarslivräntebeståndet har gällt kapitalvärdet för utgående livräntor och en fullständig indexhöjning per ultimo 1967 beräknade endast enligt det första av de angivna förrentningsalternativen (*Bilaga 1*). Kapitalvärdena har sedan framräknats för att — dock endast i tidshänseende — motsvara kommitténs nu aktuella förslag. Sålunda har kapitalvärdet enligt f. n. tillämpade beräkningsgrunder den 1 januari 1973 av utgående ansvarslivräntor, fastställda t. o. m. 1970, beräknats till ca 50 milj. kr och av allmänna tillägg till dessa livräntor till ca 13 milj. kr. Dessa livräntor skulle alltså efter höjning med allmänt tillägg enligt kapitaltäckningssystem A och nu tillämpade beräkningsgrunder kräva en fondering av 63 milj. kr. Om åldersfördelningen och sammansättningen i övrigt i det aktuella beståndet av ansvarslivräntor i huvudsak överensstämmer med motsvarande fördelning och sammansättning i trafiklivräntebeståndet skulle man kunna grovt uppskatta fonderingsbehovet den 1 januari 1973 enligt kapitaltäckningssystem B till ca 100 milj. kr vid tillämpning av ett realränteantagande = 0 (alternativ 3), resp. till ca 85 milj. kr vid tillämpning av ett realränteantagande av 1 % (alternativ 2). Under angivna förutsättningar avseende åldersfördelning, beståndssammansättning och realränteantaganden av 0 resp. 1 % skulle genomförandet av kommitténs förslag enligt finansieringssystem B beträffande ansvarslivräntorna således kräva en fondförstärkning av ca 50 milj. kr resp. ca 35 milj. kr, eller ca fyra resp. ca tre gånger den ovan angivna initialkostnaden för allmänna tillägg enligt finansieringssystem A (beräknad enligt nu tillämpade grunder).

Skillnaden mellan de båda beloppen belyser effekten av en ändring av realränteantagandet med 1 %.

Storleken av beloppen för den erforderliga fondförstärkningen är beroende av den verkliga åldersfördelningen och beståndssammansättningen. Vissa skillnader mellan trafik- och ansvarslivräntebestånden i berörda hänseenden kan inte uteslutas. Det

torde emellertid inte finnas anledning att överdriva betydelsen av sådana skillnader.

5.11 Eventuell omfördelning av kostnaderna

Kommittén har i sina överväganden utgått ifrån att kostnaderna för värdesäkring som huvudregel skall betalas av de bolag som meddelar ansvarsförsäkring. Närmare bestämt innebär detta att varje bolag betalar uppräkningskostnaderna för de ansvarslivräntor som bolaget nu förvaltar samt den fortsatta värdesäkringens av dessa och av nytillkommande livräntor inom den egna rörelsen.

Som närmare har belysts i föregående avsnitt ter sig uppräkningskostnaderna relativt måttliga, i varje fall i förhållande till premieinkomsten för de kombinerade försäkringar i vilka ansvarsförsäkringen vanligen ingår. Vissa omständigheter gör emellertid att bilden inte är helt enhetlig.

I detta avseende vill kommittén främst peka på förhållanden som sammanhänger med strukturen inom ansvarsförsäkringen. Förut har framhållits att ansvarsförsäkringen i de flesta bolag är endast en bland många verksamhetsgrenar men att det finns bolag som uteslutande meddelar ansvarsförsäkring. För ett bolag av sistnämnt slag — t. ex. Arbetsgivarnes Ömsesidiga Ansvarsförsäkringsbolag (AÖA) — kan värdesäkringskostnaderna bli särskilt betungande. Ett sådant bolag kan — i förhållande till dagens premieinkomst — ha ett stort bestånd av ansvarslivräntor från tidigare år. Det kan också tänkas andra variationer i livräntebeståndens sammansättning m. m. som påverkar kostnadsfrågan.

Det sagda innebär att man inte gärna kan gå förbi frågan om en omfördelning av kostnaderna för uppräkningskostnaderna för värdesäkring mellan försäkringsinrättningarna bör äga rum. Inom trafikförsäkringen ansåg man sig inte kunna åstadkomma en rättvis uppdelning av värdesäkringskostnaderna utan att man omfördelade dessa mellan försäkringsinrättningarna (15 § TLL; jfr TLK s. 63 och 108, TLP s. 56 och 84).

5.11.1 Tänkbara grunder för omfördelning

Ett lämpligt system för omfördelning av kostnaderna för ansvarslivräntornas värdesäkring har övervägts av kommittén.

De kostnader som en eventuell omfördelning skulle omfatta är fondförstärkningen för uppräknigen till dagens penningvärde av redan existerande livräntor och för fortsatt värdesäkring av dessa enligt värdesäkringssystem B. Den fondavsättning som blir aktuell när en nyfastställd livränta skall säkerställas enligt system B bör däremot inte bli föremål för omfördelning utan bäras av försäkringsgivaren liksom i dag gäller beträffande avsättning för fastställd livräntas grundbelopp.

Det bör till en början konstateras att det inte lär vara praktiskt möjligt att täcka kostnaderna med en premiehöjning som är lika för alla bolag. I stället måste man räkna med att förstärkningen av premierserverna skulle bekostas av en för bolagen gemensam pool. Denna skulle sedan kvotera ut kostnaderna på deltagande bolag efter lämplig nyckel. Varje bolag skulle där efter självt avgöra om och i vilken mån en premiehöjning är nödvändig.

Frågan om lämplig fördelningsnyckel har på kommitténs begäran övervägts av en grupp försäkringsaktuarier. Övervägandena har skett mot bakgrund av att värdesäkringen sker enligt kapitaltäckningssystem A, men de synes ha intresse även vid en lösning enligt system B. Gruppens utlåtande redovisas i *Bilaga 2*.

Den naturliga fördelningsnyckeln för en pool skulle man enligt gruppen få om samtliga bolag kunde på ett enhetligt sätt ta fram och beräkna premien för ansvarsförsäkringarna. Därvid skulle endast premier motsvarande personskador medräknas. Det finns dock enligt gruppen inga praktiska möjligheter att genomföra en sådan målsättning.

Gruppen har därför övervägt alternativa fördelningsnycklar men, som framgår av utlåtandet, inte funnit något invändningsfritt alternativ. Själva förutsättningen för ett poolarrangemang är enligt gruppen att en

invändningsfri fördelningsnyckel är tillgänglig. Om så inte är fallet kommer anordningen att medföra invändningar från de bolag som genom omfördelningen drabbas av högre kostnader än vad som motsvarar deras egna livräntor.

Omöjligheten att åstadkomma en invändningsfri fördelningsnyckel har lett gruppen till slutsatsen att omfördelning av värdesäkringskostnaderna inte bör äga rum. Dessa bör i stället bäras av varje bolag för sig. Om — trots invändningarna — ett poolarrangemang skulle anses nödvändigt anser gruppen att detta bör begränsas till uppräknigen av redan existerande livräntor.

5.11.2 Försäkringsinrättningarnas synpunkter

Vid remissen av 1970 års PM (*Bilaga 3*) ansåg övervägande antalet bolag som yttrat sig i frågan att någon omfördelning över huvud taget inte behöver äga rum.

De instanser som avstyrkte omfördelning framhöll som skäl bl. a. det av aktuariegruppen åberopade att någon invändningsfri fördelningsnyckel inte kan åstadkommas.

En försäkringskoncern, Trygg-Hansa, ansåg att endast kostnaden för uppräknig av existerande livräntor behövde omfördelas. Alternativen 2 a eller 2 b i aktuariegruppens utredning är enligt Trygg-Hansa en praktiskt taget invändningsfri fördelningsregel eftersom den har ett starkt samband med den överränta med vilken kommittén motiverar värdesäkringen. Fördelning enligt något av dessa alternativ åstadkommer dessutom en utjämning mellan olika gamla livräntebestånd, vilket bl. a. var ett av de primära argumenten för det nu existerande systemet för fördelning av trafiklivräntekostnaderna. Någon invändning mot metodens skälighet i och för sig är det enligt Trygg-Hansas uppfattning inte att vissa bolag kan få större kostnader med sådan fördelning än utan.

Å andra sidan ansåg AÖA att uppräkningskostnaderna inte borde omfördelas, eftersom dessa kan exakt kalkyleras av varje

bolag, men däremot kostnaderna för framtida indextillägg. AÖA underströk att en försäkringsgivare med ett stort livräntebe- stånd (och sålunda höga uppräkningskostnader i framtiden) i förhållande till sin premieinkomst kan ställas inför oöverkomliga svårigheter att fullgöra ett åtagande att för framtiden värdesäkra livräntorna enligt det föreslagna systemet. De svårigheter som AÖA särskilt syftade på var ovissheten om konsumentprisindex' framtida utveckling samt om storleken av överräntor och premievolymer i framtiden.

Omfördelning av vissa framtidskostnader ansåg RFV nödvändig, nämligen de kostnader som skall täcka värdesäkring av livräntor inköpta i verkets yrkesskadefond, om sådana inköp blir möjliga. Dessa kostnader bör enligt RFV tas ut genom direkta (eventuellt kollektiva) tillskott från existerande ansvarsbolag.

5.11.3 Kommitténs ståndpunkt i omfördelningsfrågan

Genom en omfördelning av värdesäkringskostnaderna skulle man eventuellt uppnå en utjämning av olikheter i de skilda bolagens förmåga att bära kostnaderna för inflations- skyddade livräntor. Sådana olikheter kan tänkas bero bl. a. på att disponibla överräntemedel tillåtits påverka premiesättningen eller gått åt till konsolidering av andra verksamhetsgrenar inom rörelsen i stället för att fonderas separat. Om ett bolag har ett mycket stort livräntebestånd i förhållande till den aktuella premieinkomsten, eller vid uppräknigen och den fortsatta värdesäkring en livräntebestånd med ogynnsam sammansättning med hänsyn till livräntetagarnas ålder — vilket drar förhållandevis högre kostnader än ett mera normalt bestånd — skulle också en viss utjämning måhända kunna uppnås genom en omfördelning.

Vid värdesäkring en trafiklivräntorna motiverades omfördelningen väsentligen av de svårigheter som kunde uppkomma om trafikförsäkringsanstalt, som inköpt livränta hos t. ex. RFV, upphörde med sin verksam-

het. Vidare ansågs den nödvändig därför att utvecklingen av försäkringsverksamheten för de olika anstalterna av naturliga skäl inte är helt likartad. Värdesäkring en kunde komma att inverka på konkurrensen mellan anstalterna. Ett expanderande bolag med ett begränsat livräntebestånd kunde få fördelar framför ett bolag med ett stort bestånd i förhållande till aktuell premieinkomst (TLK s. 63, TLP s. 56). Det är att märka att lämplig fördelningsnyckel inte innebar något problem eftersom kostnader enligt 21 § TFL (för bl. a. skador av oförsäkrade eller okända fordon) redan fördelades solidariskt mellan bolagen.

Kommittén vill understryka att det nu är fråga om en mera begränsad åtgärd än som på något längre sikt var aktuell i 1970 års förslag. Det är också anledning att framhålla skillnaderna i omfattningen av det ekonomiska engagemanget för försäkrings- tagare och försäkringsgivare vid jämförelse med trafiklivräntornas värdesäkring.

Vad som nu finns i blickpunkten är inflationstillägg till livräntor i bestånd som till antal och kapitalvärde med tämligen betydande säkerhet kan överblickas. Det alldeles övervägande antalet livräntor som skall skyddas existerar ju då värdesäkringssystemet skall börja tillämpas. Tillkommande livräntor bör — med hänsyn till tidsbegränsningen i den tänkta lagen — med viss noggrannhet kunna beräknas.

Mot denna bakgrund anser kommittén att det krävs starka skäl för en komplicerad anordning med solidariskt ansvar mellan försäkringsinrättningarna och omfördelning av de aktuella kostnaderna. Några sådana skäl har kommittén inte kunnat finna. Svårigheterna att konstruera en lämplig fördelningsnyckel gör det ytterligt tveksamt om man genom en omfördelning uppnår den eftersträlvade utjämningen mellan bolagen. Det är inte uteslutet att en omfördelning enligt de riktlinjer som aktuariegruppen har skisserat innebär en betydande risk att de ojämnheter som finns mellan bolagen ytterligare förstärks. Hela tanken med ett poolarrangemang framstår under sådana betingelser som förfelad. Kommittén kan för

sin del inte finna några andra grunder för en omfördelning än dem som aktuariegruppen har aktualiserat.

Härtill kommer vissa invändningar som sammanhänger med kommitténs principiella motivering för värdesäkring. Varje försäkringsinrättning har på ett eller annat sätt tillgodogjort sig överräntan på sina livränteplaceringar. Åtminstone när det gäller uppräkningsen av redan existerande livräntor kan det från den synpunkten vara tveksamt om andra bolag skall hjälpa ett bolag med stort bestånd i förhållande till aktuell premiekapacitet. Särskilt om detta bolag har använt avvecklingsvinsterna till en sänkning av premieuttaget förefaller det mindre rättvist med en clearing.

Av RFV förvaltade livräntor (avsnitt 2.6 och 5.6) kommer enligt uttalande av verket att kunna värdesäkras med hjälp av medel ur yrkesskadeförsäkringsfonden. Det är i detta sammanhang knappast aktuellt att överväga en fördelning av kostnaderna för värdesäkring av livräntor som möjligen kan komma att inköpas hos RFV och som kommer att falla under den nu aktuella lagstiftningen. Kommittén utgår med hänsyn till det anförda från att någon omfördelning inte skall bli nödvändig för att klara tillägg till inköpta livräntor.

Om ett bolag inte får behålla ansvarigheten för sina livräntor eller i framtiden skulle upphöra med sin verksamhet annorledes än i samband med överlåtelse av rörelsen, bör det avhända sig ansvarigheten för sina livräntor genom inköp hos RFV på sådana villkor att RFV också svarar för den framtida värdesäkring av livräntorna, dvs. mot en premie som beräknats på grundval av system B. Något clearingsystem för att säkra fortsatta indextillägg till livräntor i bestånd hos bolag som upphör med sin verksamhet har inte aktualitet om system B tillämpas på värdesäkring.

5.12 Erforderlig lagstiftning

Uppräkningsen och den fortsatta värdesäkring av ansvarslivräntorna fordrar en särskild lag. Kommittén anser det mindre

lämpligt från olika synpunkter att åstadkomma regleringen genom ändringar i TLL eller genom en ny författning avseende alla skadeståndslivräntor som utgår ur försäkring.

6.1 Eventuell begränsning i värdesäkringen

TLL (liksom TLF och 1971 års kungörelse) blir, om allmänna ändringslagen genomförs, en övergångslag av samma karaktär som den lag om ansvarslivräntorna som kommittén har dragit upp riktlinjerna för i avsnitt 5. Ansvarslivräntelagen kommer att innehålla en femprocentig begränsning av den årliga inflationsgarantin efter samma mönster som gäller beträffande ändring enligt allmänna ändringslagen, och det kan måhända övervägas om samma begränsning bör införas i TLL. En sådan justering av lagen skulle medföra en så långt möjligt enhetlig behandling av alla skadeståndslivräntor.

Att man samtidigt i enhetlighetens intresse övergår till en finansiering enligt B-systemet anser kommittén dock av bl. a. ekonomiska och administrativa skäl olämpligt. En annan sak är att eventuella nya grunder för fonderingen av livräntekapital kommer att slå igenom också på trafiklivränteområdet och leda till en omräkning av trafiklivräntefonderna (avsnitt 6.3).

Om man inte begränsar indextilläggen enligt TLL till femprocentnivån kommer trafiklivräntetagarna i en fördelaktigare position än andra livräntetagare vid en kraftig inflation. Inflationskompensationen för en livränta enligt allmänna ändringslagen eller ansvarslivräntelagen skulle automatiskt begränsas till nämnda nivå, medan kompensa-

tionen enligt TLL inte skulle begränsas på annat sätt än genom att tilläggen kan bromsas genom särskilt förordnande enligt 11 § — en åtgärd som emellertid med hänsyn till intentionerna bakom stadgandet måste betraktas som en undantagsföreteelse (jfr TLP s. 78).

Kommittén anser att en enhetlig reglering för samtliga livräntor av möjlig inflationskompensation i och för sig är önskvärd. Det framstår emellertid från flera synpunkter som olämpligt att nu göra ett ingrepp i TLL för att åstadkomma denna enhetlighet.

Först bör pekas på att åtgärden skulle innebära en försämring för trafiklivräntetagarna i jämförelse med den värdesäkring de i dag har tillförsäkrats genom TLL. Man kan inte gärna göra en uppdelning av livräntor som utgår enligt TLL före och efter ingreppet i lagen och låta begränsningen gälla enbart sistnämnda kategori. En livränta som utgår i dag och vars innehavare åtnjuter den praktiskt sett obegränsade värdesäkring som nu gäller skulle följaktligen också drabbas av ändringen. Man kan vidare inte utesluta att komplikationer kan uppkomma för försäkringsinrättningarna.

Att en femprocentgräns kanske inte får någon betydelse vid en normal inflationsutveckling innebär inte att man kan se bort från de nu berörda nackdelarna med en ändring i TLL. Kommittén finner för sin del att lagen bör lämnas orubbad på den aktuella punkten, och vill framhålla att

olikheter mellan TLL och övrig lagstiftning kommer att föreligga också på andra punkter, bl. a. när det gäller finansieringsmetod.

6.2 Övriga frågor om ändring i gällande lagstiftning

De ändringar i TLL och TLF som enligt kommittén bör genomföras i detta sammanhang har inget egentligt samband med värdesäkring av övriga skadeståndslivräntor. Det gäller *dels* en förändring av undantaget beträffande utlandsskador, som behandlas i avsnitt 7.1 och 7.2, *dels* en ändring av de månader mellan vilka basbeloppsjämförelsen enligt 9 § TLL skall ske och *dels* tillägg i 16 § TLL och 6 § TLF angående utmätning av livräntebelopp (se avsnitt 8.3).

6.3 Eventuell ändring av grunderna för trafiklivräntorna

Om man går över till ett mera realistiskt ränteantagande vid beräkning av livräntas kapitalvärde, ter det sig naturligt att tillämpa detta antagande även för de nuvarande fonderna för trafiklivräntor. Betydande belopp kommer då att frigöras. Dessa borde kunna användas för den fortsatta värdesäkring av trafiklivräntorna och åtminstone temporärt minska behovet av finansiering via trafikförsäkringspremierna.

7.1 Äldre trafiklivräntor på grund av försäkring

De svenska trafikförsäkringsbolagen har, som redovisats i avsnitt 2.5.4, i bilansvarighetsförsäkringens form åtagit sig att ersätta i utlandet trafikskadade svenskar enligt svensk skadeståndsrätt i de fall anspråk kan göras gällande på grund av svensk trafik- eller bilansvarighetsförsäkring. Om den sammanlagda ersättningen enligt skadelandets lag understiger vad den skadelidande skulle få enligt svensk skadeståndsrätt regleras skadan enligt denna. Också i vissa andra avseenden än beträffande själva ersättningen innebär åtagandet att svenska regler tillämpas om dessa är gynnsammare för den skadelidande. Förutsätter ansvaret enligt skadelandets lag t. ex. att den skadelidande bevisar vållande garanteras han en bedömning enligt svenska bilansvarighetsregler om omkastad bevisbörda.

Om prövningen i ett skadefall som omfattas av åtagandet leder till att livränta skall utgå har denna inte ansetts kunna få del av värdesäkringen enligt TLL. Här har försäkringsinspektionen åberopat det uttryckliga undantaget i 1 § 2 st. Däremot har inspektionen medgivit att merkostnaderna till följd av de ändrade bedömningsnormerna får redovisas som skadekostnader inom trafikförsäkringen fastän förfarandet hade kunnat avvisas på formella grunder, närmast 3 § TFL. Samma förhållande gäller

emellertid beträffande skador utom riket som bolagen sedan länge har medgivit att redovisa som trafikförsäkringsskador, t. ex. sådana skador som ersätts på grund av den generella trafikförsäkringsgarantin inom de nordiska länderna.

Försäkringsinspektionen har i december 1969 begärt att kommittén överväger ett slopande av utlandsundantaget i TLL.

7.1.1 Förarbetena till 1 § 2 st. trafiklivräntelagen

7.1.1.1 Trafiklivräntekommittén

I TLK (s. 79—83) behandlas frågan om värdesäkringen av trafiklivräntorna också skulle omfatta livräntor med internationell anknytning. Härmed avsåg trafiklivräntekommittén livränta som utgår i anledning av skada orsakad av utländskt motorfordon här i riket eller av svenskt motorfordon utomlands. Kommittén ansåg att det var svårt att åstadkomma en ur alla synpunkter tillfredsställande reglering.

Man kunde å ena sidan lösa frågan efter samma linjer som gäller för den grundläggande skadelivräntan, dvs. de regler som tillämpas enligt lex loci. Värdesäkringen skulle då enbart omfatta livräntor som utgår i anledning av här i riket inträffad trafikskada. Kommittén fann en sådan reglering stämma väl med det förhållandet att den obligatoriska trafikförsäkringen, som finansierar värdesäkringen, enligt 3 § TFL endast täcker skada som har uppkommit vid trafik här i riket med det försäkrade fordonet.

Å andra sidan kunde man enligt kommittén

lägga sociala synpunkter på frågan. Det kunde främst av sociala skäl synas angeläget att låta kompensationen för penningvärdeförsämringen tillfalla alla livräntetagare med anknytning till Sverige. Värdesäkring skulle i enlighet härmed omfatta dels livräntor i följd av trafikskada här i riket och dels livräntor som i anledning av trafikskada utomlands utgår till personer som har stadigvarande hemvist i Sverige.

Men kommittén ansåg att sociala rättvisekrav inte borde tillmätas avgörande betydelse. Den hänvisade till sina direktiv, där det sägs att värdesäkring av försäkringsmässiga hänsyn borde avgränsas så att den i huvudsak enbart omfattar livräntor från den obligatoriska trafikförsäkringen. Kommittén ville därför låta den obligatoriska trafikförsäkringens giltighetsområde vara utslagsgivande. I enlighet med detta begränsade kommittén för sin del giltigheten av den föreslagna lagen till livränta som utges jämlikt TFL eller som i anledning av här i riket inträffad händelse utges på grund av bilansvarighetsförsäkring på sådant motorfordon varå TFL enligt 2 § är tillämplig (1 § 2 st. förslaget till TLL).

Kommittén belyste vissa praktiska konsekvenser av sin ståndpunkt. Avgörande är om den skada, som föranlett livräntan, har *uppkommit i Sverige*. Ovidkommande är om skadan har orsakats vid trafik med här i landet registrerat fordon eller med utländskt fordon. Livräntetagarens nationalitet eller hemvist spelar inte heller någon roll. Om en utlänning invalidiseras vid tillfällig vistelse i Sverige påverkas livräntans storlek inte av valutakurserna eller av att penningvärdet eventuellt utvecklas annorlunda i Sverige än i utlänningens hemland. Om trafikskadan däremot har *inträffat utomlands* utesluts livränta i anledning av skadan från värdesäkringen, oavsett om skadan har orsakats av en svensk eller utländsk bil och oavsett om livräntetagaren är svensk eller utlänning. Kommittén pekade på att en svensk, som färdas utomlands som passagerare i en svensk bil och orsakas skada av den svenske föraren, inte får värdesäkring på livränta i anledning av skadan. Kommittén fann detta i och för sig beklagligt men ansåg det mindre anmärkningsvärt med hänsyn till att själva skadeståndskravet i detta fall troligen bestäms av ett utländskt rättssystemts regler.

7.1.1.2 Departementsförslaget

Trafiklivräntekommitténs ståndpunkt godtog i princip vid departementsbehandlingen av förslaget till TLL (TLP s. 47—48).

Departementschefen ansåg att ståndpunkten onekligen kunde tyckas medföra vissa säregna

konsekvenser. Eftersom förmånerna är anpassade till prisutvecklingen här i landet borde värdesäkring tillkomma endast den som, då han uppbär livräntan, har stadigvarande hemvist i Sverige. Man skulle emellertid med en regel av denna innebörd få lov att utreda varje särskilt livräntefall utan motsvarande garantier för ett tillfredsställande resultat. Enligt departementschefen skulle gränsdragningsproblemet uppkomma. Å andra sidan fann han att en svensk värdesäkring av livräntor som går till utlandet i praktiken inte kan anses omotiverad. Penningutvecklingen inom Europa är nämligen i stort sett likartad den i Sverige. Beträffande personer med hemvist i Sverige som skadas i utlandet erinrade departementschefen att livränta där ofta är en ovanlig ersättningsform. I likhet med kommittén fann han att dessa skadefall redan på grund av de internationella skadestandsreglerna kan vara sämre skyddade än om skadan har skett i Sverige. Det var enligt departementschefen inte möjligt att i det nämnda avseendet förbättra dessa skadelidandes ställning i samband med trafiklivräntelagstiftningen.

7.1.2 Kommitténs ståndpunkt

Trafikförsäkringsbolagens åtagande att ersätta vissa skador som drabbar svensk person vid trafik utomlands enligt svensk skadeståndsrätt innebär en förstärkning av utlandsresenärernas försäkringsskydd som bör hälsas med tillfredsställelse. En tillämpning av svenska skadestandsregler kan antas i de flesta fall ge den skadelidande en förmånligare ställning än den som tillkommer honom enligt *lex loci* eller annan främmande lag som skall tillämpas vid trafikolycka i utlandet. Försäkringsinspektionen har visat sin positiva inställning genom att medge att de ökade kostnader som uppstår till följd av det utvidgade åtagandet får redovisas som skadekostnader inom trafikförsäkringen.

När trafiklivräntelagstiftningen tillkom fanns det inte något utvidgat åtagande av innebörd att avsteg för vissa särskilt angivna skadelidande gjordes från eljest tillämpade internationella skadestandsregler. Det föreföll i det sammanhanget naturligt att begränsa värdesäkring till livräntor på grund av skador som har uppkommit i Sverige. Lösningen överensstämde väl med *lex loci*-principen, och det befanns — som

framgår av övervägandena i samband med lagstiftningen — olämpligt att ge inflations-skydd åt livräntor som normalt bestäms med tillämpning av skadestandsreglerna i utländska rättssystem.

Trafikförsäkringens åtagande beträffande svenska personer som skadas utomlands modifierar på ett praktiskt betydelsefullt sätt *lex loci-regeln*. Olyckslandets lag sätts ur spel om tillämpning av svensk rätt medför fördelaktigare behandling av den skadelidandes ersättningsanspråk. Med utvidgningen har de förutsättningar i viss mån förändrats under vilka undantaget i TLL för utlandsskador tillkom. Detta undantag utgör nu ett hinder att i full utsträckning garantera skadelidande det skydd som avses med trafikförsäkringens åtagande. Det är därför motiverat att undantaget omprövas, även om en modifiering i TLL på denna punkt kan antas få begränsad praktisk betydelse på grund av förslaget att värdesäkring i fortsättningen skall knytas till skadeståndsskyldigheten (avsnitt 7.4).

Om undantaget helt slopas skulle värdesäkring av gamla trafiklivräntor komma att omfatta livränta som utgår på grund av svensk trafikförsäkring eller bilansvarighetsförsäkring, om försäkring inte avser statligt fordon eller s. k. områdesfordon (jfr 1 § 2 st. TLL och 2 § 4 st. TFL). Livräntorna inom denna kategori kan indelas enligt följande:

a) Den skada som har föranlett livräntan har *uppkommit i Sverige* i följd av trafik med svenskt eller utländskt fordon och drabbat svensk eller utlänning. Svensk eller — undantagsvis — utländsk lag kan ha tillämpats. Dessa livräntor har redan värdeskydd enligt TLL.

b) Den skada som har föranlett livräntan har *uppkommit utomlands* i följd av trafik med svenskt fordon och drabbat svensk eller utlänning. Svensk eller utländsk lag kan ha tillämpats. Inga livräntor av detta slag har värdeskydd enligt TLL.

En utvidgning av TLL på så sätt att utlandsundantaget slopas får — såvitt den inverkar på livräntor enligt försäkringens nya åtagande — antas ligga helt i linje med den strävan som kommer till uttryck i åtagan-

det, nämligen att ge svenska skadelidande bästa möjliga skydd när de drabbas av trafikskador i utlandet. Det måste för alla parter i en skadesituation framstå som en påtaglig nackdel att åtagandet inte kan tillämpas fullt ut.

Som framgår av sammanställningen kommer lagen emellertid — om undantaget helt slopas — att omfatta också andra slag av livräntor än sådana som kan hänföras till det vidgade åtagandet. Detta är till en början fallet med livränta på grund av främmande lag som utgår ur svensk försäkring till utlänning. Vid trafik med svensk bil i Västtyskland t. ex. har västtysk medborgare skadats och tillerkänts livränta enligt västtysk rätt. Det sagda gäller vidare sådan livränta som undantagsvis kan tänkas utgå till svensk person på grund av främmande lag (om denna är fördelaktigare än svensk vid skadeståndsbestämningen).

I fråga om de nu nämnda kategorierna föranleder finansieringsfrågan delvis andra överväganden än beträffande livräntor på grund av åtagandet. En utvidgning av TLL — såvitt den medför värdeskydd för livränta till svensk person — måste rimligen bedömas som något positivt, även om den omständigheten att livränta och inflations-tillägg följer skilda rättssystem i och för sig strider mot trafiklivräntekommitténs intentioner. Det kan också antas att en värdesäkring av livräntor inom denna kategori inte drar kostnader som är av någon avgörande betydelse i sammanhanget.

Mera anmärkningsvärt kan det synas vara att värdesäkringstillägg i vissa situationer skulle kunna komma att utgå till utlänning på grund av skada i utlandet. Redan enligt TLL i dess nuvarande lydelse kan emellertid en livränta till utlänning, bosatt i utlandet, värdesäkras enligt TLL:s regler, nämligen om olyckshändelsen har inträffat i Sverige. Försäkringsinspektionen har i sin framställning till kommittén över huvud taget inte berört någon annan lösning av frågan än att inskränkningen beträffande utlandsskador helt slopas. Kommittén anser likväl att man i första hand bör pröva en mera begränsad utvidgning av TLL. Inspek-

tionen har också under hand förklarat sig instämma i denna ståndpunkt. Otvivelaktigt kan det tänkas uppstå situationer där det framstår som uppseendeväckande att livränta till utlänning värdesäkras. Tänkbara tekniska komplikationer vid en skadereglering som sköts av utländskt försäkringsbolag eller av utländsk byrå bör heller inte förbises.

Av naturliga skäl kan en lösning som medför en försämring för vissa skadelidande i förhållande till vad som redan nu gäller inte komma i fråga. Varje begränsning som uteslutande vilar på krav på svenskt medborgarskap eller hemvist här i landet måste med hänsyn härtill uteslutas. Samma invändning kan i viss mån riktas mot en begränsning som innebär att TLL endast tillämpas när livräntan har bestämts enligt svensk rätt. Här skulle det också vara nödvändigt att vid skaderegleringen, som i de allra flesta fall äger rum utom rätta, klarlägga vilket lands lag som tillämpas med hänsyn till frågans betydelse för värdesäkring.

Den lösning som under dessa förhållanden synes möjlig att genomföra är att man i huvudsak knyter utvidgningen till livräntor till följd av utlandsskador som har drabbat personer tillhörande de kategorier som försäkringens åtagande omfattar. Man tillgodoser därmed de intressen som bär upp försäkringsinspektionens framställning. Oavsett om en livränta har bestämts enligt svensk eller enligt utländsk rätt kommer den att värdesäkras under förutsättning att svensk trafikförsäkring gäller. Om värdesäkringens får gälla också vid utlandsskador kan man emellertid anta att de fall då utländsk rätt bedöms fördelaktigare än svensk rätt blir av endast teoretiskt intresse.

Kommittén behandlar i specialmotiveringen hur det nya undantaget skall utformas (avsnitt 8.3.1, 1 §).

Den utvidgning som kommittén sålunda vill föreslå beträffande tillämpningen av TLL kommer inte att gälla livräntor som har fastställts före ikraftträdandet. Kommittén anser det inte nödvändigt att komplettera lagstiftningen med något stadgande

om tillämpning beträffande tidigare fastställd livränta på vilken det utvidgade åtagandet har tillämpats. Man kan utgå från att erforderlig uppräknings i sådana fall görs av vederbörande bolag utan dylik föreskrift.

7.2 Äldre trafiklivräntor som utges av statsmedel

Staten har inte gjort något åtagande att på samma sätt som trafikförsäkringens tillämpa svensk lagstiftning på passagerarskador i utlandet. Kommittén förutsätter dock att en reglering av passagerarskada som har orsakats vid utlandstrafik med fordon tillhörigt svenska staten sker efter samma principer som kommer till uttryck i trafikförsäkringens vidgade åtagande.

Det måste också observeras att en ändring av 1 § 2 st. TLL i enlighet med vad som har föreslagits inte innebär att det förbättrade skyddet tränger igenom i fråga om alla trafiklivräntor på grund av försäkring. Utgår sådan livränta på grund av bilansvarighetsförsäkring på staten tillhörigt motorfordon värdesäkras den nämligen enligt 1 § TLF direkt av statsmedel. Om inte också begränsningen i denna bestämmelse till skador som har uppkommit här i landet slopas kommer livräntor inom den ifrågasvarande kategorien följaktligen att ställas utan värdesäkringsskydd om de grundar sig på utlandsskada.

På grund av det sagda bör också 1 § TLF ändras så att förordningen inte begränsas till livränta i anledning av skada som har uppkommit här i landet. Beträffande den närmare utformningen hänvisas till avsnitt 8.3.2, 1 §.

7.3 Äldre ansvarslivräntor

Den vanliga ansvarsförsäkringens täcker i normala fall det skadeståndsansvar som kan åläggas den försäkrade oberoende av var skadehändelsen har inträffat.

Vad som ersätts ur försäkringens är skadestånd som åläggs den försäkrade enligt lag. Härmed avses den lag som är tillämplig

på skadehändelsen, dvs. som regel *lex loci*.

Skadas t. ex. passagerarna i svenskt flygplan vid olycka i utlandet har försäkringen att ersätta dem med vad som utgår enligt lagen i det land där olyckan inträffar.

Inom ansvarsförsäkringen finns inte någon motsvarighet till trafikförsäkringens åtagande att betala skadestånd enligt svensk lag när detta innebär förmånligare behandling av den skadelidande. De problem som utlandsskadorna för med sig är därför i detta sammanhang av i viss mån annan karaktär än då det gäller trafiklivräntorna.

Det kan enligt kommitténs uppfattning knappast komma i fråga att lagstiftningen om ansvarslivräntorna blir tillämplig på alla skadeståndslivräntor bara av den anledningen att ersättning utgår ur svensk ansvarsförsäkring. Man får anta att en livränta på grund av utlandsskada oftast åläggs enligt utländsk rätt, och det synes principiellt och praktiskt olämpligt att värdesäkringstillägg utgår till sådan livränta. Det sagda har i viss mån giltighet även om den skadelidande är svensk medborgare eller bosatt i Sverige.

De fall där svensk lag tillämpas på utlandsskada måste tills vidare bedömas som så hypotetiska att de kan lämnas ur räkningen. Det bör nämligen observeras att frågan — med lagstiftningens övergångskaraktär — har mycket begränsad praktisk betydelse.

Kommittén har mot denna bakgrund stannat för att lagen inte bör gälla livränta till följd av skada som har uppkommit utomlands.

Att — som ifrågasatts vid remissbehandlingen av 1970 års PM — ytterligare begränsa tillämpningsområdet så att t. ex. utlänningar som skadas i Sverige och får skadeståndet bestämt enligt svensk lag inte blir berättigade till värdesäkring anser kommittén inte lämpligt.

7.4 Nya livräntor

I avsnitt 3 har kommittén utvecklat sitt förslag att skadeståndslivränta skall följa penningvärdets växlingar genom tillägg vid

fallande och reduktion vid stigande penningvärde. Värdesäkringsförpliktelsen blir enligt allmänna ändringslagen en del av själva skadeståndsskyldigheten. Förpliktelsen att utge värdesäkringstillägg skall följa vad som tillämpas i fråga om skadeståndet i övrigt.

Skadeståndslivränta som — på grund av den internationella privaträttens regler eller jämlikt åtagande av den förpliktade — bestäms enligt svensk lag på grund av händelse som inträffat den 1 januari 1973 eller senare kommer följaktligen att få värdesäkringstillägg oavsett om händelsen har inträffat här i landet eller utomlands. Annan anknytning till Sverige — t. ex. att den skadelidande vid olyckshändelse i utlandet är svensk medborgare — medför inte att skadeståndet indexregleras om inte detta till äventyrs har stadgats i den lag som tillämpas på skadeståndsskyldigheten.

Någon särskild reglering av värdesäkringens omfattning vid skada med utländsk anknytning är med den valda konstruktionen av värdesäkringsförpliktelsen inte nödvändig.

Till synes uppkommer med den nu angivna lösningen en försämring för de skadelidande i förhållande till vad som följer av TLL i dess nya lydelse enligt avsnitt 7.1.2. Det nya utlandsundantaget i TLL kommer nämligen inte att hindra värdesäkring av livränta som har bestämts med tillämpning av utländsk rätt. Kommittén tror emellertid att denna nackdel inte skall komma till praktiskt uttryck. Bedömningen av frågan om vilket lands lag som är fördelaktigast för den skadelidande måste nämligen ske med beaktande också av att svensk lag innebär värdesäkring av en eventuell livränta.

8 Specialmotivering

Värdesäkringslagstiftningen på skadeståndsområdet kommer, om kommitténs förslag genomförs, att bestå av följande författningar (jfr avsnitt 3.8 och 4):

a. *allmänna ändringslagen* beträffande skadeståndslivränta på grund av händelse som har inträffat år 1973 eller senare,

b. *TLL* beträffande trafiklivränta (livränta som utgår på grund av trafikskada) i anledning av händelse som har inträffat före år 1973 och på vilken lagen i dag är tillämplig,

c. *ansvarslivräntelagen* (avsnitt 5) beträffande ansvarslivränta (livränta som utgår på grund av ansvarsförsäkring och som inte faller under *TLL*, *TLF* eller 1971 års kungörelse) i anledning av händelse som har inträffat före år 1973,

d. *TLF* och *1971 års kungörelse* beträffande statlig trafiklivränta eller annan statlig livränta i anledning av händelse som har inträffat före år 1973 och på vilken resp. författning i dag är tillämplig.

Kommittén lämnar i följande avsnitt särskild motivering till de nya och förändrade bestämmelser som föranleds av kommitténs förslag.

Det bör dessutom anmärkas att allmänna ändringslagen föranleder en erinran i skadeståndslagen om värdesäkringsförpliktelsens existens (se kommitténs lagförslag 3, som tills vidare har utformats på grundval av förslaget till skadeståndslag).

8.1 Allmänna ändringslagen

1 §

Paragrafen innehåller den grundläggande föreskriften att skadeståndslivränta skall ändras i anslutning till basbeloppet enligt *AFL* (avsnitt 3.6).

Genom allmänna ändringslagen utvidgas den ersättningskyldighet som följer av gällande regler om skadestånd i utomobligatoriska förhållanden. Lagen blir en del av dessa regler. Därav följer bl. a. att dess tillämplighet begränsas till fall där skadeståndet bestäms enligt svensk lag. Särskild reglering beträffande skador som inträffar i utlandet är därför inte nödvändig (avsnitt 7.4). Praktiskt sett torde lagen komma att i fråga om trafikskadorna få samma tillämpningsområde i detta avseende som *TLL* med den ändring däri som föreslås enligt avsnitt 7.1.2.

Som framgår av det sagda förutsätts för tillämpningen att livräntan har fastställts till fullgörande av skadeståndsskyldighet. Den dom eller det avtal som bestämmer denna skyldighet skall grunda sig på eller, såsom i fråga om den s.k. trygghetsförsäkringen (avsnitt 2.2), hänföra sig till de allmänna regler om skadeståndsansvar för eget eller annans vållande som nu har tagits in i förslaget till skadeståndslag. Ansvaret kan också grundas på speciallag, som t. ex. järnvägsansvarighetslagen, *BAL* eller atoman-svarighetslagen, eller på skadeståndsregler

som har vuxit fram i rättspraxis (se härom förslaget till skadeståndslag, s. 17—18).

Skadeståndslivränta fastställs normalt enligt de allmänna föreskrifter om beräkning av skadestånd som nu finns i 6 kap. 2 och 4 §§ SL (5 kap. 3 och 4 §§ förslaget till skadeståndslag). Dessa gäller som regel även om själva skadeståndsansvaret har reglerats i speciallag eller avtal, och detta ibland utan uttrycklig hänvisning. Ofta sägs emellertid att skadeståndet skall bestämmas "enligt allmänna skadeståndsregler" e. l. En tillämpning av de allmänna föreskrifter som nu avses innebär i fortsättningen att ersättning i form av livränta ändras enligt allmänna ändringslagen. Finns det i speciallag eller avtal särskilda föreskrifter om hur skadeståndet skall bestämmas får man in dubio anse allmänna ändringslagen tillämplig om ersättningen bestäms i form av livränta.

Om någon tar på sig betalningsskyldighet utöver skadeståndsreglerna får det prövas från fall till fall om värdesäkring av en livränta skall äga rum. Sådant åtagande kan t. ex. förekomma i förlikningsavtal. Ofta bör det därvid vara naturligt att allmänna ändringslagen skall tillämpas, särskilt om åtagandet till en del vilar på skadeståndsreglerna och endast till en del går utöver dessa. Det kan vidare erinras om att staten utger ersättning "ex gratia" till skadelidande enligt KK (1971: 505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott eller enligt föreskrifterna för det s. k. rymlingsanslaget (SFS 1967: 219). I fall av detta slag kan allmänna ändringslagen inte anses tillämplig om inte detta direkt framgår av omständigheterna, t. ex. genom förklaring i samband med att ersättningen fastställs.

Att värdeföljsamheten är en del av själva skadeståndsskyldigheten kan få betydelse i bl. a. följande avseenden.

I den mån regress är möjlig beträffande livräntans grundbelopp kan regress utövas också beträffande belopp som utges enligt allmänna ändringslagen. Inom trafikförsäkringen kommer regress i fråga bl. a. när fordonsföraren har orsakat skadan uppsåtligt eller av grov vårdslöshet, eller i sam-

band med rattfylleri eller olovlig körning. Föremål för regress är endast faktiskt utbetalade belopp — grundbelopp av livräntan plus höjningsbelopp —, inte vad som har fonderats för säkerställande av beloppen (jfr Hellner, Försäkringsgivarens regressrätt s. 178). En sänkning av livränta vid stigande penningvärde minskar på motsvarande sätt de belopp beträffande vilka regress kan utövas.

Karaktären av skadestånd har betydelse också när skadeståndsskyldigheten är begränsad till visst belopp. Sålunda innehåller 254 § sjölagen (1891: 35 s. 1) begränsningar i redares ansvar enligt sjölagen eller allmän lag. Ansvar enligt atomansvarighetslagen (1968: 45) för innehavare av atomanläggning begränsas enligt 17 § till vissa belopp. Inom lufträtten är fraktförarens ansvarighet vid passagerarskada begränsad enligt 1929 års Warszawakonvention och 1955 års Haag-protokoll. Inskränkningar av detta slag i skadeståndsskyldigheten, som kan finnas också på andra områden än de nu nämnda, innebär att värdesäkringsförpliktelsen måste rymmas inom begränsningsbeloppet, dvs. detta måste räcka till säkerställandet av såväl livräntans grundbelopp som värdesäkringstillägg.

Om däremot begränsningen uteslutande hänför sig till den ansvarighet som en försäkringsgivare är skyldig att bära enligt lag eller har åtagit sig i försäkringsavtalet, är läget annorlunda. Exempel är begränsningen i trafikförsäkringsgivares ansvarighet enligt 11 § TFL (avsnitt 2.2) samt begränsningsbelopp som gäller enligt villkoren i vanlig ansvarsförsäkring (avsnitt 2.2.1.1). Också statens ansvar kan vara begränsat som om trafikförsäkring förelegat — se 2 § lagen (1939: 776) med vissa bestämmelser rörande trafikförsäkring å motorfordon, som nyttjas av staten, m. m. I den mån livräntans grundbelopp plus kostnaderna för värdesäkring enligt allmänna ändringslagen rymms inom begränsningsbelopp av denna karaktär täcker försäkringen såväl grundbelopp som höjningar enligt allmänna ändringslagen (jfr 91 § FAL och 3 § TFL). Men om begränsningsbeloppet inte räcker,

faller skadeståndsbördan till en del på den skadeståndsskyldige personligen. För trafikförsäkringens del torde frågan, med tanke på det mycket höga belopp som nu gäller som begränsning vid personskada, ha endast teoretiskt intresse. Inom den frivilliga ansvarsförsäkringen är det däremot tänkbart att nuvarande belopp inte förslår. Man kan emellertid utgå från att försäkringsgivarna gör de justeringar som allmänna ändringslagen föranleder, lika väl som man under årens lopp av andra orsaker justerat begränsningsbeloppen.

För lagens tillämpning är avgörande om viss ersättning utgör livränta eller inte. Trafiklivräntekommittén ansåg det inte nödvändigt att definiera vad som menas med "livränta". Den uttalade att ordet inom skadeståndsrätten används som beteckning dels för den periodiska ersättning för nedsatt förvärvsförmåga som i anledning av uppkommen skada utgår efter det av skadan orsakat akut sjukdomstillstånd har upphört, dels för sådan periodisk ersättning till efterlevande som utgår jämlikt 6 kap. 4 § SL. Någon svårighet att i praktiken avgöra vad som är att anse som livränta trodde man inte skulle föreligga (TLK s. 95, TLP s. 59).

Skadeståndskommittén delar trafiklivräntekommitténs uppfattning men vill beröra några tillämpningsfrågor.

Livränta bör anses föreligga när en förmån har fastställts att utgå med visst periodiskt belopp under kortare eller längre tid. Det stämmer väl med lagstiftningens syfte att värdesäkringen omfattar även en provisorisk livränta, t. ex. en livränta som har bestämts att utgå i avvaktan på rehabilitering av den skadade eller på att dennes tillstånd skall stabiliseras så att ersättningsfrågan kan prövas slutligt (avsnitt 2.1.1). I likhet med en slutligt fastställd livränta är en provisorisk livränta underkastad värdeminskning vid fallande penningvärde. Däremot anser kommittén inte att acontobelopp som ett försäkringsbolag betalar ut till en skadad eller en efterlevande person för att täcka löpande behov under den tid som åtgår för skaderegleringen formellt bör anses som livränta i detta sammanhang.

Lagen skall givetvis inte tillämpas på en livränta som har bytts ut mot ett engångsbelopp. Som fallet är med TLL (jfr 13 §) gäller lagen inte heller sådan del av livränta som har bytts ut mot engångsbelopp. Förhållandena vid den tidpunkt då höjning eller sänkning kommer i fråga enligt 2 § är avgörande. En annan sak är att storleken av ett eventuellt engångsbelopp kan påverkas av ändringslagen på så sätt att beloppet inkluderar också sådan höjning av livräntan som har skett före utbytet.

I det livräntebelopp som läggs till grund för höjning eller sänkning enligt lagen ingår principiellt endast sådan del av den skadelidande tillkommande belopp som det åligger den förpliktade att utge.

Om livräntan — på grund av regressreglerna eller av annan anledning — bestämts enligt den s. k. bruttolivräntemetoden (avsnitt 2.1.2) omfattar värdesäkringsförpliktelsen följaktligen inte sådana värdesäkrade förmåner som skadeståndet har samordnats med (t. ex. yrkesskadelivränta). Sådan del av samordningsförmån som utgör gottgörelse för penningvärdets förändring skall lämnas ur räkningen när det belopp fastställs som skall ligga till grund för ändring. Allmänna ändringslagen skall följaktligen i detta avseende tillämpas på det sätt som har kommit till uttryck i 5 § 2 st. och 10 § 2 p. TLL. Kommittén har inte ansett särskild föreskrift härom nödvändig. Vid samordning enligt bruttolivräntemetoden med annan förmån som inte är värdesäkrad — om sådana fall ännu förekommer — torde däremot värdesäkringsförpliktelsen böra omfatta hela livräntan, alltså även den del därav som svarar mot den andra förmånen. En sådan ordning, som motiveras av den skadelidandes intresse, gäller enligt TLL (TLP s. 71). Det kan anmärkas att bruttolivräntemetoden successivt får allt mindre betydelse sedan regressrätten inom yrkesskadeförsäkringen avskaffades med verkan från den 1 januari 1969.

Vid samordning som äger rum enligt den s. k. nettolivräntemetoden påverkar framtida förändringar i samordningsförmånen inte skadeståndsbeloppet, och motsvarande pro-

blem uppkommer därför inte här. Vad som skall ändras enligt allmänna ändringslagen är det belopp som en gång har bestämts som livräntebelopp, med eventuella ändringar som redan har ägt rum enligt ändringslagen.

I normala fall erbjuder det inte några svårigheter att avgöra när en livränta skall anses fastställd. Man kan här följa allmänna principer om verkan av domstolsavgöranden och avtal. Fullföljdsförfarandet kan emellertid skapa vissa problem när det gäller livränta som har prövats av domstol. Om prövningen skett i första instans genom dom som vunnit laga kraft bör dagen för domstolens dom eller beslut gälla som fastställelsetidpunkt. Har högre instans prövat livräntan bör frågan om sådan tidpunkt avgöras med hänsyn till om den högre instansen lagt ett annat penningvärde till grund för livräntan än underinstansen. Om överinstansen fastställt livräntan i aktuellt penningvärde bör dagen för detta avgörande anses som fastställelsetidpunkt (jfr TLP s. 65—66).

Om livräntan bestämts i avtal skall den anses fastställd den dag då avtalet träffades.

Uppkommer i andra fall tvekan om vilken tidpunkt som skall gälla — t. ex. i sådant fall då ett avtal mellan den som skall utge skadeståndet och den skadelidande har fastställts av domstol — ligger det nära till hands att ta hänsyn till det penningvärde i vilket livräntan får anses vara bestämd, i exemplet närmast penningvärdet vid tiden för avtalet. Viss ledning kan vinnas i de principer som gäller på familjerättens område (se prop. 1966: 155 s. 23—24).

Det kan vid fastställandet av en livränta ha angetts att den skall utgå med olika belopp under skilda tidsperioder. Livräntebeloppet är då självfallet det belopp som gäller vid ingången av det år då ändring kommer i fråga (jfr 2 § nedan). Förhållandet har betydelse inte minst beträffande livränta som sätts ned vid pensionsålderns inträde. Har t. ex. föreskrivits att livräntan skall reduceras till hälften då livräntetagaren uppnår 67 års ålder skall reduktionen utföras på det belopp som då är aktuellt,

dvs. det ursprungliga beloppet med de ändringar som har ägt rum fram till den aktuella tidpunkten. Allmänna ändringslagen medför för övrigt att man alltid bör ange ändring som kvotdel av tidigare gällande livränta i stället för ett belopp i absoluta tal. Skulle belopp till vilket höjning eller nedläggning skall äga rum ha angivits i ett absolut tal, kan det ifrågasättas om inte detta bör justeras med hänsyn till de ändringar enligt allmänna ändringslagen som har ägt rum under tiden mellan fastställandet och den tidpunkt från vilken det nya beloppet skall gälla.

Avgörande för lagens tillämpning på viss livränta bör vara tidpunkten för den skadeorsakande händelsen ("skadehändelsen"), inte tidpunkten för fastställandet. Detta överensstämmer med skadeståndsrättsliga grundsatser och med nu gällande principer för fondavsättning inom ansvarsförsäkringen. I enlighet härmed anges att lagen är tillämplig om den händelse som föranlett livräntan har inträffat år 1973 eller senare, eftersom kommittén räknar med att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1973. Under övergångstiden måste observeras, att frågan om huruvida allmänna ändringslagen eller någon av uppräkningslagarna skall tillämpas beträffande viss livränta inte är beroende av tidpunkten för livräntans fastställande utan av tidpunkten för skadehändelsen. — Uttrycket "händelse" förekommer i 21 § 2 st. FAL och 11 § TFL; jfr också 6 § och 8 § 1 st. i 1960 års atomansvarighetslag (NJA II 1960 s. 384 ff).

2 §

Paragrafen anger i första och andra styckena den ändring i basbeloppet som utlöser ändring av livränta och den tidpunkt från vilken ändrat livräntebelopp skall utgå. Vilka livräntor som en ändring omfattar regleras i tredje stycket.

Första och andra styckena

Den förändring i basbeloppets höjd som föranleder tillägg till eller reduktion av livränta skall av främst administrativa skäl uppgå till minst 5 %. Beräkningen är inte

begränsad till visst år e. l. utan kan teoretiskt sträcka sig över en lång tidsperiod, kanske åtskilliga år vid endast mindre förändringar i penningvärdet. Systemet innebär alltså, när utvecklingen i någon riktning ett visst år inte uppgår till 5 %, en balansering av procenttalet till påföljande års utveckling (avsnitt 3.6).

Det bör i klarhetens intresse framhållas att 2 § anger en minimigräns, enbart knuten till utvecklingen av penningvärdet, medan 3 § avser en maximigräns som har knutits till kalenderåret. Förändringen av penningvärdet kan beaktas fullt ut, dvs. gränsen i 3 § saknar betydelse, om förändringen under ett år är 5 % eller mindre. Först om utvecklingen överskrider 5 % per år får denna gräns någon inverkan. Dessa förhållanden, som modifieras av regeln i 4 § om balansering av procenttal, skall närmare beläggas i anslutning till 3 och 4 §§.

Det första tillfälle då ändring kan komma i fråga är enligt *första stycket* den 1 januari året närmast efter det år då basbeloppet för december månad över- eller underskrider basbeloppet för december 1972 med minst 5 %. Påföljande ändringstillfällen anges i *andra stycket*. När basbeloppet för december månad ett påföljande år med minst 5 % över- eller underskrider det basbelopp som utlöst ändring enligt första stycket kommer en ny ändring i fråga.

Basbeloppet behöver inte utveckla sig i samma riktning mellan ändringstillfällena. Om t. ex. basbeloppet mellan december 1972 och december 1974 stiger med 5 % är sistnämnda basbelopp utgångspunkt för bedömning av såväl höjning som sänkning under det fortsatta tidsförloppet. Om basbeloppet sjunker med 5 % vid jämförelse med basbeloppet för december 1974 innebär paragrafen att sänkning av livräntorna skall äga rum. Om basbeloppet först stiger med 4 % fram till december 1975 och därefter sjunker med 2 % fram till december 1976 är förändringen i förhållande till utgångspunkten en ökning med 2 %. För ny ändring av livräntorna krävs i detta läge antingen en höjning av basbeloppet med 3 % eller en ytterligare sänkning med 7 %.

Inte endast faktiska förskjutningar i basbeloppets nivå utan också sådana procenttal, som enligt 4 § får balanseras, inverkar på den tidpunkt då ändring kan komma i fråga. Balanseringen skall närmare beläggas vid 4 §.

Tredje stycket

Ändring enligt första eller andra stycket omfattar alla livräntor som har fastställts före ingången av det år under vilket ändring kommer i fråga, dvs. före den dag fr. o. m. vilken ändringen enligt första och andra styckena skall räknas. I TLL motsvaras föreskriften av 9 § andra stycket. Av 3 § följer att ändringen sker lika för alla livräntor.

Det sagda kan illustreras på följande sätt. Om basbeloppshöjningen mellan december 1972 och december 1973 utgör 5 % höjs — med verkan från den 1 januari 1974 — alla livräntor som har fastställts under år 1973 och på vilka allmänna ändringslagen är tillämplig enligt 1 §. Livräntor fastställda under år 1974 får däremot inte någon höjning i detta sammanhang utan först fr. o. m. den 1 januari det år under vilket nästa ändring aktualiseras enligt andra stycket. Vid detta tillfälle ändras nämligen med enhetligt procenttal samtliga livräntor som har fastställts före den 1 januari det år ändringen äger rum.

3 §

Paragrafen anger i första stycket storleken av den ändring som utlöses enligt 2 §. Det procenttal med vilket basbeloppet har ändrats skall gälla också för ändringen av livräntan.

Ändringen begränsas dock till 5 % per år (jfr avsnitt 3.4). Vidare regleras i andra stycket avrundningen av brutet procenttal till närmaste lägre hela procenttal.

Under en normal utveckling av penningvärdet får begränsningen till 5 % inte någon praktisk betydelse. Om basbeloppsökningen enligt 2 § sträcker sig över flera år kommer den ram som anges i 3 § och som är knuten till kalenderår (jfr vid 2 §) att på motsvarande sätt vidgas. Har ändringen ut-

lösts av en minst femprocentig höjning av basbeloppet mellan december 1972 och december 1975 utgör ramen således 15 %. Är inflationen starkare än 5 % ett visst år mildras verkningarna av begränsningen genom systemet med balansering av procenttal enligt 4 §. Under en flerårig utveckling av detta slag kan emellertid inte heller detta system förhindra en eftersläpning till livräntetagarens nackdel. Livräntebeloppet höjs inte lika snabbt som den prisnivå som åter speglas i basbeloppets förändringar, och de balanserade procenttalen får inget utrymme förrän utvecklingen har dämpats igen (jfr också avsnitt 3.6). Förhållandet illustreras genom exempel vid 4 §.

Maximeringen till 5 % avser såväl höjning som sänkning av basbeloppet. Man kan följaktligen tänka sig att regeln kan medföra en eftersläpning också till livräntetagarens fördel under en längre tids deflation.

Växlingar mellan nedgång och uppgång i penningvärdet får bedömas på följande sätt. Om basbeloppet först stiger med 2 % under ett år och sedan sjunker med 6 % under det påföljande året har gränsen ingen betydelse. Enligt vad som sagts vid 2 § är relationen till det basbelopp som utgör utgångspunkt avgörande, och den är i exemplet endast minus 4 %. Begränsningen avser nämligen bara årliga variationer upp till 5 % i förhållande till utgångspunkten och uteslutande variationer i samma riktning som den basbeloppsförändring vilken utlöst ändringen.

4 §

Paragrafen reglerar förfarandet med balansering från ett år till ett annat av procenttal som inte har kunnat utnyttjas på grund av femprocentbegränsningen i 3 §.

I den allmänna motiveringen har i huvuddrag angetts hur kommittén tänker sig att regeln skall fungera (avsnitt 3.6). Tillämpningen har också belysts vid 2 och 3 §§.

Syftet med balanseringen av procenttal är att så långt möjligt lindra verkningarna av femprocentsspärren i 3 §, samtidigt som ansvarsförsäkringen garanteras ett effektivt

tak för ansvarigheten. Den del av en inflation under visst år som på grund av spärren inte har föranlett höjning av livräntan kan inverka på senare tillägg. Balanserat procenttal skall nämligen beaktas vid prövning av frågan om huruvida ändring aktualiseras enligt 2 §. Procenttalet läggs till grund för bedömningen enligt nämnda paragraf. Balanserat procenttal inverkar också — i den mån det har föranlett att ändring kommer till stånd — på det procenttal med vilket livräntan skall ändras enligt 3 §.

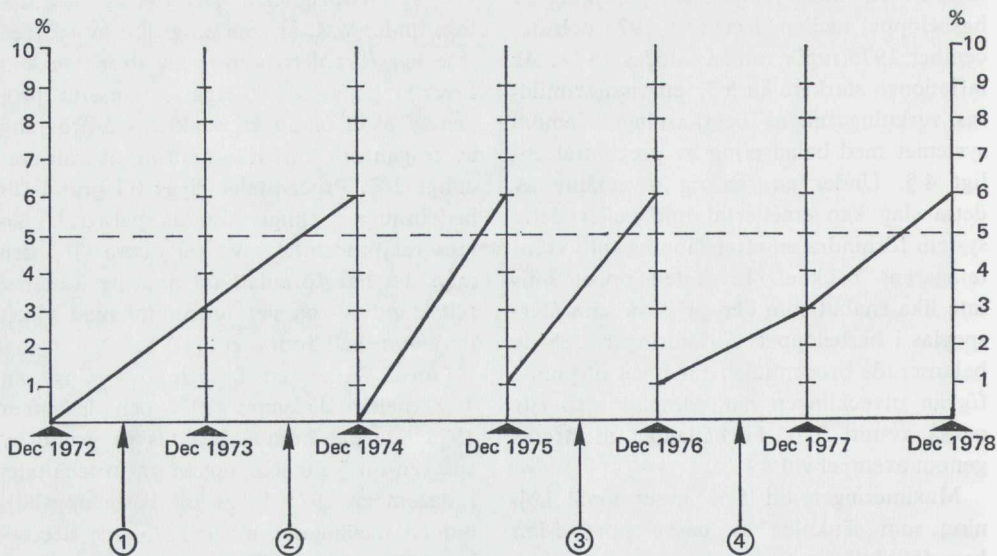
Om 2 % av en basbeloppshöjning om 7 % mellan december 1972 och december 1973 inte har kunnat beaktas på grund av spärren i 3 § innebär regeln att procenttalet i december 1974 läggs till basbeloppshöjningen mellan december 1973 och december 1974. Denna höjning behöver inte vara större än 3 % för att livräntorna skall ändras på nytt. Ändringen sker med 5 % och inte med endast basbeloppsförhöjningen 3 %.

Den schematiska uppställningen på s. 76 visar hur systemet avses fungera. I den allmänna motiveringen och i specialmotiveringen till 2 § har påpekats, att regeln i nämnda paragraf innebär en "automatisk" balansering av procenttal mellan olika år, eftersom femprocentgränsen kan uppnås genom flera års utveckling av basbeloppet i relation till utgångsvärdet. Också denna typ av balansering illustreras.

En livränta fastställd vid *tidpunkten 1* höjs den 1 januari 1975 med 6 %, den 1 januari 1976 med 5 %, den 1 januari 1977 med 5 % och den 1 januari 1979 med 6 %. Samma höjningar tillkommer en livränta fastställd vid *tidpunkten 2*. En livränta fastställd vid *tidpunkten 3* höjs den 1 januari 1977 med 5 % och den 1 januari 1979 med 6 %. En livränta fastställd vid *tidpunkten 4* slutligen höjs den 1 januari 1979 med 6 %.

Av uppställningen kan bl. a. följande utläsas.

Inflationen mellan december 1972 och december 1973 räcker inte till för att utlösa tillägg den 1 januari 1974. Procenttalet läggs emellertid jämlikt 2 § till inflationen december 1973—december 1974.

dec.

1972 73 74 75 76 77 78

Basbeloppshöjning sedan december föregående år	—	3	3	6	5	2	3	%
Balanserat procenttal från föregående år (2 eller 4 §)	—	—	3	—	1	1	3	%
Utrymme för höjning (3 § 1 st. 2 p.)	—	5	10	5	5	5	10	%
Höjning från påföljande 1 januari	—	—	6	5	5	—	6	%

Den del av den sexprocentiga inflationen december 1974—december 1975 som inte har kunnat beaktas den 1 januari 1976 på grund av femprocentsspärren, tillåts enligt 4 § inverka på frågan om huruvida tillägg ånyo skall utgå från den 1 januari 1977. Eftersom inflationen december 1975—december 1976 antas uppgå till 5 % utlöses ändå ett tillägg. Om inflationen mellan sistnämnda månader i stället varit 4 % hade det balanserade procenttalet medverkat till att tillägg utlösts från den 1 januari 1977 och även inverkat på tilläggets storlek. Nu får procenttalet inte någon betydelse förrän från den 1 januari 1979, då höjningen kan sättas till 6 %.

Vidare visar uppställningen följande. *Livränta 2* som i princip har fastställts i 1974 års penningvärde, får den 1 januari 1975 ett tillägg om 6 % som delvis grundas

på inflationsutvecklingen mellan december 1972 och december 1973, delvis på inflation som ägt rum under fastställelseåret och som får antas åtminstone i huvudsak ligga i det penningvärde i vilket grundlivräntan har fastställts. Den överkompensation som på detta sätt kan uppkomma genom det föreslagna systemet har kommittén i den allmänna motiveringen försvarat med intresset av att få ett enhetligt och lättadministrerat system (avsnitt 3.6). Alla livräntor skall höjas samtidigt och med samma procenttal.

En undantagsregel i syfte att motverka sådan överkompensation, av innebörd t. ex. att livränta inte får del av höjning som tillkommer andra livräntor vid det ändringstillfälle som ligger i tiden närmast efter livräntans fastställande, kan innebära att livräntan inte får kompensation för inflationsutveckling som hänför sig till året eller

— vid långsam utveckling — åren närmast efter det under vilket livräntan har fastställts. *Livränta 1* i uppställningen skulle med en sådan regel inte få någon gottgörelse alls för den treprocentiga inflationen mellan december 1973 och december 1974, inte heller för den del av inflationen mellan december 1972 och december 1973 som hänför sig till tiden efter livräntans fastställande.

Inte heller om undantagsregeln i stället tar sikte på sådan höjning som eventuellt äger rum den 1 januari året närmast efter livräntans fastställelseår när man tillfredsställande resultat. *Livränta 1* skulle visserligen få kompensation för inflationen mellan december 1973 och december 1974. Men om man ser på *livränta 4* skulle den likväl överkompenseras med gottgörelse för inflationen mellan december 1976 och december 1977, som redan väsentligen ligger i det penningvärde i vilket livräntan har fastställts. Också detta system skulle ha påfallande svagheter under en långsam inflationsutveckling.

Mera preciserade undantagsregler för att undvika nackdelarna med nu diskuterade alternativ skulle innebära att man måste fastställa individuella procenttal för olika årgångar av livräntor, med mera komplicerad administration som följd.

Möjligheterna av överkompensation måste, som kommittén framhållit i allmänna motiveringen, vägas mot det förhållandet att livräntetagaren får vänta på kompensation för sådan inflation som ligger i balanserade procenttal. Det bör särskilt observeras att denna effekt inte är begränsad till inflation som hänför sig till åren närmast omkring grundlivräntans fastställande, vilket är fallet med överkompensationen. *Livräntorna 1, 2 och 3* får t. ex. inte kompensation för den tvåprocentiga inflationen mellan december 1976 och december 1977 förrän från den 1 januari 1979. Kommittén har också uttalat att man i någon mån kan motverka att en livränta får dubbel inflationskompensation genom att man vid fastställandet av grundbeloppet beaktar att

tillägg kan komma att utges från påföljande årsskifte.

5 §

Procenttal som utlöser ändring av livränta bör, efter förebild av TLL, TLF och 1971 års kungörelse, fastställas centralt, lämpligen av försäkringsinspektionen.

Ikraftträdandebestämmelser

Lagen innehåller en generell reglering av värdesäkringen beträffande skadeståndslivräntorna. TLL och TLF skall därför upphävas såvitt gäller livränta som faller under nya lagen (avsnitt 3.8). Tillämpligheten av ansvarslivräntelagen avses genom bestämmelse i själva lagen (1 § 1 st.) bli reglerad så att någon konflikt med allmänna ändringslagen inte uppkommer.

8.2 Ansvarslivräntelagen

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde.

De äldre livräntor som omfattas av lagen har närmare angetts i avsnitt 5.1. Huvudprincipen är att uppräknig och fortsatt värdesäkring skall ske beträffande alla äldre skadeståndslivräntor som utgår på grund av ansvarsförsäkring och som inte redan har värdesäkrats genom lagstiftning. Skadeståndslivräntor som utges av staten faller utanför förslaget eftersom de har värdesäkrats i särskild ordning.

I enlighet med det sagda innehåller paragrafen föreskrift i *första stycket* att lagen omfattar livränta som utges på grund av ansvarsförsäkring men i *andra stycket* undantag beträffande sådana livräntor som faller under TLL, TLF eller 1971 års kungörelse.

Lagen skall endast tillämpas på livränta som utgår på grund av ansvarsförsäkring hos svenskt försäkringsbolag. Om utländsk försäkringsgivare har koncession i Sverige bör denne emellertid likställas med svenskt bolag. Liksom enligt 1 § 1 st. FRL är fallet med svenskt bolag skall utländskt försäk-

ringsbolag ha tillstånd — koncession — för att få driva försäkringsrörelse i Sverige. Föreskrifter härom finns i lagen om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket (avsnitt 2.2.1.2).

Någon tvekan om vad som skall förstås med "ansvarighetsförsäkring" lär inte behöva uppkomma (jfr Bengtsson: Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, s 297 ff och 568 ff samt Hellner: Försäkringsrätt, 2 uppl., s. 392 f). Det bör observeras att vissa livräntor på grund av bilansvarighetsförsäkring omfattas av lagen, nämligen livräntor av detta slag som inte har värdesäkrats genom TLL, TLF eller 1971 års kungörelse (jfr TLP s. 60 och 88—89). Lagen kommer också att omfatta livräntor som utgår på grund av försäkring tecknad för den skadeståndsskyldighet som kan uppkomma i följd av trafik med sådana motordrivna fordon som inte är motorfordon i bilansvarighetslagens och TFL:s bemärkelse, närmare bestämt vissa järnhjul- och bandtraktorer samt motorredskap som inte har en mera utpräglad transportfunktion (jfr NJA 1965 s. 468). Sådan ansvarighet täcks ofta av den vanliga ansvarsförsäkringen, eftersom det s. k. trafikundantaget i denna endast omfattar skada — då den försäkrade är ägare, brukare eller förare — i följd av trafik med (förutom luftfartyg, svävare eller hydrokopter) fordon för vilket bilansvarighetslagen är tillämplig.

Paragrafen innehåller en tidsmässig begränsning som kommittén har motiverat i avsnitt 3.8 och 4. Försäkringsfallet får i detta sammanhang anses vara den skadeorsakande händelsen (jfr om avgränsningen av allmänna ändringslagen avsnitt 8.1, 1 §).

Den ytterligare begränsning som ligger i att lagen inte skall tillämpas på livränta till följd av skada som uppkommit utomlands har motiverats i avsnitt 7.3.

2 §

De tillägg som kan komma i fråga är allmänt tillägg och indextillägg. Kommittén har tidigare motiverat varför motsvarigheter till särskilt tillägg och extra tillägg inte bör utgå till ansvarslivräntorna (avsnitt 5.8).

Begreppen allmänt tillägg och indextillägg har, som framgår av det följande, samma innebörd som i TLL, TLF och 1971 års kungörelse.

3 §

I paragrafen anges i första ledet att tillägg enligt lagen är en särskild försäkringsförmån. Tilläggens juridiska karaktär överensstämmer helt med vad som gäller beträffande motsvarande tillägg enligt TLL (se TLK s. 67—69 och TLP s. 18—19).

Vidare anges i andra ledet — i överensstämmelse med motsvarande reglering i TLL — att tillägg skall utgå även om därigenom det belopp överskrider till vilket försäkringsgivarens ansvar är begränsat på grund av försäkringsavtalet. Sådana begränsningar förekommer normalt i villkoren för ansvarsförsäkring (avsnitt 2.2.1.1).

4 §

I paragrafen regleras hur beräkningen av allmänt tillägg skall äga rum. Förebild är 4 § i TLL.

Principerna för beräkningen av allmänt tillägg till ansvarslivräntorna har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.8 och 5.9). Sammanfattningsvis innebär vad där sagts följande. Allmänt tillägg syftar till att föra upp livräntor, fastställda t. o. m. år 1970, till 1971 års penningvärde. Tillägget bestäms efter visst procenttal vilket är beroende av livräntans fastställelseår. I vissa fall har livräntor från olika år sammanförts i en grupp med enhetligt procenttal, detta för att förenkla förfarandet. Utgångspunkt för procenttalen, som inte begränsas till viss årlig ram, skall vara medelvärdet av konsumentprisindex för år 1971. Eftersom medelvärdet inte är känt vid tiden för detta betänkande vilar de procenttal som tagits in i förslaget på en uppskattning med ledning av konsumentprisindex för juli månad 1971. Justeringar kan senare visa sig nödvändiga.

Av betydelse är frågan om paragrafen skall tillämpas också på livräntor som endast är provisoriskt fastställda. Kommitténs uppfattning är att en provisorisk livränta

skall kunna få indextillägg. I konsekvens härmed bör den också kunna räknas upp genom allmänt tillägg. Aconto-utbetalningar bör emellertid hållas utanför värdesäkringens (jfr betr. allmänna ändringslagen avsnitt 8.1, 1 §).

Angående frågan om när en livränta skall anses fastställd kan hänvisas till avsnitt 8.1, 1 §.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när indextillägg utlöses.

Också beträffande indextilläggen följer lagen de principer som kommit till uttryck i TLL, där förevarande paragraf har sin motsvarighet i 9 § 1 och 2 st. (Skillnad föreligger dock beträffande den procentuella begränsningen enligt 6 § nedan.) Vidare bör, som i allmänna ändringslagen, basbeloppsjämförelsen ske mellan december månad ett år och december månad följande år (avsnitt 3.6).

Ett första indextillägg utlöses från och med den 1 januari året närmast efter det år då basbeloppet för december månad med minst 5 % överskridit basbeloppet för december 1971 (avsnitt 5.8). Nytt indextillägg utlöses därefter från och med varje 1 januari som infaller efter det att basbeloppet för december månad närmast föregående år med minst 5 % överskridit det basbelopp som har legat till grund för senaste indextillägg. Storleken av tilläggen framgår av 6 §, som svarar mot 9 § 3 st. TLL.

Indextillägg utgår samtidigt såväl till livräntor som har räknats upp med allmänt tillägg som till senare fastställda livräntor (avsnitt 5.8). En förutsättning är dock att livräntan har fastställts före den dag fr. o. m. vilken tillägg skall utgå. Detta har kommit till uttryck i andra stycket. Detta torde komma att få liten praktisk betydelse med hänsyn till att lagen begränsas till livräntor på grund av skadehändelser före den 1 januari 1973.

Här, liksom vid tillämpningen av allmänna ändringslagen, kan viss överkompensation tänkas uppkomma därför att livräntor som har fastställts i slutet av ett visst

år kan få indextillägg redan fr. o. m. den 1 januari påföljande år. Vad kommittén anfört härom i avsnitt 8.1, 4 §, äger i viss omfattning tillämpning också beträffande förevarande lag. Som där sägs och som också framhållits i TLP (s. 77) bör överkompensationen kunna motverkas genom att man, då grundlivräntan fastställs, tar hänsyn till tillägg som kan komma att utlösas vid påföljande årsskifte.

6 §

I paragrafen regleras storleken av indextilläggen samt förfarandet om brutet procenttal uppkommer vid procentuträkningen.

Huvudregeln är att indextillägget utgör det procenttal av livräntans aktuella belopp med vilket basbeloppet har ökat. Som kommittén har föreslagit i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.6) skall inflationsgarantin begränsas till 5 % för år, eller till samma nivå som enligt förslaget skall gälla i allmänna ändringslagen. Också här kompletteras begränsningen av möjligheten att balansera procenttal (7 §).

Angående begränsningsregeln kan i övrigt hänvisas till avsnitt 8.1, 3 §. Samma principer bör i detta avseende tillämpas i de båda lagarna, även om förevarande lag endast tar sikte på höjning av livräntor.

7 §

Paragrafen innehåller föreskrifter om balansering av procenttal (jfr avsnitt 3.6 och 5.6). De anvisningar som i det föregående har lämnats för tillämpningen av 4 § i allmänna ändringslagen (avsnitt 8.1, 4 §) har motsvarande giltighet här.

8 §

Paragrafen anger att Kungl. Maj:t eller den myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall fastställa det procenttal med vilket indextillägg skall utgå (jfr avsnitt 8.1, 5 §).

9 §

I fråga om åtskilliga bestämmelser för värdesäkringens av ansvarslivräntorna är det möjligt att hänvisa till TLL. Paragrafen anger att 5 § 2 st., 10 och 12 §§, 13 § 1 st.

samt 14 § 2 p. TLL i tillämpliga delar gäller också för tillägg enligt förevarande lag.

Anledning föreligger inte att införa någon hänvisning till 11 § TLL (avsnitt 5.6). Värdesäkring av ansvarslivräntorna finansieras enligt kapitaltäckningssystem B, vilket innebär att den framtida inflations-täckningen säkerställs redan när livräntan räknas upp eller — beträffande nytillkommande livräntor — när avsättning för grundlivräntan görs.

De bestämmelser i TLL vartill hänvisas i förevarande paragraf reglerar följande frågor:

a. Beräkning av allmänt tillägg och indextillägg med hänsyn till annan periodisk förmån som dras av vid utbetalning av livräntan och som innefattar gottgörelse för penningvärdets förändring (5 § 2 st. och 10 § 2 p. TLL).

Frågan om samordning mellan värdesäkrad livränta och annan värdesäkrad periodisk förmån enligt den s. k. bruttolivräntemetoden (avsnitt 2.1.2) har ingående behandlats i TLK (s. 70—73, 99—100) och TLP (s. 70—71).

För ansvarslivräntornas del innebär samordningsbestämmelserna följande.

Vid samordning enligt *nettolivräntemetoden* utgör det belopp som fastställts att utgå utöver den andra förmånen (som kan vara t. ex. förtidspension enligt AFL) underlag för beräkning av tillägg ("beräkningsbas").

Om regress i vissa fall är möjlig beträffande den andra förmånen och samordningen följaktligen måste ske enligt *bruttolivräntemetoden* utgörs beräkningsbasen av det livräntebelopp som har fastställts att utgå ur försäkringen. Är den andra förmånen undantagsvis inte indexreglerad kommer ansvarsförsäkringen att få utge tillägg även till den del av livräntan som svarar mot nämnda förmån och som avräknas vid livräntans utbetalning. Endast om samordningsförmånen också är värdesäkrad räknas tilläggen enligt förevarande lag på livräntan med avdrag för samordningsförmånen. Hänvisningen till 5 § 2 st. och 10 § 2 p. TLL innebär i detta sammanhang att nämnda avdrag inte skall omfatta sådan

kompensation för penningvärdets fall som knutits till förmånen i form av indextillägg etc.

De nu berörda bestämmelserna kan tänkas få betydelse om ansvarslivränta har samordnats med yrkesskadelivränta eller med arbetsgivarpension som inte utgår på grund av summaförsäkring (avsnitt 2.1.4). Det kan anmärkas att regress från yrkesskadelivräntan kan antas vara mycket sällsynt i ansvarslivräntefallen. Den regress som är möjlig enligt 51 § 2 st. YFL i dess lydelse före den 1 januari 1969 torde ha praktisk betydelse huvudsakligen i trafikförsäkringsfall.

b. Beräkning av indextillägg på livräntans belopp ökat med allmänt tillägg (10 § 1 p. TLL).

Tillämpningen av denna bestämmelse på ansvarslivräntorna torde inte kräva någon särskild kommentar. Det kan hänvisas till TLP s. 77.

c. Inverkan på tillägg av sådan ändring i livräntans belopp som har bestämts vid livräntans fastställande (12 § TLL).

Hänvisningen medför att allmänt tillägg och indextillägg skall ökas eller minskas om en ansvarslivränta ändras i enlighet med vad som har bestämts vid dess fastställande. En vanligen förekommande ändring av detta slag är nedsättning av livränta till hälften eller två tredjedelar då livräntetagaren uppnår 67 års ålder. Nedsättningen har enligt förevarande bestämmelse den följden att beloppen av allmänt tillägg och indextillägg reduceras i motsvarande mån. I övrigt kan hänvisas till vad som sägs i TLK s. 106 och TLP s. 79.

d. Betydelsen av att del av livränta bytts ut mot engångsbelopp (13 § 1 st. TLL).

Sådan del av livränta som har bytts ut mot engångsbelopp kan inte grunda rätt till tillägg enligt lagen. Däremot skall vid utbyte beaktas också sådan del av livränta som utgör allmänt tillägg eller indextillägg. Jfr i övrigt avsnitt 8.1, 1 § och TLP s. 79.

e. Om säkerställande av ansvaret för tillägg (14 § 2 p. TLL).

Beträffande ansvarslivräntorna — vilkas värdesäkring enligt förslaget skall finansie-

ras enligt kapitaltäckningssystem B — gäller att avsättning av engångskapital (i princip) skall ske efter sådana grunder att fonderade medel täcker inte endast det allmänna tillägget jämte grundlivräntan utan också den framtida värdesäkring av den med allmänt tillägg höjda livräntan, dvs. framtida indextillägg på hela den uppräknade livräntan (avsnitt 5.8). Fonderingen för indextillägg skall omfatta ett belopp som garanterar framtida sådana tillägg inom den ram som anges i 6 §. Livräntor som inte har fastställts och säkerställts vid lagens ikraftträdande slutligen skall säkerställas genom fondering som täcker inte bara livräntans grundbelopp utan även framtida indextillägg inom den nyss angivna ramen.

Den bestämmelse i TLL om säkerställande av tillägg vartill hänvisas får med andra ord en något annorlunda praktisk innebörd när det gäller ansvarslivräntorna.

10 §

I paragrafen anges vem som har att utge tillägg enligt lagen.

Det naturliga är att den försäkringsinrättning som förvaltar livräntan och utger densnas grundbelopp också utger tilläggen. Om livräntan har inköpts hos RFV eller hos livbolag (avsnitt 2.3) innebär principen att RFV resp. livbolaget utger tillägg till livräntan. RFV är försäkringsinrättning i paragrafens bemärkelse.

Av vad kommittén har anfört i den allmänna motiveringen följer att kostnaderna för den fondavsättning som blir nödvändig för tilläggens tryggande skall bäras av den försäkringsinrättning som har meddelat den ansvarsförsäkring på grund av vilken livräntan utgår. I det alldeles övervägande antalet fall är denna inrättning identisk med den som förvaltar grundlivräntan. Det förekommer emellertid att livränta inte förvaltas av den försäkringsgivare som meddelat ansvarsförsäkringen (avsnitt 2.6). Såvitt avser den grupp av livräntor som förvaltas av RFV sedan ansvarsförsäkringsgivaren upphört med sin verksamhet lär finansieringsfrågan inte erbjuda några större problem (avsnitt 5.6). Om det till äventyrs i

andra fall skulle förekomma livräntor på grund av ansvarsförsäkring som försäkringsgivaren har inköpt hos livbolag ligger det närmast till hands att ansvarsförsäkringsgivaren bekostar värdesäkringen. Om denne inte längre driver ansvarsförsäkringsrörelse återstår som enda utväg att det förvaltande bolaget inte blott utger utan också slutligt svarar för tilläggen.

Som kommittén har berört i avsnitt 5.11.3 bör — utom i det nyss berörda fallet där livränta placerats hos livbolag av ansvarsbolag som ännu existerar vid värdesäkringens genomförande — någon omfördelning av kostnaderna för allmänt tillägg eller indextillägg inte ske.

11 §

Den nya lagen bör, liksom TLL (16 §), innehålla ett utmätningsförbud. Ett sådant har tagits in i *första stycket* av förevarande paragraf.

Utmätningsförbud i andra lagar har i vissa fall — som t. ex. 20 kap. 6 § AFL — försetts med ett förtydligande av innebörd att förbudet inte hindrar utmätning av livräntebelopp enligt vad som föreskrivs i (67 d §) utsökningslagen (jfr SOU 1964: 57 s. 330 samt prop. 1968: 130 s. 30 och 175). Ett klarläggande av detta slag, som också föreslås infört i 16 § TLL och 6 § TLF, utgör *andra stycket* av paragrafen.

12 §

Paragrafen innehåller att Kungl. Maj:t eller den myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer äger meddela tillämpningsföreskrifter till lagen.

Ikraftträdandebestämmelse

Lagen bör träda i kraft samtidigt med allmänna ändringslagen, eller den 1 januari 1973. Av 1 § följer att lagen inte har tillämpning på livränta på grund av skadehändelse som inträffar efter utgången av år 1972. Som bl. a. framgår av avsnitt 3.8 har denna begränsning samband med tidpunkten för lagarnas ikraftträdande.

8.3 Ändringarna i trafiklivräntelagstiftningen

8.3.1 Trafiklivräntelagen

Kommittén föreslår att TLL upphävs såvitt gäller livränta på grund av skadehändelse den 1 januari 1973 eller senare (se övergångsbestämmelserna till allmänna ändringslagen samt avsnitt 3.8).

1 §

Som har sagts i avsnitt 7.1.2 föreslår kommittén att TLL skall kunna tillämpas också på livränta som till följd av skada utomlands utgår till svenska medborgare m. fl.

Om innebörden av ändringen kan hänvisas till den allmänna motiveringen.

Trafikförsäkringens åtagande att i viss omfattning svara för skador som inträffar utomlands har knutits till skada som drabbar "svensk person". Härmed avses svensk medborgare samt person som är mantalskriven i Sverige (avsnitt 2.5.3). Kommittén anser det lämpligt att man — efter viss förbild av bl. a. 2 kap. 2 § brottsbalken — knyter utvidgningen av TLL till livräntetagare som är svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.

Angående vissa förhållanden som sammanhänger med ikraftträdandet av det nya utlandsundantaget kan hänvisas till avsnitt 7.1.2.

9 §

I avsnitt 3.6 har närmare utvecklats att jämförelsen mellan olika basbelopp bör grundas på basbeloppet för december månad. En minst femprocentig förändring av basbeloppet vid jämförelse mellan december månad ett visst år och december månad ett följande år skall enligt allmänna ändringslagen utlösa ändring av livränta från och med den 1 januari året efter sistnämnda månad. Samma princip föreslås gälla i ansvarslivräntelagen (avsnitt 8.2, 5 §) samt i TLL och TLF. Sistnämnda författning hänvisar i vad avser indextillägg till TLL (se 2 § TLF). En ändring i TLL i det angivna avseendet kommer alltså att få verkan också inom TLF:s tillämpningsområde.

Eftersom TLL och TLF f. n. har januari som jämförelsemånad kräver den föreslagna ändringen viss övergångsreglering, som behandlas vid ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

16 §

Som ett *andra stycke* i paragrafen föreslås en föreskrift att det utmättningsförbud som paragrafen i dag innehåller inte hindrar utmätning av livräntebelopp (jfr avsnitt 8.2, 11 §).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Avsikten är inte att den föreslagna ändringen av jämförelsemånad enligt 9 § skall ha retroaktiv verkan. I fråga om indextillägg som redan har utlösts vid ikraftträdandet har ändringen följaktligen ingen inverkan. Däremot bör den kunna få det vid prövningen av tidpunkt för och storleken av det första indextillägg som utlöses efter ikraftträdandet av ändringen. En jämförelse med det basbelopp som har legat till grund för senaste indextillägg kan tänkas ge ett mindre fördelaktigt resultat för livräntetagaren än en jämförelse med basbeloppet för den december månad som ligger närmast före den månad under vilken senaste tillägg har utlösts. I förstnämnda fall omfattar jämförelseperioden vid första prövningstillfället — under förutsättning att indextillägg utlösts från 1 januari året närmast före ikraftträdandet — endast 11 månader (januari—december). En tillämpning av den nya regeln ger däremot en jämförelseperiod om 12 månader (december—december), och det är möjligt att utvecklingen av basbeloppet under denna tid leder till att ett nytt indextillägg utlöses. Detta är motivet till den föreslagna övergångsbestämmelsen. Den kan få betydelse också för det fall att indextillägg inte utlöses vid första prövningstillfället.

8.3.2 Trafiklivränteförordningen

Kommittén föreslår att TLF upphävs såvitt gäller livränta på grund av skadehändelse den 1 januari 1973 eller senare (se över-

gångsbestämmelserna till allmänna ändringslagen samt avsnitt 3.8).

1 §

För att möjliggöra överensstämmande tillämpning mellan TLL och TLF beträffande utlandsskadorna föreslås viss ändring i förevarande paragraf. Om ändringens innebörd kan hänvisas till avsnitt 7.2 och 8.3.1, 1 §.

6 §

Som ett *andra stycke* i paragrafen bör införas en bestämmelse svarande mot tillägget i 16 § TLL (jfr avsnitt 8.3.1, 16 §).

Bilaga 1. Initiala kostnader för värdesäkring av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor enligt kapitaltäckningssystem A

av avdelningsdirektör Åke Svensson

Allmänt

Värdesäkringsfrågan har tidigare behandlats i TLK. I nämnda betänkande diskuteras olika värdesäkringsalternativ. De av skadeståndskommittén föranstaltade kostnadsberäkningarna – som behandlas i denna bilaga – avser emellertid endast ett alternativ, nämligen en värdesäkring enligt det system som för trafik- och bilansvarighetslivräntor genomförts från den 1 januari 1968 genom TLL.

Värdesäkringssystem

Kostnaderna för en indexreglering av de ifrågavarande ansvarslivräntorna skulle således finansieras enligt kapitaltäckningssystem A. Detta innebär följande. Indexhöjningen av det aktuella livräntebeståndet vid värde regleringens införande – som när denna beskrivning sammanställdes tänktes kunna äga rum den 1 januari 1970 till penningvärdet 1968, som då var det senaste året, för vilket konsumentprisindex' medelvärde var känt – kapitaliseras enligt samma grunder (se nedan) som gäller för skadelivräntor f. n. Kostnaden för denna fonduppräknings kunde tas ut av försäkringstagarna (eventuellt som engångspremie). Indexhöjningen – allmänt tillägg till äldre livräntor – beräknades med hänsyn till ökningen av konsumentprisindex från de ifrågavarande livrän-

tornas definitiva fastställelseår eller -period till 1968.

För den framtida värdesäkringen av såväl de sålunda uppräknade livräntorna vid värde regleringens införande som därefter tillkommande livräntor skulle kapitaltäckningssystemet tillämpas på så sätt att varje livräntehöjning (index tillägg) kapitaliserades enligt samma grunder. Kapitalvärdet av livräntehöjningarna skulle fonderas. Vid bestämmande av premier för ansvarsförsäkring eller objektsförsäkring, i vilken ansvarighetsmomentet ingår, fick hänsyn tas bl. a. till beräknad kostnad för värdesäkring av livräntor under det kommande året.

Till grund för höjning av de ifrågavarande livräntorna med index tillägg borde läggas basbeloppet enligt AFL för januari månad. Enligt mönster från bl. a. TLL borde av praktiska skäl en spärregel tillämpas. Basbeloppet skulle ha ökat med minst 5 % jämfört med basbeloppet för januari 1969 för att ett första index tillägg skulle utgå och därefter med minst 5 % jämfört med det basbelopp som låg till grund för senaste index tillägget för att ytterligare index tillägg skulle utgå.

Vid en värde reglering som sålunda genomförs och finansieras successivt krävs alltså vissa år ett nytillskott till livränterörelsen motsvarande kapitalvärdet av de från föregående år vidtagna förhöjningarna för hela det aktuella livräntebeståndet.

Gällande grunder

De grunder, enligt vilka premiereserven för ansvarslivräntorna, liksom för övriga skadelivräntor, skall beräknas, fastställs av försäkringsinspektionen sedan de beslutats av berörda försäkringsbolag. Enligt nu gällande grunder tillämpas en ränteintensitet av 3 % samt dödlighetstabell L 55 med 1 års åldersförhöjning. Beträffande räntan förfar man så att livränterörelsen, som redovisas som särskild verksamhetsgren, alltid gottskrivs 3 % avkastning på livräntefonden oavsett den verkliga avkastningen på de för denna fond pantsatta värdehandlingarna. Detta innebär att det överskott, som uppstår då den verkliga avkastningen överstiger 3 % automatiskt överförs från livränterörelsen till bolagets allmänna konsolidering. Skulle avkastningen understiga 3 % fylls bristen från de allmänna konsolideringsmedlen. Frågan om disposition av dödlighetsvinster resp. täckning av dödlighetsförluster torde i detta sammanhang ha sekundärt intresse och lämnas därför åsido.

Redovisning av insamlade data

Uppgifter om beståndet den 1 januari 1968 av definitivt fastställda livräntor, som utgick direkt till livräntetagare eller förmyndare på grund av annan ansvarsförsäkring än trafik- eller bilansvarighetsförsäkring har insamlats från 13 svenska försäkringsbolag, varav 1 livförsäkringsbolag, 2 utländska försäkringsbolag samt riksförsäkringsverket, vilka förvaltar sådana livräntor. Insamlade data är för varje sådan livränta: försäkringsanstalt, ursprunglig skadeförsäkringsgren, identifieringsnummer, fastställelseår, livräntetagarens födelseår och kön, livräntans art av invaliditets- eller efterlevandelivränta, invaliditetsgrad, årligt livräntebelopp fr. o. m. den 1 januari 1968, slutår eller förstkommande ändringsår för temporär livränta och årligt livräntebelopp efter förstkommande ändring.

Uppgifterna har lämnats till kommittén antingen i form av enligt kommitténs anvisningar stansade hålkort eller på stansningsunderlag. I sistnämnda fall har kommittén låtit ombesörja hålkortsstansning.

Materialet kan innehålla vissa bristfälligheter och felaktiga uppgifter. I den mån sådana upptäckts i samband med den företagna bearbetningen har emellertid kompletteringar och rättelser gjorts.

För att möjliggöra bearbetning har det varit nödvändigt att i ett begränsat antal fall uppskatta vissa erforderliga data, t. ex. invaliditetsgrad.

Företagen databearbetning

Genom bearbetning av insamlade uppgifter i datamaskin har för samtliga livräntor som ingår i materialet följande uppgifter beräknats:

A) kapitalvärdet den 1 januari 1968 av utgående livräntor

B) årligt belopp av indexhöjning med hänsyn till ökningen av konsumentprisindex från fastställelseåret (-perioden) till 1968

C) kapitalvärdet den 1 januari 1968 av denna indexhöjning.

Vid bearbetningen har vidare samtliga livräntor i materialet sammanräknats till

- a) kapitalvärde av utgående livräntor
- b) kapitalvärde av indexhöjning till 1968
- c) årligt belopp av utgående livräntor
- d) årligt belopp av indexhöjning till 1968
- e) antal livräntor.

Därvid har samtliga dessa data sorterats på följande huvudgrupper med hänsyn till ursprunglig skadeförsäkringsgren, som livräntorna hänförs från (dvs. som drabbats av försäkringsfall, medförande livränta):

- 1) företagsansvarsförsäkring
- 2) privatansvarsförsäkring
- 3) övrig ansvarsförsäkring.

Inom varje sådan huvudgrupp (ursprunglig försäkringsgren) har ovannämnda data fördelats på klasser med hänsyn till

- dels livräntans art och invaliditetsgrad
- dels livräntans fastställelseår eller -period.

I följande *tabell 1* redovisas den vid beräkningen av indexhöjning till år 1968 tillämpade periodindelningen med hänsyn till fastställelseår, konsumentprisindex' medelvärde för fastställelseåret eller -perioden, storleken av avvikelser från konsumentpris-

index för enskilda år genom periodindelningen samt indexökning i procenttal för de förekommande fastställelseperioderna jämte storleken av avvikelser i dessa tal från de procenttal, som skulle ha tillämpats utan sammandragning av vissa fastställelseårgångar till perioder. Att båda slagen av avvikelser ligger inom 5 % med undantag för den första åldersklassen (de äldsta livräntorna) ger vid handen, att den över- eller underkompensation vid indexhöjningen, som förorsakas av sammandragningen av vissa fastställelseårgångar, är relativt begränsad. Att förekommande livräntor, fastställda före år 1940 (40 st.), sammandragits till en heterogen klass är betingat av praktiska skäl. Det är f. ö. vanligt att man i liknande uppräknings-sammanhang sätter en viss gräns bakåt i tiden för uppräknings, även om denna eljest i princip är fullständig. Väsentliga avvikelser i nämnda avseenden hänför sig huvudsakligen till ett 10-tal mindre livräntor i ett gammalt, av RFV förvaltad livräntebestand (jfr avsnitt 2.6). Det kan vara tveksamt om detta livräntebestand alls bör medtagas tillsammans med försäkringsbolagens. Denna fråga, som har ringa ekonomisk betydelse, sammanhängande nämligen med frågan om eventuell omfördelning av kostnaderna mellan försäkringsbolagen.

I de följande *tabellerna 2-6* redovisas de resultat som erhållits listade från datamaskinen. Resultaten har här undergått viss eftergranskning och redigerats om till en kanske något mer överskådlig och lättläst form.

Tabell 2 visar antal livräntor, årligt livräntebelopp och kapitalvärde av det aktuella livräntebeståndet ultimo 1967 med fördelning av dessa data på invaliditetsgrad och ursprunglig skadeförsäkringsgren. Av tabellen framgår bl. a. att drygt hälften av beståndet beloppsmässigt kan hänföras till livräntor, som utgick såsom ersättning för invaliditet som var mindre än en tredjedel. Dessa livräntor utgjorde antalsmässigt 61 % av beståndet.

Tabell 3 visar antal livräntor och årligt livräntebelopp i samma livräntebestand, fördelade efter fastställelseår (eller -period) och ursprunglig skadeförsäkringsgren. Av

tabellen framgår bl. a. hur livräntefallen inom allmän ansvarsförsäkring successivt fördyrats absolut och relativt.

Tabell 4 redovisar årligt belopp av en i princip fullständig indexhöjning av det aktuella livräntebeståndet per den 1 januari 1968 med samma fördelning på klasser.

Tabell 5 visar med samma fördelning på klasser kapitalvärdena den 1 januari 1968 av dels utgående livräntebelopp dels beräknad indexhöjning. Tabellen belyser det förhållandet att de tidigt fastställda livräntorna, som är procentuellt dyra att räkna upp, hade en mycket liten andel av det totala livräntebeståndets kapitalvärde. Ca 87 % av detta hänförde sig den 1 januari 1968 till livräntor fastställda under åren 1960-1967 med successivt starkt ökande andelar fallande på de senaste åren. De sent fastställda livräntorna är som synes i initialskedet föga kostsamma att indexreglera. Ca 54 % av den totalt beräknade indexhöjningen hänförde sig till livräntor fastställda åren 1960-1967, varav huvudparten föll på åren 1960-1963. Livräntefondens sammansättning med avseende på fördelningen på fastställelseårgångar syntes böra underlätta ett snart införande av en värdesäkring enligt kapitaltäckningssystem A till en relativt låg engångskostnad.

Tabell 6 redovisar den beräknade indexhöjningens kapitalvärde per den 1 januari 1968 fördelad efter invaliditetsgrad och ursprunglig försäkringsgren. Ca 14 % av det totalt beräknade kapitalvärdet av en i princip fullständig indexhöjning hänförde sig till efterlevandelivräntor. Ca 50 % av totala kapitalvärdet hänförde sig till invaliditetslivräntor i sådana fall, då invaliditeten fastställts till mindre än en tredjedel.

I betänkandet (avsnitt 5.10) redovisas en framräkning till den 1 januari 1973 av de beräknade initiala kostnaderna för värdesäkring av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor enligt samma system som sedan den 1 januari 1968 tillämpas för trafiklivräntorna i Sverige.

Tabell 1. Beräknad indexhöjning % från visst år eller viss tidsperiod till år 1968.

Tidsperiod	Konsumentprisindex		Indexökning till 1968	
	medelvärde	största avvikelse ± från år	%	största avvikelse ± från år
—1939	263	42	241	³ ..
1940	74	0	191	0
1941	84	0	156	0
1942—1947	92	2	134	5
1948—1950	100	2	115	4
1951	117	0	84	0
1952—1955	129	4	67	5
1956—1957	142	3	51	4
1958—1959	153	1	41	0
1960—1961	161	2	34	2
1962—1963	173	3	24	2
1964	181	0	19	0
1965	190	0	13	0
1966	202	0	6	0
1967	211	0	2	0
1968	215	—	—	—

¹ Bas: 1949 = 100. Index för år före 1949 har erhållits genom division av levnadskostnadsindex utan skatter och sociala förmåner i 1914 års serie med omräkningsfaktorn 2,56. (Levnadskostnadsindex övergångsåret 1949 = 256.)

² Medelvärdet har beräknats med hänsyn till det aktuella livräntebeståndets fördelning på fastställelseår den 1 januari 1968.

³ Uppgift kan ej lämnas. De två äldsta livräntorna i materialet har fastställts 1908 och 1909. För dessa år saknas index för konsumentpriser. (En grovt tillyxad uppskattning har här gjorts med utgångspunkt från konsumentprisindex för 1914 som tillbakaräknats med hjälp av förändringen av partiprisindex.)

Tabell 2. Beståndet ultimo 1967 av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilanvarighetslivräntor. Antal (st.) och årligt belopp (kr) samt kapitalvärden (kr) fördelade efter invaliditetsgrad och ursprunglig försäkringsgren.

Invaliditetsgrad %	Företagsansvarighetslivräntor		Privatansvarighetslivräntor		Övriga ansvarslivräntor		Summa	
	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp
0	150	155 728	23	27 150	9	6 384	182	189 262
1—32	570	796 780	194	225 244	62	84 775	826	1 106 799
33—49	133	283 988	19	41 353	5	14 800	157	340 141
50—	163	484 418	19	40 806	7	10 033	189	535 257
Summa	1 016	1 720 914	255	334 553	83	115 992	1 354	2 171 459
		kapitalvärde		kapitalvärde		kapitalvärde		kapitalvärde
0		2 745 872		598 749		84 466		3 429 087
1—32		13 044 456		4 569 712		1 233 931		18 848 099
33—49		4 826 501		497 817		191 411		5 515 729
50—		7 365 976		516 070		107 060		7 989 106
Summa		27 982 805		6 182 348		1 616 868		35 782 021

¹ 0 betecknar efterlevandelivräntor.

² Övriga ansvarslivräntor torde huvudsakligen utgå på grund av sådan fastighetsägareansvarighet, som drabbat fastighets- och villaförsäkring.

Tabell 3. Beståndet av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor ultimo 1967. Antal (st.) och årligt belopp (kr), fördelade efter fastställelseår (-period) och ursprunglig försäkringsgren.

Fastställelse- år/period	Företagsansvars- livräntor		Privatansvars- livräntor		¹Övriga ansvars- livräntor		Summa		
	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp	antal	årl. belopp	medel- belopp
—1939	38	14 657	1	100	1	240	40	14 997	375
1940	5	2 628	1	120	0	0	6	2 748	458
1941	2	351	0	0	0	0	2	351	176
1942—1947	64	28 356	14	5 871	2	1 025	80	35 252	441
1948—1950	45	19 112	14	5 850	8	3 826	67	28 788	430
1951	22	11 781	5	3 780	1	400	28	15 961	570
1952—1955	83	46 872	31	18 826	3	2 024	117	67 722	579
1956—1957	44	43 680	19	14 190	8	4 435	71	62 305	878
1958—1959	52	50 427	20	14 824	5	4 886	77	70 137	911
1960—1961	100	150 865	34	35 671	14	20 933	148	207 469	1 402
1962—1963	136	228 614	29	46 923	9	15 158	174	290 695	1 671
1964	85	171 047	14	20 222	5	6 753	104	198 022	1 904
1965	98	197 659	25	58 275	11	18 835	134	274 769	2 051
1966	102	305 734	25	50 928	7	16 277	134	372 939	2 783
1967	140	449 131	23	58 973	9	21 200	172	529 304	3 077
Summa	1 016	1 720 914	255	334 553	83	115 992	1 354	2 171 459	1 604

¹ Jfr not 2 Tab. 2.

Tabell 4. Beräknat årligt belopp kr av fullständig indexhöjning av andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor den 1 januari 1968 till indexmedelvärdet 1968, fördelat efter fastställelseår (tidsperiod) och ursprunglig försäkringsgren.

Fastställelse- år/period	Företagsansva- righetslivräntor	Privatansva- righetslivräntor	¹Övriga ansvars- livräntor	Summa
—1939	35 299	240	578	36 117
1940	5 015	229	0	5 244
1941	546	0	0	546
1942—1947	37 954	7 857	1 372	47 183
1948—1950	21 947	6 719	4 394	33 060
1951	9 883	3 171	335	13 389
1952—1955	31 351	12 593	1 354	45 298
1956—1957	22 247	7 225	2 257	31 729
1958—1959	20 639	6 062	2 001	28 702
1960—1961	51 222	12 097	7 104	70 423
1962—1963	54 765	11 236	3 630	69 631
1964	32 438	3 829	1 279	37 546
1965	25 623	7 553	2 439	35 615
1966	18 260	3 033	970	22 263
1967	8 866	1 159	415	10 440
Summa	376 055	83 003	28 128	487 186

¹ Jfr not 2 Tab. 2.

Tabell 5. Kapitalvärden (Tkr) per den 1 januari 1968 av utgående andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor och av en fullständig indexhöjning av dessa belopp till medelindexvärdet 1968, fördelade efter fastställelseår (-period) och ursprunglig försäkringsgren.

Fastställelse- år/period	Företagsansvarig- hetslivräntor		Privatansvarig- hetslivräntor		¹Övriga ansvars- livräntor		Summa	
	Utgående belopp	Index höjning	Utgående belopp	Index höjning	Utgående belopp	Index höjning	Utgående belopp	Index höjning
—1939	160	384	0	1	3	8	163	393
1940	31	58	0	1	0	0	31	59
1941	3	5	0	0	0	0	3	5
1942—1947	376	505	71	96	11	14	458	615
1948—1950	277	318	94	110	56	65	427	493
1951	181	152	79	67	4	3	264	222
1952—1955	684	458	340	227	35	23	1 059	708
1956—1957	664	339	282	144	56	28	1 002	511
1958—1959	767	314	313	128	68	28	1 148	470
1960—1961	2 399	820	714	245	273	94	3 386	1 159
1962—1963	3 712	896	873	211	201	48	4 786	1 155
1964	2 801	538	392	75	99	19	3 292	632
1965	3 168	416	955	126	239	31	4 362	573
1966	4 800	291	907	55	227	14	5 934	360
1967	7 960	159	1 162	23	345	7	9 467	189
Summa	27 983	5 653	6 182	1 509	1 617	382	35 782	7 544

¹ Jfr not 2 Tab. 2.

Tabell 6. Kapitalvärdet (kr) per den 1 januari 1968 av beräknad fullständig indexhöjning av utgående andra ansvarslivräntor än trafik- och bilansvarighetslivräntor till medelindexvärdet 1968, fördelat efter invaliditetsgrad och ursprunglig försäkringsgren.

¹Invaliditetsgrad	Företagsansva- righetslivräntor	Privatansva- righetslivräntor	²Övriga ansvars- livräntor	Summa Kr	%
0	843 195	187 280	41 680	1 072 155	14
1—32	2 382 759	1 090 227	295 508	3 768 494	50
33—49	972 384	98 827	17 529	1 088 740	15
50—	1 454 430	132 748	27 848	1 615 026	21
Summa	5 652 768	1 509 082	382 565	7 544 415	100

¹ Jfr not 1 Tab. 2.

² Jfr not 2 Tab. 2.

Bilaga 2 Aktuariegruppens utlåtande

Gruppen har bestått av direktör Hans Andersson, Hansa, chefaktuarie Harald Bohman, Skandia, aktuarie Bert Langhed, Trygg, och aktuarie Margareta Lehmann, Folksam. Den har utfört sin utredning på uppdrag av den kommitté, som inom Svenska försäkringsbolags riksförbund arbetat med frågan om värdesäkring av ansvarslivräntorna. Utredningen, som färdigställdes i mars 1970, har avsett frågan om lämplig fördelningsnyckel om kostnaden för uppräknings och värdesäkring av ansvarslivräntorna skall omfördelas mellan bolagen. Gruppen har utgått från finansiering enligt kapitaltäckningssystem A (avsnitt 5.11.1).

Gruppen förutsätter att, därest värdesäkring av ansvarslivräntorna påbjuds enligt lag, samtliga försäkringsbolag som meddelar dylika livräntor måste förstärka premiereserverna i den takt som indexuppräknings av livräntebeloppen kan komma att ske. Den första uppräknings har för det existerande beståndet av skadelivräntor beräknats medföra en premiereservförstärkning på ca 7 milj. kr.

Till skillnad från motsvarande problematik i fråga om trafiklivräntorna synes några praktiska möjligheter att för nu aktuella försäkringar kompensera sig för de höjda livränteutbetalningarna genom en för alla bolag lika premiehöjning inte föreligga. Det närmaste man kan komma trafikförsäkringsmodellen är således att kostnaderna för premiereservförstärkningen betalas av

en för bolagen gemensam pool som därefter kvoterar ut kostnaden på deltagande bolag efter lämplig nyckel. Det skulle sedan ankomma på det enskilda bolaget att göra erforderlig premiehöjning på tid och med belopp som bolaget självt bestämmer.

En naturlig fördelningsnyckel för en dylik pool skulle erhållas om samtliga bolag på ett enhetligt sätt kunde ta fram och beräkna premien för ansvarsmomentet i ikraftvarande försäkringar, varvid endast premien motsvarande personskador medräknas. Enligt gruppens mening finns inga praktiska möjligheter att genomföra en sådan målsättning.

Gruppen har då övervägt vilka ersättningsformer som kan tänkas för ovan angivna fördelningsnyckel. I *appendix* har Langhed studerat effekten av en omfördelning av kostnaderna med användning av å ena sidan premierna för allmän egendomsförsäkring och å andra sidan premiereserven för nu aktuella livräntor. De alternativ som bygger på fördelning enligt premieinkomsten benämnes i *appendix alt. 1 a* och *1 b*, medan fördelning enligt premiereserven leder till *alt. 2 a* och *2 b*. Såsom framgår av *appendix* synes *alt. 2 a* vara den praktiska kompromiss till fördelningsnyckel som bör väljas, därest omfördelning av kostnaderna via en pool över huvud taget skall ske.

I sistnämnda fråga pekar gruppen på två alternativa lösningar. Den ena lösningen överensstämmer med den ordning som be-

slutats beträffande trafikförsäkringens ansvarslivräntor. Som bekant innebär denna ordning att såväl redan verkställda som framdeles nödvändiga indexuppräknings omfördelas genom poolarrangemanget. Den alternativa lösningen vore att omfördela kostnaderna för uppräknings allenast vid införandet av bestämmelsen om indexuppräknings, vilket således kommer att medföra att endast då existerande livräntor kommer att omfattas av omfördelningen, medan eventuella framtida kostnader för indexhöjning av samma livräntor icke skulle bli omfördelade.

Inget av de undersökta alternativen till fördelningsnyckel synes emellertid gruppen helt invändningsfritt. Själva förutsättningen för ett poolarrangemang är att en invändningsfri fördelningsnyckel är tillgänglig. Om så inte är fallet kommer anordningen att medföra invändningar från de bolag som genom poolarrangemanget drabbas av högre kostnader än vad som motsvarar deras egna skadelivräntor.

Omöjligheten att åstadkomma en invändningsfri fördelningsnyckel leder således gruppen till konklusionen att en eventuell värdesäkring av ansvarslivräntorna bör bekostas av resp. bolag utan omfördelning över en pool.

Skulle man trots de invändningar som här anförts mot ett poolarrangemang komma till det resultatet att någon form av omfördelning av kostnaderna för indexuppräknings bör ske, förordar gruppen att omfördelningen av praktiska skäl endast tillämpas i samband med den initiala uppräknings, medan resp. försäkringsgivare själva svarar för framtida uppräknings.

Appendix till bilaga 2

Langheds utredning ang. olika alternativ till fördelningsnycklar

Om kostnaderna för värdesäkring av ifrågasvarande livräntor skall poolas i enlighet med den filosofi som tillämpats i samband med trafiklivräntorna vore bolagens premiebestånd i ansvarsförsäkring, speciellt den del som avser personskada, en naturlig för-

delningsnyckel. Eftersom detta premiebestånd inte finns särskilt redovisat vare sig i intern eller officiell statistik baserar sig följande alternativ 1 a och 1 b till fördelningsregel på premievolymen i "Allmän egendomsförsäkring exklusive Brand all framtid" med uppdelning på "Företagsförsäkring" och "Övrig försäkring".

Av skadeståndskommitténs PM om kostnaderna för värdesäkring av ansvarslivräntorna (jfr *Bilaga 1*) kan härledas att engångskostnaden den 1 januari 1970 för uppräknings av företagsansvarslivräntorna utgör 0,91 % av den uppskattade premieinkomsten för "Företag" samma år. Motsvarande engångskostnad för övriga livräntor utgör ca 0,42 % av den uppskattade premieinkomsten i "Allmän egendom" exkl. "Företag". Belastningen på premierna i "Företag" är således ungefär dubbelt så stor som på övriga premier. Såsom fördelningsregel skulle man då kunna tillämpa

$$a (P_A - P_F) + 2 a \cdot P_F$$

$$\text{dvs. } a (P_A + P_F)$$

där P_A = Premieinkomst i "Allmän egendom"

P_F = Premieinkomst i "Företagsförsäkring"

a = en konstant.

Margareta Lehmann har sammanställt en beräkning av bolagens kostnader för indexhöjning den 1 januari 1968 av de "egna" livräntorna jämte motsvarande livräntebe- stånd. Med utgångspunkt i denna sammanställning har därefter en omfördelning av den per den 1 januari 1968 aktuella kostnaden för indexhöjning skett med ledning av premieuppgifter för 1967, och resultatet jämte underlag redovisas i bifogade tabell.

Alt. 1 a Fördelning mellan de svenska riksbolag och utländska bolag som har kon- cession för ansvarsförsäkring. (Bolagen Anticimex, Allm. Hagel, Skand. Kreaturs, Alliance, Générales och Norge således undantagna.)

Alt. 1 b Samma som i Alt. 1 a exklusive försäkringsbolag (ej koncernbundna), som

inte driver egen livränterörelse.

Bestämningen av a för alternativen 1 a och 1 b baserar sig på följande (bel. tkr):

	Alt. 1 a	Alt. 1 b
P_A	736 679	705 628
P_F	443 622	422 861
Indexhöjn.		
1.1.1968	7 543	7 543

a blir således

$$\frac{7\,543}{736\,679 + 443\,622} = 0,63908 \% \text{ i Alt. 1 a}$$

och

$$\frac{7\,543}{705\,628 + 422\,861} = 0,66842 \% \text{ i Alt. 1 b}$$

Om en eventuell fördelning av indexkostnaderna skall avse en utjämning mellan bolag med olika "gamla" livräntebestånd borde bolagens totala premiereserv för de aktuella livräntorna även vara en tänkbar fördelningsnyckel. I bifogade tabell har under rubriken Alt. 2 a och Alt. 2 b indexkostnaderna fördelats proportionellt mot resp. bolags premiereserv (före indexhöjning) varvid Alt. 2 a avser fördelning utan och Alt. 2 b med uppdelning av livräntebeståndet på "företagslivräntor" och övriga livräntor.

Det förefaller rimligt att nuvarande riskpremievolym för personskademomentet i ansvarsförsäkring är starkare korrelerad med fördelningsnycklarna i Alt. 2 a och 2 b än med motsvarande i Alt. 1 a och 1 b, vilket således skulle innebära preferens för de två förstnämnda alternativen. Av 2 a och 2 b synes 2 b vara det principiellt riktigaste alternativet, ehuru praktiska skäl torde tala för 2 a.

Belopp i tkr

Svenska riksbolag samt utländska bolag med premier i Allmän egendom 1967 ¹	Premieinkomst 1967 Allmän egendom ²		Kapitalvärdet av livräntor		Fördelning av indexhöjning			
	Totalt	Därav Företag	Totalt Ult. 1967	Index- höjning 1.1.68	Alt. 1a	Alt. 1b	Alt. 2 a	Alt. 2 b
RFV	—	—	132	232	—	—	28	27
Allmänna Brand	36 718	21 723	694	147	373	391	146	154
Ansvar	8 153	3 103	365	44	72	75	77	87
AÖA	3 560	3 560	4 143 ³	607 ⁴	46	48	873	837
Bohuslän	869	192	—	—	7	—	—	—
Brandförsäkrings- verket	6 252	5 070	40	3	72	76	8	8
Brandkontoret	3 992	—	—	—	26	—	—	—
Folksam	111 178	34 397	3 784	808	930	973	798	837
Göta	22 304	6 476	891	182	398	417	188	193
Europeiska	92	—	—	—	—	—	—	—
Sv. Veritas	16 721	16 721	—	—	—	—	—	—
Hansa	127 577	76 299	5 119	1 224	1 303	1 363	1 079	1 074
Holmia	1 392	462	—	—	12	—	—	—
Länsförsäkrings- bolagen	11 069	5 668	1 855	250	107	112	391	389
Sirius	4 180	4 169	—	—	53	—	—	—
Skandia	273 702	198 818	14 948	3 022	3 020	3 158	3 151	3 110
Skånska Brand	20 596	10 973	891	198	202	211	188	199
Sthlms Brand- stodsbolag	3 315	1 173	—	—	29	—	—	—
Trafik-Bore	5 814	3 190	383	95	58	60	81	86
Trygg	57 480	34 281	2 353	620	586	613	496	503
Winterthur	1 876	935	158	105	18	19	33	34
Zürich	2 536	1 647	24	6	27	28	5	6
Övr. utländska	17 303	14 765	—	—	205	—	—	—
Totalt	736 679	443 622	35 780	7 543	7 544	7 544	7 542	7 544

¹ Exkl. Anticimex, Allm. Hagel, Skand. Kreaturs, Alliance, Générales och Norge, som saknar koncession för ansvarsförsäkring.

² Exkl. Brand all framtid.

^{3,4} Beloppet som här angivits för AÖA och som framkommit vid databehandlingen på underlag av lämnade primäruppgifter torde av olika anledningar ha blivit felaktigt. Enligt bolagets egen beräkning utgjorde kapitalvärdet av bolagets livräntor vid utgången av år 1967 2 940 tkr resp. kapitalvärdet av beräknad indexhöjning per 1.1.1968 484 tkr (kommitténs anm.).

Bilaga 3 Försäkringsinrättningarnas yttranden över 1970 års PM

Kommitténs förslag i promemorian

I promemorian föreslog kommittén sammanfattningsvis följande.

Med TLL som förebild skulle ett värdesäkringssystem för ansvarslivräntorna (ang. omfattningen av denna kategori se avsnitt 5.1) regleras i en lag om tillägg till vissa skadeståndslivräntor, avsedd att träda i kraft den 1 januari 1972. Lagförslaget överensstämde i huvudsak med det förslag till lagstiftning om ansvarslivräntorna som kommittén lägger fram i detta betänkande (se lagförslag 2). Men lagens tillämplighet begränsades inte till försäkringsfall som inträffat före viss tidpunkt. Inte heller angavs möjlig årlig inflationskompensation till viss procent. Finansieringen avsågs skola ske genom kapitaltäckningssystem A utan omfördelning. Ett omfördelningssystem diskuterades dock mot bakgrund av samma aktuarieutredning som finns i *Bilaga 2*. Kommittén aviserade sin plan att i senare sammanhang föreslå att värdesäkringen blir en del av själva skadeståndsskyldigheten (avsnitt 1).

Inrättningar som yttrat sig

Yttranden avgavs av: Riksförsäkringsverket, Försäkringsbolaget Allmänna Brand, Försäkringsbolaget Ansvar, Arbetsgivarnes Ömsesidiga Ansvarsförsäkringsbolag AÖA, Folksam, Försäkringsaktiebolaget Holmia, Länsförsäkringsbolagens AB (även för Brandförsäkringsverket), P & I-assuradörer-

na (Assuranceforeningen Skuld AB, AB Indemnitás och Sveriges Ångfartygs Assurans Förening), Försäkringsaktiebolaget Sirius, Försäkringsaktiebolaget Skandia, Försäkringsbolaget Skånska Brand-Hermes, Stockholms Stads Brandförsäkringskontor, Svenska Flygförsäkringspoolen, Försäkringsbolaget Trafik-Bore, Trygg-Hansa, Vegetebolagen, Commercial Union Assurance Company Limited, Haand i Haand-National, Försäkringsaktiebolaget Nord-europa samt Försäkringsbolaget Zürich.

Allmänna uttalanden

De flesta inrättningarna redovisade uttryckligen en positiv inställning till värdesäkring i någon form av ansvarslivräntorna.

Vissa bolag anslöt sig helt till kommitténs förslag, t. ex. *Allmänna Brand*, *Ansvar*, *Skånska Brand-Hermes*, *Trafik-Bore*, *Vegete* och *Haand i Haand-National*.

Några bolag redovisade en negativ inställning. Så var t. ex. fallet med *Sirius* och *Skandia*. Sistnämnda bolag kunde inte ansluta sig till kommitténs finansieringsförslag, vilket — i förening med rådande prisstopp — lett till slutsatsen att frågan om inflationskydd för ansvarslivräntorna sannolikt måste skjutas på framtiden till dess att den ekonomiska situationen klarnar. *Sirius* ansåg det utomordentligt svårt och troligen helt omöjligt för bolaget att medverka till förslaget förrän skadeståndsrätten ändrats på så sätt att skadeståndsskyldigheten också

omfattar värdesäkring av en skadeståndslivränta. En sådan ändring av skadeståndsrätten — som helst bör ske efter internationellt samråd — medför troligen att åtskilliga av de svårigheter som nu föreligger för bolagen att medverka kommer att kunna lösas. Skandia delade kommitténs uppfattning att det bl. a. från rättvisesynpunkt är önskvärt att alla ersättningar av livräntekarakter inom skadeståndsrätten får en likartad behandling. Bolaget såg därför med tillfredsställelse att kommittén avser att föreslå generella regler om värdesäkring av skadeståndslivräntor under den tid de utgår. De tekniska problem som är förknippade med finansieringen av indexreglering av såväl äldre som nytillkommande livräntor måste emellertid lösas innan detta initiativ leder till lagstiftning. Skandia framhöll att det sagda också gäller uppräknings till aktuellt penningvärde av gamla livräntor.

Också *Folksam* uttalade sympati för kommitténs avsikt att i framtiden föreslå sådana regler att värdesäkring blir en del av skadeståndsskyldigheten. Trots att kommitténs förslag är praktiskt genomförbart påpekade *Skånska Brand-Hermes* att det innebär ett avsteg från den grundprincip som gäller för ansvarsförsäkringen, nämligen att försäkringen skall omfatta den lagenliga skadeståndsskyldigheten. Bolaget ställde frågan om man inte först bör genomföra en ändring av skadeståndsrätten på denna punkt.

Ansvarsförsäkringen avser att täcka, erinrade *Svenska Flygförsäkringspoolen*, den ersättning en skadelidande har rätt att få ut av den som är ansvarig för skadan. Skadeståndsrätten befinner sig under omdaning och nya rättsregler torde kunna förväntas inom en nära framtid. Det skulle enligt poolen otvivelaktigt varit till fördel om en lagstiftning rörande värdesäkring av ansvarslivräntor — som i och för sig är starkt motiverad — kunnat anstå till dess skadeståndsreglerna blivit slutgiltigt utformade. Ett genomförande av värdesäkring redan i det aktuella skedet medför ett visst mått av osäkerhet rörande de ekonomiska konsekvenserna, utöver den osäkerhet som ligger

i ovissheten om den framtida inflationsutvecklingens intensitet.

Några bolag uppehöll sig vid den principiella frågan om det över huvud taget är lämpligt och möjligt att täcka in en värdesäkring försäkringsvägen. *Folksam* ställde sig tveksamt till en lagstiftning som skulle innebära en förpliktelse vars omfattning man inte kan bedöma. Enligt *Sirius* får svenska försäkringsbolag inte teckna försäkringar med obegränsade ansvarsbelopp. Detta skulle dock bli fallet om bolagen åtar sig en värdesäkring av livräntorna. *Zürich* ansåg i detta sammanhang att man borde kunna skönja en gräns för sitt åtagande när det gäller den framtida värdesäkring. Av denna anledning tvekade bolaget inför en framtida värdesäkring i enlighet med kommittéförslaget. Även *Skandia* och *Skånska Brand-Hermes* var inne på tanken att på något sätt begränsa värdesäkringsåtagandet. *AÖA* ifrågasatte om ett framtida åtagande att värdesäkra livräntorna står i överensstämmelse med de krav som FRL ställer på försäkringsföretagen när det gäller utfästelser om återbäring.

Särskilda konsekvenser av värdesäkringsförslaget för flygförsäkringens del belystes av *Svenska Flygförsäkringspoolen*. SAS är poolens i särklass största försäkringstagare. En betydande del av SAS' försäkringar har placerats direkt på utländska marknader, och för en personskada kan därför flera olika försäkringsgivare, svenska och utländska, bli pro rata-ansvariga. Detta betyder i sin tur att en livräntetagare kan få sin livränta till en del värdesäkrad, till en del inte. Utvecklingen inom flyget går snabbt i riktning mot allt större plan. Den svenska (och nordiska) marknaden kan bara täcka en mindre del av dessa risker. En större del av risken måste därför täckas utomlands. Poolen påpekade mot denna bakgrund risken av att den värdesäkrade delen av livräntan blir av mindre betydelse.

Värdesäkringens omfattning

Vegete ställde sig tveksamt till det lämpliga och praktiskt möjliga att räkna upp gamla livräntor. Här invercade bl. a. den omstän-

digheten att återförsäkrarna inte kan åläggas att ersätta redan avslutade skador. Men bolaget pekade också på andra omständigheter. Skadelidande som har fått ett engångsbelopp kan inte få del av en uppräknings. En generell retroaktiv uppräknings av alla livräntor utan föregående behovsprövning gör vissa livräntor, som inte svarar mot ekonomisk invaliditet, än mer överkompenserade, vilket från allmän social synpunkt inte är tillfredsställande.

Finansiering

Den centrala frågan för de flesta av försäkringsinrättningarna var finansieringen av värdesäkring. AÖA vände sig mot ett omdöme av kommittén att kostnaderna för reformen synes bli obetydliga. Värdesäkringskostnaderna skulle, ställda i relation till premieinkomsten, bli väsentligt större för AÖA än för andra bolag. För AÖA:s del skulle uppräkningskostnaderna uppgå till inemot 15 % av premieinkomsten (1967). Särskilt skulle för branschen som helhet detta procenttal vara vägledande om kostnaderna ställdes i relation till premieinkomsten för enbart ansvarsförsäkringen.

Flera bolag anslöt sig utan någon erinran till kommitténs förslag att kostnaderna för värdesäkringstilläggen skall utges av den försäkringsinrättning som är ansvarig för livräntas erläggande. Hit hörde *Allmänna Brand, Ansvar och Länsförsäkringsbolagen*.

Andra bolag framförde kritiska synpunkter på kommitténs lösning av finansieringsfrågan. Inte minst riktade sig denna kritik mot ett av kommitténs bärande argument för att försäkringsinrättningarna bör ta på sig värdesäkringskostnaderna, nämligen att de medel som avsatts för livräntorna har gett högre avkastning än vad som erfordrats för att säkerställa utbetalningarna. I de flesta fall gick kritiken ut på att räntevinsterna på livränteplaceringarna inte är disponibla för det avsedda ändamålet. I stället måste kostnaderna tas ut genom premiehöjningar, vilket kan ha konsekvenser för ansvarsförsäkringsbestånden. Förmågan att bära kostnaderna för värdesäkring kan minska genom att försäkringstagarna

söker utländska försäkringsgivare eller ökar sina självrisker. En sådan utveckling kan också innebära att vissa livräntetagare inte får del i värdesäkring, nämligen om utländsk försäkringsgivare utan koncession i Sverige svarar för livräntan, eller denna helt eller delvis utges av den skadeståndsskyldige själv.

AÖA ansåg det visserligen naturligt att i första hand överräntemedel kommer till användning för värdesäkringens finansiering. De överräntor som bolaget har kunnat tillgodogöra sig under gångna år har emellertid inte reserverats utan använts för viss konsolidering samt som inkomstkälla som påverkat premienivån. En sådan kanalisering av räntemedlen har synts bolaget naturligt med hänsyn till skälighetskravet enligt försäkringsrörelselagen. Därför skulle bolaget få svårigheter att täcka en kostnadsbelastning av den storleksordning som engångsuppräknings skulle innebära för bolaget.

Folksam ansåg det principiellt fel att hämta erforderliga medel ur konsolideringsfonderna, eftersom konsolideringen inom svensk skadeförsäkring inte håller takt med beståndens tillväxt. I förhållande till denna är konsolideringen inte för stor, snarare tvärtom. I stället måste medlen tas ut av försäkringstagarna. Med hänsyn till bl. a. variationerna inom ansvarsförsäkringen — till skillnad från trafikförsäkringen — var det enligt Folksam svårt att finna något system varigenom uttag från de försäkrade skulle ske. Bolaget pekade också på den försvagning av konkurrensläget i förhållande till utländska försäkringsgivare som värdesäkringsförpliktelsen skulle innebära.

Liknande tankegångar framfördes av *Sirius, Skandia, Skånska Brand-Hermes, Stockholms Stads Brandförsäkringskontor, Trafik-Bore, Vegete, Commercial Union, Haand i Haand-National* och *Zürich*. Skandia hävdade att överränteresonemanget är principiellt felaktigt. Kommitténs synpunkter i denna del är mindre relevanta. Den hittillsvarande ekonomiska utvecklingen av de verksamhetsgrenar som berörs av värdesäkring och det för dagen ovissa fi-

nansiella läget gjorde att man inte kunde räkna med att avvecklingsvinster på livränterörelsen ens tillnärmelsevis skulle förslå till täckande av kostnaderna. Det blev i stället fråga om att finansiera värdesäkring genom premiehöjning. Man måste enligt bolaget räkna med att konkurrenskraften därvid skulle sjunka, framförallt i förhållande till utländska försäkringsgivare. Skånska Brand-Hermes fruktade en ytterligare accentuering av de faror avtäckning utomlands innebär genom en svensk anslutning i en eller annan form till EEC-överenskommelser med ökad konkurrens utifrån. Också Folksam erinrade om det läge som en friare internationell marknad i framtiden kan innebära.

Sirius trodde att svårigheter kommer att uppstå inom sjöförsäkringen men också för rent non-marina försäkringar, t. ex. produktansvarsförsäkringar för svenska produkter som exporteras och i utlandet anställer skador. Det svenska näringslivet har för övrigt kraftigt internationaliserats. Ett stort antal entreprenörer har enligt Sirius funnit att de utan nackdel kan teckna försäkring till konkurrenskraftiga premier direkt i England. Frekvensen är så stor att de engelska försäkringsbolagen redan har låtit de skaderegleringsföretag som är internationellt verkamma bygga upp en organisation i Sverige.

Enligt Vegete, som principiellt ansåg att kostnaderna för värdesäkring borde tas ut premievägen, innebär värdesäkring otvivelaktigt en fördel för den skadelidande. För den prismedvetne försäkringstagaren kan det dock vara frestande att teckna försäkring i ett utländskt försäkringsbolag, som vid premiesättningen kan hålla en lägre nivå därför att den inte behöver beakta kostnader för värdesäkring. Vegete frågade sig i detta sammanhang hur värdesäkring skall ordnas i de fall en försäkring till en del är placerad i svenskt bolag och till en del direktteknats utomlands.

Också Sirius uppmärksammade de problem som sammanhänger med att en försäkring är placerad hos såväl svenska som utländska bolag, och anförde följande för att

belysa svårigheterna för bolaget vid ett genomförande av kommitténs förslag.

SAS har stora flygpassagerareansvarighetsförsäkringar, varav en viss procentandel är placerad hos nordiska bolag (danska, finska, norska och svenska) genom Nordiska Flygförsäkringspoolen, och resten är placerad utanför Norden. Nordiska Flygförsäkringspoolen re-assurerar för medlemmarnas gemensamma räkning en väsentlig del av sin andel av originalförsäkringen, eftersom pool-medlemmarnas sammanlagda kapacitet för egen räkning endast uppgår till några tiotal miljoner svenska kronor. För det ordinarie linjeflyget uppgår de totala ansvarighetsförsäkringarna ofta till 100 à 150 milj. US \$. Låt oss anta att en flygolycka inträffar varvid ett stort antal personer av många olika nationaliteter blir invaliderade och tillerkänns livräntor. Är det skadeståndskommitténs mening att den ganska ringa andel av livräntorna för vilka svenska bolag svarar gentemot svenska och utländska skadeståndsberättigade skall vara värdesäkrad samt resten av livräntorna till svenskar och utlänningar icke skall vara värdesäkrad? Hur skall det gå med reassuranzen som poolen placerat för samtliga de nordiska bolagens gemensamma räkning? Hur har skadeståndskommittén tänkt sig att de svenska bolagen skall finansiera kostnaden för värdesäkring av de svenska bolagens andel av svenskers och utlänningars livräntor? Någon möjlighet för de svenska bolagen att ta ut en tilläggspremie utöver vad övriga poolmedlemmar gör lär inte föreligga eftersom försäkringen då helt säkert inte kommer att placeras i svenska bolag. Nordiska Flygförsäkringspoolen kommer kanske då att upplösas.

Liknande farhågor uttalades av Svenska Flygförsäkringspoolen, som är ansluten till den omnämnda nordiska poolen för luftfartsförsäkring. Kostnaden för värdesäkring måste i sista hand bäras av konsumenten-försäkringstagaren, säger svenska poolen. I flygförsäkringen blir poolen nödsakad att göra ett visst premietillägg med hänsyn till värdesäkringsskyldigheten. Ett sådant tillägg kan få en inte obetydlig ekonomisk valör om lagen får vidsträckt tillämplighet, dvs. inte förses med inskränkningar beträffande det geografiska tillämpningsområdet eller med hänsyn till livräntetagares nationalitet. Därmed kommer poolen och de av poolen företrädde svenska försäkringsbolagen i ett försämrat läge gent-

emot utländska konkurrenter, något som i ogynnsamt fall kan allvarligt påverka poolens framtida verksamhet. Man kan inte utesluta att konkurrenssituationen för poolen skärps på grund av värdesäkringskostnaderna så att poolen, även i fråga om svenska försäkringstagare, mister försäkringar till utlandet.

Sirius fruktade att bolaget på grund av värdesäkringen kan tvingas att upphöra med ansvarsförsäkring. Orsakerna härtill utvecklades på följande sätt.

Vi utgår från att varje försäkringsår måste bära sin egen börda och att följaktligen en tilläggspremie måste uttas omedelbart för att täcka kostnadsökningen på grund av värdesäkringen, och att varje år en skadereserv måste avsättas tillräckligt stor att täcka kostnaden för en kraftigt tilltagen inflation under samtliga år som livräntan kan tänkas utgå. I annat fall torde bolagets revisorer knappast kunna godkänna balansräkningen. Att låta kommande års försäkringstagare betala kostnaderna är en alltför våghalsig spekulering, eftersom vi ju inte kan veta om vi i fortsättningen kommer att teckna ansvarsförsäkringar. Just värdesäkringen kan komma att bli orsaken till att vi tvingas upphöra att teckna ansvarsförsäkringar. För att ta ett exempel kan vi nämna att den största personansvarighetsskada *Sirius* haft gäller ett svenskt varv, vars ansvarsförsäkring bolaget tecknat och där en explosion inträffade i ett finskt tankfartyg under reparation, varvid 3 personer dödades och många skadades, därav två unga finska besättningsmän så svårt att de troligen får betraktas som hundraprocentigt invalidiserade. Enbart för dessa båda kan skadeersättningarna komma att gå till miljonbelopp, men skadan är ännu inte slutreglerad. Sedan denna händelse inträffat har varvet sålts och vi förlorat försäkringen. Vi måste i ett sådant fall avsätta en skadereserv som täcker hela den beräknade skadekostnaden, inklusive en eventuellt värdesäkrad livränta. Någon livränterörelse ha vi inte. För oss blir det omöjligt att först i efterhand medelst en framtida tilläggspremie finansiera skadefördyringen av värdesäkringen, eftersom vi ju gått miste om försäkringen. Vi måste därför i varje ögonblick ta ut en premie som motsvarar hela skaderisken inklusive värdesäkringsfördyringen.

P & I-assuradörerna avstyrkte värdesäkringen om den inte kan göras tillämplig också i sådana fall då *P & I-försäkring* tecknats i utländskt bolag utan koncession i

Sverige. Svenska redare har möjlighet att täcka sina försäkringar utomlands och i så fall blir eventuella livräntor inte värdesäkrade. Den skadelidande kommer enligt *P & I-assuradörerna* att utsättas för olika behandling beroende på hur försäkringen tecknats.

Den nödvändiga finansieringen via premierna kunde som nämnt också ha till konsekvens att försäkringstagarna för att minska sina kostnader väljer högre självrisk än de eljest skulle ha gjort. Denna omständighet har särskilt framhållits av *Folksam*, *Sirius*, *Skandia*, *Stockholms Stads Brandförsäkringskontor* och *Commercial Union*. Kommittén ansåg det rimligt att sådana livräntor som utges direkt av självförsäkrare genom frivilligt åtagande eller avtal blir delaktiga av uppräknings och värdesäkring efter de principer kommittén föreslår. *Folksam* instämde häri, men påpekade att det som för bolagen är intressant är att få en uppfattning om frivilliga åtaganden verkligen kommer att ske. Den självförsäkrare som ställer sig avvisande skulle nog, trodde *Folksam*, inte heller vilja betala den högre premie som ett i Sverige concessionerat bolag behöver ta ut för att kunna förstärka livräntorna. Enligt *Skandia* tyder utvecklingen i fråga om de stora industriföretagen på att man föredrar att teckna försäkringar med mycket stora självrisker.

Inte bara ökad avtäckning i utländska bolag och ökat utnyttjande av självrisk kunde visa sig medföra en uttunning av de svenska bolagens förmåga att bära en värdesäkring. *Skandia* pekade på att kommande ändringar i lagstiftningen kan tänkas minska behovet av ansvarsförsäkring och följaktligen även minska utrymmet för kostnadstäckning av värdesäkringen.

I sitt yttrande erinrade *Svenska Flygförsäkringspoolen* om vissa förhållanden som medför att utrymmet för en värdesäkring kan vara begränsat. Poolen syftar på 9 kap. 22 § luftfartslagen, som i allt väsentligt bygger på Warszawa-konventionen om internationell luftbefordran och som stadgar att fraktförarens ansvarighet för envar befordrad passagerare är begränsad till 85 800

kr. Om ersättning skall utgå i form av ränta må enligt bestämmelsen det kapitaliserade värdet inte överskrida nämnda belopp. Regeln är enligt poolen att flygbolagen världen runt håller sig till Warszawa-konventionens ersättningsmaximum.

Ett bolag — *Sirius* — ansåg att försäkringsinrättningarna riskerar förlust av goodwill hos sina försäkringstagare om de frivilligt medverkar till en ändring som fördyrar skadekostnaden och inte själva avser eller kan bekosta fördyringen utan omedelbart övervältrar den på försäkringstagarna.

Den individuella premiesättningen inom sjöfartsförsäkringen medförde enligt *P & I-assuradörerna* särskilda problem när det gällde finansieringen av värdesäkringen. Ansvarighetsförsäkringen grundar sig här på ett individuellt "record system", dvs. varje rederis skadeutfall läggs till grund för förnyelsepremierna. Livräntor som inte kan bestämmas till sitt framtida belopp kommer att innebära ett avsteg från principen att varje rederi skall — med undantag för katastroföfall — bära sina kostnader. *P & I-assuradörerna* fortsatte:

Denna synpunkt synes dock ha mindre betydelse om möjlighet föreligger för försäkringsgivaren respektive rederiet att hos RFV inköpa en försäkring, som är värdebeständig. Såvitt vi kan finna föreligger emellertid inte någon sådan möjlighet, alldenstund bestämmelsen i § 55 YFL inte längre medger rätt för verket att med Kungl. Maj:ts medgivande överta rederiets respektive *P & I-försäkringsgivarens* utbetalningsskyldighet. En ändring av lagstiftningen härvidlag måste sålunda komma till stånd.

Slutsatsen för *P & I-assuradörernas* del var att värdesäkringen av livräntorna inte borde omfatta sjöfartsförhållanden om inte gällande lagstiftning ändras så att det blir möjligt att inköpa värdebeständig livränta hos RFV.

Aterförsäkringen

En särskild fråga som kommittén inte berört i sin PM är reassuradörernas ställning i sammanhang med en värdesäkring. När det gäller uppräknings av gamla livräntor till

dagens penningvärde var det enligt *Vegete* helt omöjligt att i efterhand ålägga återförsäkrarna en ersättningsplikt för redan avslutade skador. Ersättningsplikten skulle då påläggas den avsevärt reducerade premien för egen räkning. *Commercial Union* anförde följande.

Värdesäkring av trafiklivräntor ingriper på ett område för obligatorisk försäkring med ett relativt homogent försäkringsbestånd. Kommittén säger att försäkringsbeloppet vid personskada utgör 1 000 000 kr vid varje skada varvid man synes ha utgått från att även den nu aktuella ansvarsförsäkringen består av ett likaledes homogent material. I verkligheten finns det kanske särskilt hos utländska bolag med hög kapacitet i fråga om försäkringsbelopp, ansvarsförsäkringar med väsentligt högre ansvarssummor — hos oss upp till 30 000 000 kr. för personskada, varvid försäkringsbeloppet icke som i trafikförsäkring är ett schablonbelopp utan är ett belopp baserat på försäkringstagarens bedömning av möjlig skada. Antalet försäkringar med försäkringsbelopp av denna storleksordning är sannolikt inte stort. En betydande del av försäkringen är föremål för reassurans. Enligt förslaget kommer reassuradörerna inte att bidra till uppräknings av livräntorna. Kostnaden för uppräknings måste istället drabba beståndet vid aktuell tidpunkt för uppräknings, vilket vid höga åtaganden för den individuella försäkringen men begränsat totalt premieunderlag kan leda till en mycket kännbar premieförhöjning för detta bestånd.

Frågan om omfördelning av kostnaderna

Övervägande antalet bolag som yttrade sig i frågan ansåg att omfördelning av värdesäkringskostnaderna mellan försäkringsinrättningarna inte behövde äga rum. Hit hör *Allmänna Brand, Ansvar, Länsförsäkringsbolagen, Stockholms Stads Brandförsäkringskontor, Trafik-Bore, Vegete, Haand i Haand-National* och *Zürich*. *Ansvar, Länsförsäkringsbolagen* och *Trafik-Bore* angav som ett skäl för sin ståndpunkt att någon invändningsfri nyckel för fördelningen av kostnaderna inte kan åstadkommas. *Stockholms Stads Brandförsäkringskontor* ansåg promemorians skäl för att omfördelning inte bör äga rum vara övertygande. *Vegete* anslöt sig till kommittéförslaget för det fall att retroaktiv uppräknings av gamla livräntor över huvud taget skall komma till stånd.

Också detta bolag ansåg att någon rättvis nyckel inte står att finna. Varje bolag måste kompensera sig genom premiehöjningar för de tillägg som kommer ifråga, och under sådana förhållanden är det mest rättvist att varje bolag räknar upp sina egna livräntor.

Trygg-Hansa ställde sig positivt till en omfördelning som bara avser kostnaderna för uppräknigen av gamla livräntor, medan *AÖA* syntes utgå från att omfördelning är nödvändig endast i fråga om kostnaderna för den framtida värdesäkring.

Alternativa förslag till lösning av värdesäkringsfrågan

Flera bolag framförde förslag om andra lösningar av problemet om ansvarslivräntornas värdesäkring än de som promemorian innehåller. En sådan lösning skulle kunna vara att ränteöverskotten inom livränterörelsen — i den mån de härrör från ansvarslivräntor — används för värdesäkringsändamål. Denna idé utvecklades i *AÖA:s* och *Folksam's* yttranden. *AÖA* — som uppenbarligen begränsade sitt förslag till den framtida uppräknigen — framhöll att överräntemedlen borde föras till en gemensam kassa som skulle finansiera de årliga livränteförstärkningarna, detta för att inte förhöjningen av livräntorna skulle bli olika inom olika bolag. *Folksam* ansåg att principen också kan tillämpas i fråga om uppräknigen av gamla livräntor. Engångsuppräknigen skulle motsvara det uppskattade värdet av de överräntor som tidigare uppstått på livränterörelsen och som tillförts den allmänna konsolideringen. I fortsättningen skulle överräntorna distribueras till livräntetagarna, dock sedan eventuell underdödlighetsförlust först kompenseras.

En delvis annan lösning som skulle minska de svårigheter många bolag nu ser i de framtida förpliktelser en värdesäkring kan innebära presenterades av *Skandia*. Om en värdesäkring bör genomföras trots de skäl däremot som bolaget har anfört anser det att vissa spärar bör införas så att försäkringsbeståndet inte väsentligt försvagas. En sådan spärregel kan enligt *Skandia* tän-

kas vara att man begränsar värdesäkringen till ett visst genomsnittligt högsta årligt procenttal, även om basbeloppet stiger i högre grad under motsvarande tid. Eventuellt åläggande för bolagen bör också begränsas till viss tid, förslagsvis 5 år, varefter en omprövning av hela frågan bör komma till stånd under hänsynstagande till då gällande ekonomiska förutsättningar. *Skånska Brand-Hermes* ifrågasatte om man inte borde överväga att sätta en gräns (tidsmäsig eller på annat sätt bestämd) för åtaganden i fråga om värdesäkring. Också *Zürich* hävdade att bolagen, när det gäller den framtida uppräknigen, bör skönja en gräns för sina åtaganden.

Livränta till utlänning

Enligt *P & I-assuradörerna* borde värdesäkringen begränsas till skador som åsamkats personer av svensk nationalitet eller med hemvist i Sverige. Många utlänningar syssetsätts i den svenska sjöfartens tjänst, oftast med korttidsanställning. Från utlänningars synpunkt kan det framstå som önskvärt att avstå från en engångsuppgörelse för att i stället säkra sig en värdebeständig och i vissa fall fördelaktigare uppgörelse genom livränta. Det kunde enligt *P & I-assuradörerna* inte anses förenligt med svenskt sjöfartsintresse att livräntor till utlänningar, som efter en kort tids anställning återgår till annan verksamhet i sitt hemland, får en värdebeständig livränta som baseras på svenska förhållanden när anknytningen till Sverige inte längre är för handen. *Svenska flygförsäkringspoolen* påpekade att man — hur gränsdragningen än sker i lagstiftningen med hänsyn till den plats, där en skada inträffat, och med hänsyn till livräntetagarens nationalitet — måste räkna med en inte obetydlig slumpmässighet i praktiken såvitt angår flygförsäkringen.

Att värdesäkringen följer svenskt konsumentprisindex var enligt *Sirius* kanske det från administrativ synpunkt enklaste, men det vore måhända riktigare att följa index i det land där den skadelidande är hemmahörande. Bolaget anförde.

De många amerikanska sjuksköterskor som skadades för ett par år sedan i Sydostasien vid en flygkrasch med ett plan tillhörigt Thai Airways, försäkrat genom Nordiska Flygförsäkringspoolen måste väl bli storligen förvånade om deras för svenska förhållanden rikligt tillmätta ersättningar skulle komma att öka ytterligare på grund av t. ex. en höjning av mervärdeskatten. Denna skada torde vara en av de dyraste personansvarighetsskador som drabbat svensk försäkring.

Förkortningar m. m.

AFL — lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Allmänna ändringslagen — förslaget till lag om ändring av skadeståndslivräntor (i detta betänkande)

Ansvarslivräntelagen — förslaget till lag om tillägg till vissa ansvarighetslivräntor (i detta betänkande)

BAL — lagen (1916: 312) ang. ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik

FAL — lagen (1927: 77) om försäkringsavtal

FRL — lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse

Förslaget till skadeståndslag — remiss till lagrådet den 19 mars 1971 av förslag till skadeståndslag

ITP — industrins tilläggs pension för tjänstemän

Ny livränta — livränta på grund av skadehändelse efter 1.1.1973 (allmänna ändringslagens föreslagna ikraftträdande)

RFV — riksförsäkringsverket

SPP — Svenska Personal-Pensionskassan

TFL — lagen (1929: 77) om trafikförsäkring å motorfordon

TLF — KF (1967: 666) om tillägg till vissa trafiklivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.

TLK — SOU 1966: 53 (Värdesäkring av trafiklivräntor)

TLL — lagen (1967: 663) om tillägg till vissa trafiklivräntor

TLP — prop. 1967: 137 (förslag till lag om tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m.)

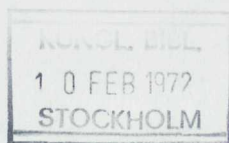
YFL — lagen (1954: 243) om yrkesskade-försäkring

Äldre livränta — livränta på grund av skadehändelse före 1.1.1973 (allmänna ändringslagens föreslagna ikraftträdande)

1966 års lag — lagen (1966: 680) om ändring av vissa underhållsbidrag

1970 års PM — skadeståndskommitténs PM nr 18 (PM om värdesäkring av andra skadeståndslivräntor än trafiklivräntor)

1971 års kungörelse — KK (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m.

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
2. Svensk möbelindustri. Göteborgs Offsettryckeri AB. I.
3. Personal för tyg- och intendenturförvaltning. Beckman. Fö.
4. Säkerhets- och försvarspolitiken. Göteborgs Offsettryckeri AB. Fö.
5. CK R (Centrala körkortsregistret) K.
6. Beskattningsav reklam. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
8. Ställningstaganden och förslag. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
9. Reklamens bestämningsfaktorer. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
11. Förenklad löntagares beskattning. Beckman. Fi.
12. Skadestånd IV. Esselte. Ju.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
Skadestånd IV. [12]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
Säkerhets- och försvarspolitiken. [4]

Kommunikationsdepartementet

CK R (Centrala körkortsregistret) [5]

Finansdepartementet

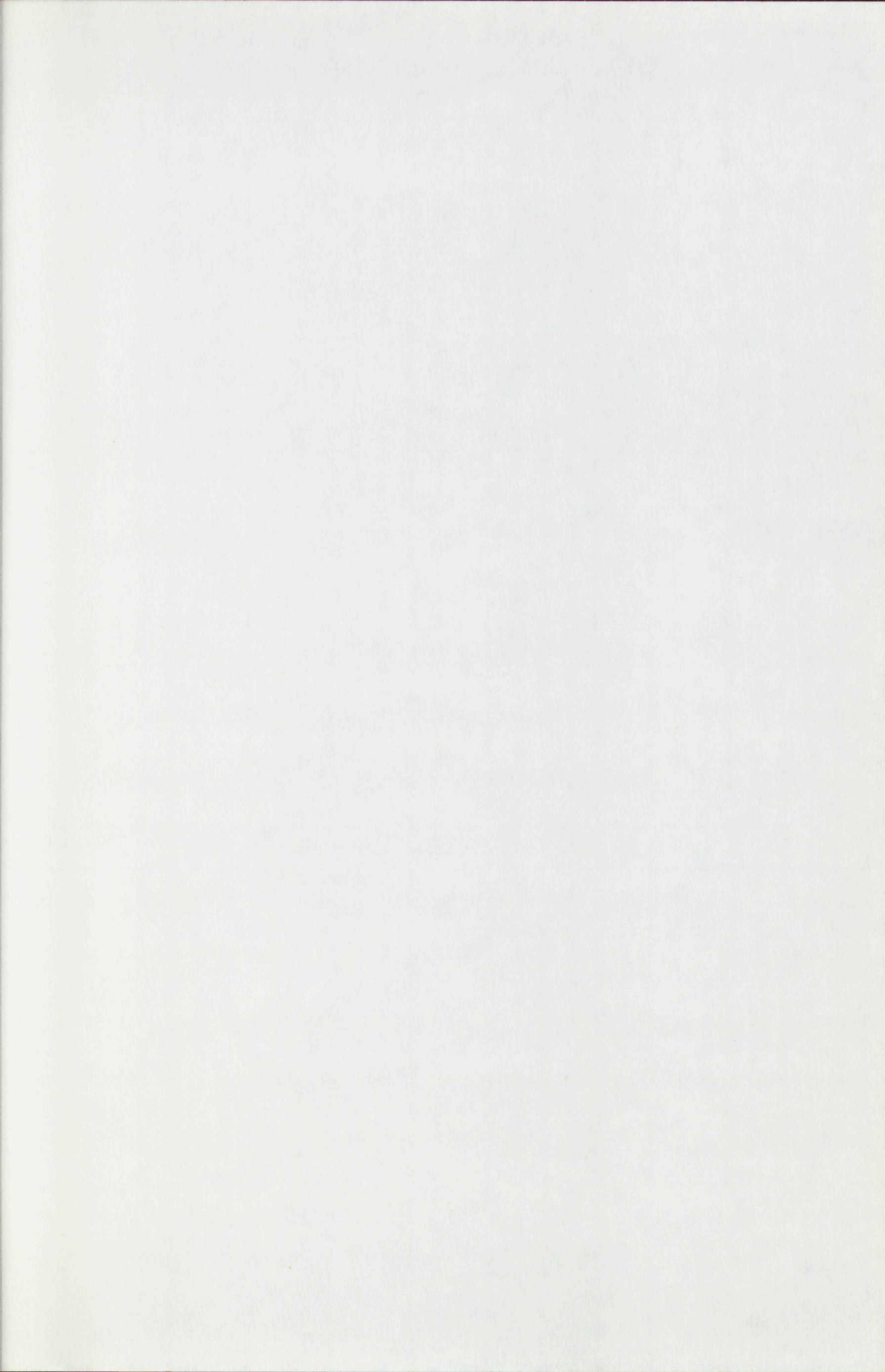
Förenklad löntagarbekattning. [11]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Beskattning av reklam. [6]
2. Beskrivning och analys. [7] 3. Ställningstaganden
och förslag. [8] 4. Reklamens bestämningsfaktorer. [9]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]

KONGL. BIBL.
1 0 FEB 1979
STOCKHOLM